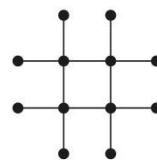

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSFAKULTET

VID

Økonomisk Empowerment

Et casestudie av kurset «økonomisk empowerment», der det offentlige og Frelsesarmeen samarbeider i bekjempelsen av fattigdom.

Anne-Kirsti Syverstad Ulseth

Veileder

Professor Sturla Stålsett

VID vitenskapelige høyskole

Det teologiske Menighetsfakultet

AVH5070 Masteravhandling (30 ECTS)

Master i diakoni

Høst 2016

Sammendrag

Denne oppgaven tar utgangspunkt i Frelsesarmeen Halden/Tistedal sitt kurs «Økonomisk empowerment». Problemstillingen er: *På hvilke måter kan kurset «Økonomisk Empowerment» være et bidrag til det offentlige for å bekjempe fattigdom i Halden og samtidig svare til Frelsesarmeens diakoniforståelse?* Dette er en casestudie med dokumentanalyse som fokuserer på hvordan dette kurset kan være med på å bekjempe fattigdom ved hjelp av empowerment og diakoni. Jeg har sett på teori om empowerment, fattigdom i Norge og Diakoni i den Lutherske tradisjon, Metodistkirken og Frelsesarmeen. Jeg har brukt fire spørsmål i analysen av datakildene fra kurset for å besvare problemstillingen. 1) Hvilke deler av teorien om fattigdom svarer kurset på? 2) Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig i forhold til bekjempelse av fattigdom? 3) Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig i forhold til Frelsesarmeens diakoniforståelse? 4) Hva gjør dette kurset til diakoni? Gjennom analysen og drøftingen har jeg funnet at et samarbeid mellom det offentlige og Frelsesarmeen kan være med å bekjempe fattigdom i Halden uten at noen av dem mister sitt oppdrag.

Takk

For å få til et slikt prosjekt som en masteroppgave er trengs det samarbeid. Jeg har fått samarbeide med mange dyktige, faglige, snille, utfordrende, hjelpelige og oppmuntrende mennesker på veien frem til oppgaven og dere vil jeg gjerne takke.

Tusen takk til:

Lærere og medstudenter. Jeg har vært så heldig å gå i to klasser med gode og inkluderende studenter. Dere har støttet og muntret meg opp og det setter jeg pris på. Lærerne har utfordret og delt av sin kunnskap og ikke minst vært veldig hyggelig å bli kjent med.

Sturla Stålsett som har vært min veileder gjennom skrivingen. Takk for utfordringer, klargjøringer, oppmuntringer og god veiledning.

De som søndagskveld før innlevering tok utfordringen og leste oppgaven og gav gode innspill både på innhold og korrektur.

Frelsesarmeen Halden/Tistedal og spesielt deres korpsledere (både tidligere og nåværende) som har tatt så godt i mot meg og hjulpet meg på alle mulig vis.

Familien min som har oppmuntret og heiet på meg hele veien, som har gjort hverdagen til barna bedre ved å ta vare på dem om de er syke eller friske, når mamma måtte skrive.

Venner som har heiet på meg og de som har bedt for meg.

Min kjære, Truls, som har fungert som personlig assistent, oppmuntrer, avleder, matansvarlig, husansvarlig, innkjøper, diskusjonspartner, klargjører og korrekturleser. Og kjære barna mine: Nå er mamma ferdig med å skrive!

Halden, november 2016

Anne-Kirsti

Innhold

Sammendrag.....	2
Takk.....	3
1.0 Innledning.....	6
1.1 Bakgrunn for oppgaven.....	6
1.2 Presentasjon av problemstilling.....	7
1.3 Beskrivelse av forskningsområdet.....	8
1.3.1 Frelsesarmeen.....	8
1.3.2 Bakgrunnen for kurset.....	9
1.3.3 Datakildene.....	10
2.0 Metode.....	11
3.0 Teori.....	15
3.1 Teoretisk forankring, generell teori.....	15
3.1.1 Empowerment.....	15
3.1.2 Fattigdom i Norge.....	18
3.1.3 Diakoni.....	22
3.2 Teoretiske antakelser.....	30
4.0 Presentasjon av datakilder.....	32
4.1 Møtereferat fra diakonimøte.....	32
4.2 Søknad og rapport.....	33
4.3 Kursets innhold.....	39
4.4 Evalueringsskjema fra kursdeltakere.....	41
4.5 Evalueringer fra samarbeidspartnerne.....	43
5.0 Analyse og Drøfting.....	46
5.1 Hvilke deler av teorien om fattigdom svarer kurset på?.....	46
5.1.1 Fattigdom er en politisk sak.....	46
5.1.2 Barnefattigdom og folkehelse.....	47
5.1.3 Psykiske utfordringer.....	48
5.2 Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig i forhold til bekjempelse av fattigdom?.....	49
5.2.1 Makt.....	49
5.2.2 Påvirkningskraft.....	50
5.2.3 Kunnskap og prosess.....	51
5.2.4 Fellesskap.....	53

5.2.5 Selvhjelp.....	53
5.3 Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig i forhold til Frelsesarmeen diakoniforståelse?.....	54
5.3.1 Empowerment og Frelsesarmeen	54
5.3.2 Gjestfrihet og fellesskap.....	56
5.3.3 Kunnskap og prosess	56
5.4 Hva gjør dette kurset til diakoni?	57
5.4.1 Politisk finansiert.....	57
5.4.2 Andakten	58
5.4.3 Eksempel på diakonal praksis	59
5.4.4 «Hva vil du jeg skal gjøre for deg?».....	61
6.0 Avslutning	62
Litteraturliste	65
Vedlegg 1	68
Handlingsplan Prosjekt arbeid og aktivitet.....	68
Vedlegg 2	87
Prosedyre for diakoni	87
Vedlegg 3	90
Husregler	90
Vedlegg 4.....	92
Kursoppsett.....	92

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Det jeg har valgt å skrive masteroppgave om er lokalt forankret, det har kommet som et konkret tiltak til en konkret utfordring i lokalsamfunnet der jeg selv lever og bor. Det er personlig fordi jeg selv har fått lov til å være en del av det. Ikke som deltaker, men som leder. Det er et tiltak som gjør noe med det jeg personlig hele livet har brent mest for, urettferdighet. Det handler om omsorg for medmennesker og å gi dem en ny sjanse eller en ny start. Det handler om empowerment, om å gi mennesker verktøyene til å ta tilbake makten over sitt eget liv og sin egen situasjon. Det handler om økonomi, noe vi alle må jobbe med og forholde oss til. Det handler om fellesskap mellom mennesker. Det handler om å jobbe med de utfordringene som finnes i samfunnet. Summen av dette er en slags beskrivelse av diakoni og derfor vil jeg skrive om det i min masteroppgave i diakoni.

Jeg har valgt å se nærmere på kurset «økonomisk empowerment» som ble startet av Frelsesarmeen Tistedal/Halden våren 2015 og som til nå har blitt gjennomført tre ganger. Kurset er et samarbeid med lokalbanken Berg sparebank, NAV Halden, folkehelsekoordinator i Halden kommune, Skatt Øst, Namsmannen, Husbanken, Psykiatritjenesten i Halden og Fylkesmannen. Det er 10 kursdager der hver samarbeidsinstans har en til to kursdager hver med to timer undervisning før vi avslutter med lunsj og en frivillig andakt. Temaer som blir tatt opp er budsjett og regnskap, folkehelse, økonomisk rådgivning og sosialhjelp fra NAV, skatt, namsmannens virke og gjeldsordning, kreditt, forsikring, hva er husbanklån i dag, boligsosialt utviklingsprogram, angst og depresjon og hva vil det si å ha en økonomisk verge. Målgruppen er mennesker som sliter med egen økonomi og ønsker å lære mer. Deltakerne er blitt rekruttert gjennom Frelsesarmeens ulike hjelpetiltak i Halden, samarbeidsinstansene og lokalavisa og det har vært mellom 5 og 10 deltakere på hvert kurs. Fra samarbeidsinstansene har det kommet en til to personer. De har kommet med sin kunnskap og et opplegg for de to undervisningstimene, men undervisningsbiten har vært preget av åpenhet, og det har vært lagt stor vekt på innspill, spørsmål og kommentarer fra deltakerne. På den måten har både deltakerne og samarbeidsinstansene satt preg på hva det er blitt snakket om og hva som er blitt tatt opp.

«Økonomisk empowerment» er navnet på kurset. Tanken er at deltakerne gjennom kurset skal få noen verktøy og kunnskap til å endre sin økonomiske situasjon og på den måten ta tilbake makten over sitt eget liv og sin egen situasjon. Hva empowerment er skal jeg komme tilbake

til i teoridelen. I utgangspunktet ønsket ikke de som startet kurset å benytte et engelsk ord. De valgte likevel å benytte empowerment da det ikke finnes noe godt norsk ord for det, og begrepet empowerment rommer det de ønsket at kurset skulle være. Derfor velger jeg også å bruke det engelske ordet empowerment fremfor den norske oversettelsen myndiggjøring i denne oppgaven. Dette kommer jeg mer tilbake til i teoridelen. Økonomisk er kurset blitt finansiert av midler fra NAV tilskudd til frivillige arbeid mot fattigdom.

Min arbeidsoppgave i dette kurset har vært kursleder. Høsten 2015 hadde jeg det som praksisplass, og våren 2016 fikk jeg fortsette videre som dette i en prosjektstilling. Som kursleder ønsket jeg velkommen og la frem våre «husregler» før hver undervisningsbit, samt styrte ordet dersom debattene ble engasjerte. Jeg sto for innkjøp av lunsj, men en frivillig medarbeider fra Frelsesarmeen tilberedte maten. I tillegg var korpsleder til stede på kurset, og vi byttet på å holde andakt. Andakten ble holdt etter lunsjen og det ble alltid informert om at den var frivillig, slik at man kunne gå etter man var ferdig med å spise. Kontakten med deltakerne utenom kurset var det stort sett korpsleder som sto for, det samme gjaldt samarbeidsinstansene. Jeg er ikke medlem av Frelsesarmeen, men har tilknytning til korpset gjennom å synge i kor der. Frelsesarmeen bruker ordet korps for de lokale menighetene, jeg vil derfor også bruke det begrepet når jeg snakker om menighetsarbeid i Frelsesarmeen.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Valget om å skrive om dette kurset ble tatt fordi det er en ny måte å tenke diakoni på. Det utfordrer den tradisjonelle diakonitanken, men oppfyller den også. Den utfordrer fordi det, etter det jeg vet, ikke er blitt gjort på denne måten før, og fordi den konkrete hjelpen er kunnskap. Den oppfyller fordi det er arbeid blant de som er regnet som fattige i vårt samfunn og det var noe av den tradisjonelle diakoniens virke. Noe av det unike med dette kurset er nettopp samarbeidet med offentlige instanser. Ulike instanser som jobber på hvert sitt felt, men på mange måter med samme målgruppe, uten at de samarbeider i særlig stor grad. Det er utfordrende for flere parter at Frelsesarmeen knytter sammen flere i utgangspunktet sekulære parter til et felles kurs. Det utfordrer den offentlige sekulariserte tankegangen, og det utfordrer Frelsesarmeens ønske om å forkynne. Samtidig har de et felles mål, nemlig å bekjempe fattigdom. Min problemstilling er derfor:

På hvilke måter kan kurset «økonomisk empowerment» være et bidrag til det offentlige for å bekjempe fattigdom i Halden og samtidig svare til Frelsesarmeens diakoniforståelse?

For å svare på dette vil jeg analysere dokumentene om kurset og dokumenter om Frelsesarmeens diakoniforståelse. Metoden blir derfor en casestudie med dokumentanalyse. Teoretisk vil jeg se på begrepene diakoni og empowerment, i tillegg til å se på noe teori om fattigdom i Norge i dag. Med bidrag mener jeg ikke hvordan kurset har bidratt rent statistisk, da det er for tidlig å finne noen målbare resultater av kurset. Med bidrag tenker jeg mer på alle de ikke målbare faktorene som er særegent for diakonien, som felleskap, brobygging, kunnskap, arbeid for den enkelte i dens situasjon og bygge opp selvtilliten. For å svare på problemstillingen ser jeg for meg noen underspørsmål som jeg tar med meg både når jeg leser teorien og analyserer dokumentene.

- Hvordan svarer kurset til teorien om fattigdom?
- Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig for bekjempelse av fattigdom?
- Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig i forhold til Frelsesarmeens diakoniforståelse?
- Hva gjør dette kurset til diakoni?

1.3 Beskrivelse av forskningsområdet

1.3.1 Frelsesarmeen

Frelsesarmeen er en internasjonal evangelisk bevegelse og en del av den universelle kristne kirke. Budskapet bygger på Bibelen. Tjenesten er motivert av Guds kjærlighet. Oppdraget er å forkynne Jesu Kristi evangelium og i hans navn møte menneskelig behov uten diskriminering. (Frelsesarmeen 2016: 3).

Oppdraget legger premissene for arbeidet deres og de jobber etter slagordet «Suppe, såpe, frelse.» Helt siden William og Cathrine Booth startet arbeidet i London i 1865 har Frelsesarmeen sett på forkynnelse og sosialt arbeid som to sider av samme sak (Arnroth 2002). De ser på arbeidet sitt som uløselig knyttet til kristen tro og nestekjærlighet, og det betyr å vise omsorg for hele mennesket. Hele mennesket betyr for Frelsesarmeen et menneske med fysiske, psykiske, åndelige og sosiale behov (Frelsesarmeen 2016:9).

Slagordet kom da grunnleggerne på slutten av 1800-tallet så at mennesker ikke var i stand til å ta i mot forkynnelse uten at de primærebehovene var dekket først. Å tilby *suppe* betyr derfor for Frelsesarmeen å møte de grunnleggende behovene til mennesker rundt seg. «*Såpe* handler om verdighet og selvrespekt. *Frelse* uttrykker Guds grenseløse og livsforvandlende kjærlighet

gjennom Jesus Kristus.» (Frelsesarmeen 2016: 9). For å sette dette ut i praksis har de satt seg noen mål. De ønsker å være *synlige* og i det legger de at de skal være lette å kjenne igjen og være nære gatene. De vil strekke seg etter å være *relevante* og på den måten stadig møte nye utfordringer. Videre ønsker de å være *tilstede* i folks hverdag ved å være tilgjengelige og varmt engasjerte. I tillegg ønsker de å være *nøkterne*, det handler om at arbeidet skal være åpent og ressursene skal forvaltes bevisst. Til slutt vil de strekke seg etter å være *grensesprengende* og det ved å være ustoppelig i troen på enkeltmennesket og nye muligheter (Frelsesarmeen 2016:10-14). Arbeidet, slagordet og oppdraget til Frelsesarmeen vil jeg kalle diakoni, men de bruker ikke dette ordet selv. De har en verdibok hvor de har samlet dette og ikke ett sted i boka er ordet diakoni nevnt.

1.3.2 Bakgrunnen for kurset

Ideen for å starte kurset «Økonomisk Empowerment» kom etter en lang periode med arbeid i diakoniutvalget til Frelsesarmeen Halden/Tistedal, for å finne hva de skulle satse på. De ønsket å gjøre noe det var behov for i Halden kommune, samtidig som de ikke ville konkurrere med andre frivillige aktører. De tok da utgangspunkt i «Handlingsplan Prosjekt arbeid og aktivitet» skrevet i Halden kommune av Anne Glømmen i 2012 (Vedlegg 1). Der så de et gjennomgangstema, økonomiske problemer. Frelsesarmeen driver med matutdeling gjennom året til opp mot 600 personer (enslige, par, barnefamilier og familier med flere generasjoner) i Halden kommune, og ser derfor behovet. Ideen kom først opp i januar 2013. Desember samme år sendte de inn første søknad for å finansiere prosjektet. I søknaden til Navs «Tilskudd til frivillige arbeid mot fattigdom og sosial ekskludering i Norge» om midler til å drive kurset ble denne målsettingen satt:

Målet med kurset er å myndiggjøre personer som sliter med økonomi, slik at de kan leve med et privat økonomisk regnskap i balanse. Ønsket er å gi kunnskap og redskaper slik at de kan gjøre noe konkret og riktig for å bedre sin vanskelige situasjon, og bli i stand til å mestre livene sine bedre. (søknad nav)

Søknaden ble innvilget og høsten 2014 startet Bente Synnøve Bjørk opp i en 20 % prosjektstilling for å utvikle kurset. Hun var den som hadde hatt ideen i utgangspunktet og startet nå arbeidet med å sy sammen kurset. Hun tok kontakt med de instansene hun kunne tenke seg å samarbeide med og fikk etterhvert positiv tilbakemelding fra flere. Namsmannen ytret et ønske om at alle instansene som skulle være med burde møtes og det resulterte i at Bente arrangerte en kick off samling. Da fikk alle instansene snakket sammen om hva de ville

ta med, og de fikk derfor en oversikt over kurset som en helhet, og ikke bare over sitt eget bidrag. Våren 2015 ble første kurs gjennomført. De hadde satt en grense på 10 deltakere, og det var 9 som møtte opp.

1.3.3 Datakildene

Fra ideen kom i 2013 og etter tre gjennomføringer av kurset, er det blitt produsert en del dokumenter om kurset «økonomisk empowerment», og noen av disse vil være mine datakilder i denne oppgaven. De første dokumentene som ble skrevet om emnet og kurset er referatene fra diakoniutvalget i Frelsesarmeen Tistedal/Halden. Disse dokumentene er skrevet i stikkord-/setnings form, og er interne dokumenter med tanke på at personer er nevnt med navn. Her må jeg derfor gjengi og anonymisere det som er aktuelt for oppgaven. Grunnen til at jeg ønsker å ha med disse som datakilde er at de viser noe om hvordan ideen kom opp og ble utviklet, noe om tidsperspektivet for et slikt prosjekt og hvilke tanker dette utvalget og korpset har om diakoni.

Neste dokument som ble laget var søknaden til Navs «Tilskudd til frivillige arbeid mot fattigdom og sosial ekskludering i Norge». Det viser hva tankene var for kurset, grunnen for at de ønsket å starte kurset, målet med kurset og hvordan de fremstiller sitt diakonale arbeid til en offentlig støtteordning. Denne søknaden ble skrevet av Bente Synnøve Bjørk som var idéhaver, men med støtte fra resten av gruppa. Det er skrevet to slike søknader. Én for det første kurset og én for de to neste kursene. Et av kriteriene for å motta tilskudd er at det må rapporteres i etterkant. Det er derfor også blitt skrevet to rapporter. De viser hvordan det faktisk ble gjennomført, hvilke tanker de har om målsettingen og hvordan de fremstiller hvordan det diakonale arbeidet er gjennomført.

Kursplanen ble laget ut i fra hvilke instanser som ønsket å være med på prosjektet og Bente Bjørk satte opp en rekkefølge på temaene. Denne planen har vært ganske lik alle tre kursene. Selv om kurset ble en time lenger ble de samme temaene beholdt og ikke noe lagt til. Det var ut ifra erfaringene fra første kurset. Kursplanen vil komme frem ved kursets innhold, der jeg utdyper litt mer om hva som ble snakket om enn bare planen (Vedlegg 4).

Etter hvert kurs har det vært et skriftlig evalueringsskjema for deltakerne og instansene. Deltakerne har svart direkte på skjema, og er anonyme. Instansene har derimot svart per mail, og er derfor ikke anonyme. Disse sier noe om erfaringene fra de som har deltatt. Utfordringen med disse er at de er laget for intern bruk, og å bruke de i en slik oppgave kan reise noen etiske dilemmaer.

2.0 Metode

Hensikten med å undersøke og forske er å finne kunnskap om virkeligheten som kan sies å være troverdig og gyldig (Jacobsen 2015:15). Dette er en studie av et spesifikt prosjekt, altså et fenomen, og derfor er kvalitativ metode det mest hensiktsmessige for å svare på min problemstilling (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:32). Jeg vil gjøre en beskrivende studie der hensikten er å avdekke og belyse det som faktisk skjer i samfunnet. Beskrivelsen vil ha analytiske trekk og sees opp mot forskning basert på empowerment, fattigdom i Norge og diakoni (Grønmo 2004:356-357).

Casedesign innebærer at man studerer ett eller noen tilfeller inngående, det passer for min oppgave. I mitt tilfelle vil det da være å studere kurset «Økonomisk Empowerment». Jeg vil gå ut i fra Robert K. Yin sin tilnæringsmetode slik som Johannesen m. fl. har fremstilt den. Det som kjennetegner et casestudie er at forskeren samler inn mye informasjon fra casen over kortere eller lenger tid. Jeg vil da samle sammen det som finnes av nedskrevet tekst om kurset og se det opp mot litteratur om begrepene empowerment, fattigdom i Norge og diakoni, i tillegg til mine egne observasjoner fra kurset. Et casestudie kan brukes til både kvalitativ og kvantitativ tilnærming, jeg har allerede nevnt at jeg tenker å bruke kvalitativ tilnærming. Yin mener at fem punkter ved caseundersøkelsen er spesielt viktige (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:85-86). Jeg vil nå se på de fem opp mot min oppgave

1. *Problemstilling* som ofte er knyttet opp mot et problem hentet fra praksis. Spørsmålene dreier seg gjerne om prosessen eller om forståelse (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:86). I mitt tilfelle vil det være det siste, finne en forståelse for om kurset har noe å bidra med både til det offentlige og Frelsesarmeens diakoni.
2. *Teoretiske antakelser*: Forskeren gjør gjerne noen antakelser når de grunnleggende spørsmålene er stilt, og i følge Yin er det disse antakelsene som ligger til grunn for den videre undersøkelsen (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:86-87). De teoretiske antakelsene legger jeg frem etter teoridelen under delkapittelet «Teoretiske antakelser».
3. *Analyseenheter*: Etter problemstillingen er det vanlig å avgrense den enheten som skal studeres (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:87). Jeg har avgrenset det til kurset «Økonomisk empowerment», og jeg har avgrenset problemstillingen til å se på fire underspørsmål knyttet til kurset. Hvilke deler av teorien om fattigdom svarer kurset på? Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig i forhold til bekjempelse av fattigdom? Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som

er viktig i forhold til Frelsesarmeens diakoniforståelse? Hva gjør dette kurset til diakoni? Disse fire spørsmålene vil jeg bruke når jeg analyserer datakildene og forhåpentligvis sammen med teorien finne ut om mine teoretiske antakelser stemmer.

4. *Den logiske sammenhengen mellom data og antakelsene:* Innenfor Yin sin måte er det to analysestrategier. Det ene er teoretiske antakelser som er teoristyrte og i følge Yin å foretrekke. Den andre er en beskrivende casestudie og det bør kun brukes dersom det ikke finnes noen teoretisk antakelse på forhånd (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:87). Nå finnes det en del teori om både empowerment, fattigdom i Norge og diakoni, slik her benytter jeg teoretiske antakelser.
5. *Kriterier for å tolke funnene:* Her handler det om å knytte funnene opp mot allerede eksisterende teori på området. I følge Yin bør man ha en foreløpig teori før selve datainnsamlingen, og med det som basis i de 4 punktene over kan funnene relateres til eksisterende teori. Som konklusjon kan man ved å følge Yin sine punkter beholde eksisterende teori, eller modifisere og videreutvikle denne eller bygge helt ny teori (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:87).

I tillegg til disse fem komponentene arbeider Yin med to dimensjoner i designen av casestudier. Den ene dimensjonen er spørsmålet om det er én eller flere caser. Den andre dimensjonen er spørsmålet om man bruker én eller flere analyseenheter. Dette fører til fire designstrategier for casestudier. Siden jeg har én enkeltcase blir det da to strategier jeg kan velge mellom. Det er én analyseenhet hvor forskeren får informasjon fra én enkelt enhet, eller flere analyseenheter som får informasjon fra flere enheter (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:87-88). For min studie kommer det an på hvordan jeg definerer en enhet. Jeg kan for eksempel definere enheten som kurset «Økonomisk Empowerment» eller som Frelsesarmeen Halden/Tistedal. Eventuelt kan jeg definere det som flere enheter som da blir kursdeltakerne, kursholderne, Frelsesarmeen Halden/Tistedal og Frelsesarmeen i Norge. Dersom jeg velger én analyseenhet er kurset «Økonomisk empowerment» casen, og det blir best for oppgaven. På en annen side inneholder kurset tre enheter: kursdeltakerne, kursholderne og Frelsesarmeen Halden/Tistedal. De tre blir viktige i analysen ved at de kommer fra tre forskjellige utgangspunkt og møtes i kurset. Samtidig er det kurset oppgaven handler om, og kursets betydning for de tre enhetene ikke alle andre sider ved de tre enhetene. Kurset er derfor analyseenheten, med det det innebærer.

Videre kommer arbeidet med å analysere. Analyse av casestudie baserer seg på de teoretiske antakelsene man hadde i starten av prosjektet. Yin har tre måter å analysere det man har funnet på: mønstermatching, forklaringskjeder og tidsserieanalyse. Mønstermatching handler om å se etter mening og sammenhenger som kan passe sammen. I casestudie handler det som tidligere nevnt, om å se det man finner opp mot det man har antatt, og passer det sammen sier Yin at man har høy grad av mønstermatching. En annen måte å gjøre dette på er rivaliserende forklaringer. Det vil si at man isteden for å ha én modell eller teori når en lager teoretiske antakelser har flere rivaliserende forklaringsmodeller. Det er da ønskelig at de er gjensidig utelukkende. Forklaringskjeder er å bygge opp en teoretisk forklaring rundt casen. Som regel blir forklaringene utviklet narrativt, men fordi narrative beskrivelser ikke er spesielt presise er det vanlig å ha noen viktige teoretiske antakelser. Tidsserieanalyse er en samling observasjoner som er telt opp, fremstilt kvantitativt og registrert i kronologisk rekkefølge. Det vil si at en tidsserieanalyse er en fortolkning av et fenomens utvikling over en tidsperiode. Det blir ofte brukt til å lage prognoser (Johannesen, Tufte, Christoffersen 2010:207-211). Siden jeg har satt opp fire spørsmål ut i fra mine antakelser blir mønstermatching strategien for denne oppgaven.

Alle metoder har positive og negative sider, og de er det viktig å være klar over. Jeg har valgt å ha hovedtyngden på kvalitativ metode. Utfordringen med det er at det ikke er så håndfast verken hvordan man skal strukturere eller samle inn datamaterialet. Videre har jeg valgt metoden enkeltcasestudie, ulempen her er at det blir vanskelig å generalisere siden jeg i denne metoden kun ser på én case. En annen kritikk mot denne metoden er at det ikke går å etablere kausale sammenhenger (Jacobsen 2015:100). Dette tenker jeg hadde vært viktig om jeg skulle undersøkt om kurset «Økonomisk Empowerment» hadde vært noe å satse på andre steder i landet, men min problemstilling er å se på dette kurset uavhengig av andre steder. Jeg har valgt å gjøre en dokumentanalyse og det innebærer at jeg ikke tar inn primærdata spesielt for min oppgave, men bruker det som allerede finnes og er produsert for helt andre hensikter enn min oppgave. Det betyr at det vil ligge informasjon der som jeg ikke kan bruke og det kan være opplysninger som jeg ønsker, men som ikke ligger der. Spesielt viktig er det at evalueringene fra deltakerne blir tilstrekkelig anonymisert. Et grunnleggende spørsmål ved dokumentundersøkelser er i hvor stor grad man kan stole på kildene, det vil si de som har produsert dokumentene (Jacobsen 2015:170-171). Nå har jeg mulighet til å snakke med de som har produsert en del av materialet som jeg skal bruke, slik at det kan hjelpe meg til å stole på kildene.

Jeg har vært kursleder for dette kurset to ganger og vil på den måten forske på egen arbeidsplass. Det fører med seg fordeler og ulemper både praktisk og etisk. Egentlig føler jeg meg både «innenfor» og «utenfor». Jeg er «innenfor» fordi jeg har vært kursleder. Men jeg er «utenfor» fordi jeg ikke har hatt ideen og vært med på å utforme kurset. Jeg er heller ikke medlem i Frelsesarmeen og kan derfor se på Frelsesarmeen som organisasjon med litt andre briller enn en som er medlem av og har vokst opp i Frelsesarmeen. Jeg har likevel god kjennskap til Frelsesarmeen og den kristne konteksten og kan derfor «blindes» av det.

Fordelene med å være «innenfor» er i følge Jacobsen at man for det første som «innsider» har tilgang til informasjon, vet hvor man kan innhente informasjon og ofte møter større åpenhet og tillit. For det andre vet man noe om den uformelle strukturen og hva slags språk som blir brukt og kan lettere få fram informasjon. For det tredje kjenner man organisasjonens historie og kan dermed knytte hendelser og fortellinger i en historisk sammenheng (Jacobsen 2015:56-58).

Ulempene er at man som innsider kan ha «blinde flekker». Fordi man er en del av organisasjonen kan man ha utviklet en forståelse for «hvordan ting gjøres her» og det kan føre til forutinntatthet til hvordan ting faktisk er. Man ser og registrer bare det man forventer, og det kan føre til at deler blir usett fordi man ikke er trent opp til å se de. Jacobsen lister opp fire ulemper til som man må være klar over ved forskning på egen organisasjon. For det første kan det være vanskelig å holde den nødvendige kritiske avstanden til det man studerer. Det kan være på grunn av erfaringer og også sterke meninger. For det andre kan enkelte oppfatte deg som partisk selv om du klarer å holde en «nøytral» rolle og tilnærming og du kan bli møtt med mistenksomhet. Her tenker jeg at det er en fordel at jeg har valgt dokumentanalyse. For det tredje kan det føre til at man bare innhenter informasjon fra den delen man er kjent med og derfor kan miste en del informasjon fra helheten. Her må jeg være klar over at det kan ligge en del føringer fra Frelsesarmeen sentralt som jeg ikke nødvendigvis kjenner til og må undersøke. For det fjerde kan man føle at man er nødt til «å legge bånd på seg» fordi man skal tilbake til den samme organisasjonen, noe som kan medføre en sensur av kritiske synspunkter (Jacobsen 2015:56-58). Dette er noe jeg må være på vakt for uansett, da jeg liker å se etter det positive og sjelden er kritisk. For å få til en god forskning og for å utvikle diakoni trengs de kritiske brillene for å bli bedre.

3.0 Teori

3.1 Teoretisk forankring, generell teori

3.1.1 Empowerment

Begrepet empowerment ble brukt i forskningslitteratur allerede på 1920-tallet, men først på 1970-tallet begynte det å brukes bredere og var viktig for den sosiale aktivistideologien og de sosiale protestbevegelsene i USA under parolen «Power to the people» (Askheim og Sterrin 2007:14). Det er et populært begrep i sosialt arbeid og i diakonien (Askheim og Sterrin 2007:13). Kirkens bymisjon bruker den norske oversettelsen «myndiggjøring» i sitt strategidokument og betegner det som «en holdning og en metodisk tilnærming, så vel som en aktivitet og et resultat.» (Kirkens Bymisjon 2013: 14). Kjell Nordstokke bruker også den norske oversettelsen «myndiggjøring» i sitt bidrag for forståelse av diakoni og diakoni i praksis i heftet «Diakoni i kontekst» fra Det Lutherske verdensforbund. De ser på myndiggjøring som et teologisk begrep i forhold til «den bibelske skapelsesforståelsen der hvert eneste menneske er skapt i Guds bilde, med evner og ferdigheter, uavhengig av nåværende sosial situasjon.» (LVF 2010:46). I tillegg er det et begrep som blir brukt i politikken uten noen entydig politisk farge (Askheim og Sterrin 2007:15) og det kan gjøres fordi det ikke finnes noe konsensusdefinisjon av begrepet (Tveiten og Boge 2014: 15). Empowerment er vanskelig å definere. Anna Tengqvist beskriver hva det er slik i et kapittel hun har skrevet i boken «Empowerment i teori og praksis»:

Jeg ser for meg møter med mennesker, og det som kjennetegner disse møtene er at hjelperne har hjulpet meg med å skape åpninger i situasjoner som jeg har opplevd som stengte. De har oppmuntret meg til å finne mine egne svar, ta små skritt for å forandre ting, og jeg har trodd på at jeg kan klare å finne veien videre (Tengqvist 2007:72).

Denne korte beskrivelsen er ingen definisjon av begrepet, men har elementer som treffer godt for hva empowerment kan være. Jeg velger å bruke denne beskrivelsen til å belyse flere sider og retninger av begrepet, fordi vi sjelden møter en rendyrket form av begrepet i praksis (Askheim 2007:21). Det gjelder også kurset «Økonomisk empowerment».

For det første sier beskrivelsen til Tengqvist noe om at det er et møte mellom mennesker, det er en hjelperside og en som blir hjulpet side. Dette fører med seg flere sider av empowerment. Det blir et fellesskap når mennesker møtes om det samme. Begrepet empowerment bygger blant annet på forestillingen om at «sammen er vi sterke», fellesskapet mobiliserer til

kraft, kreativitet og kompetanse og på den måten kan man klare langt mer enn om en står alene(Askheim 2007:16).

Møtet med mennesker fører også til et maktforhold. Makt er kjernen i ordet empowerment, *power* kan oversettes med makt, styrke eller kraft. Som mennesker ønsker vi å føle oss sterke, kraftfulle, at vi har innflytelse, makt og kontroll over våre egne liv. Dette er derfor noe som appellerer til oss og er med på å gjøre begrepet empowerment til noe positivt (Askheim og Starrin 2007: 13). Denne nyansen av det engelske begrepet er noe av det det norske begrepet «myndiggjøring» mangler. Å bli myndig er noe en blir når en er 18 år. Det gir deg makt til å stemme, kjøre bil og kjøpe alkohol, men er det egentlig makt, styrke eller kraft? Det er også at en fra den dagen har ansvar for sitt eget liv og retten til å ta vare på seg selv. Og det er nettopp det empowerment handler om, ta tilbake ansvaret og sin egen rett. Likevel mister det norske begrepet «myndiggjøring» noe av det maktaspektet som er sentralt både billedlig og i praksis i begrepet empowerment.

Noe av kritikken mot empowerment går også på makt. For i empowerment er tanken at hjelper i utgangspunktet har makten, men ønsker at den som blir hjulpet skal ta makten tilbake over seg selv(Askheim 2007:21). Men kan makt overføres? Og er det noen som ønsker å gi fra seg sin egen makt? Kan noen få mer makt uten at en annens makt svekkes? Rolf Rønning mener at for de fleste maktformer er det et ønske om opprettholdelse av eksisterende situasjon. At den som har makten eller er den dominerende aktøren ønsker å utnytte de mulighetene makten har. Det vil si at om noen skal få makt er det en annen som må miste makt. Likevel mener han at bildet ikke er helt entydig og da spesielt på individnivå. På individnivå kan en øke sin makt over sin situasjon uten at andre taper (Rønning 2007:35-36). En annen kritikk er at den som blir hjulpet kan få tilbake makten over sitt liv, så lenge det er på hjelpers betingelser. Det er et spenningsfelt mellom hjelp og kontroll. På den måten er det også hjelper som egentlig avgjør når den som blir hjulpet er empowered, nemlig når den som blir hjulpet oppfyller hjelpers krav. Har man egentlig fått tilbake makten da? For at det skal være empowerment må man få definere sine egne problemer ut fra sin egen situasjon og finne sine egne løsninger i fellesskap med andre. Poenget er å mobilisere egen styrke (NOU 1998: 18:11).

Møtet mellom mennesker fører også til en dialog, der hjelperen må ta hensyn til og ivareta affektive aspekter og relasjonelle aspekter som tillit, trygghet og anerkjennelse (Tveiten og Boge 2014:21). Dette har også med maktaspektet å gjøre, spesielt tillit. Den som hjelpes må

ha tillit til den som hjelper og det bærer beskrivelsen til Tengqvist i seg, uten at hun bruker begrepet tillit.

For det andre beskriver Tengqvist det som en måte å finne åpninger i stengte situasjoner. Denne beskrivelsen passer godt i forhold til empowerment som etablering av motmakt. Der er utgangspunktet å styrke enkeltindivider eller grupper til å få kraft til å endre betingelsene i sin avmaktssituasjon. Et grunnleggende punkt er at den enkeltes posisjon i samfunnsstrukturen ikke er naturgitt, men et resultat av menneskeskapte, historiske prosesser. Det vil si at de kan endres. Den søramerikanske pedagogen Paulo Freire sin bok «De undertryktes pedagogikk» har vært en viktig inspirasjonskilde innenfor empowermenttradisjonen. Hans arbeid blant fattige undertrykte landarbeidere i Brasil var bakgrunnen for boken. Han fant ut at for at mennesker skulle overvinne undertrykkningen måtte de først og fremst bli klar over årsakene, slik at de kunne skape en ny situasjon ved å handle annerledes, og på den måten strekke seg etter et rikere menneskeverd(Askheim 2007: 22-23). For Freire ble *bevisstgjøring* det sentrale begrepet og han definerte det slik: «opplæring til å oppfatte sosiale, politiske og økonomiske motsetningsforhold, og til å bekjempe de sider ved virkeligheten som skaper undertrykkelse.»(Freire 1974:13)

For det tredje beskriver Anna Tengquist at hun må finne svarene selv. Nettopp dette med selvstendige og realistiske valg. Målet med empowerment er å kunne være selvstendig. Ingen kan «empower» noen, det er bare personen selv som kan «empower» seg selv (Nelson 2010: 4). På 70- tallet ble empowerment beskrevet som hjelp til selvhjelp (Askheim 2007:14). Anna Tengqvist sin artikkel tar for seg sentrale holdninger i empowermentarbeidet og bruker praktiske eksempler, blant annet fra Basta som er et «hjelp til selvhjelp»-tilbud til mennesker med rusproblemer i Sverige. Der så de at tillært hjelpeløshet og maktesløshet var vanlig blant målgruppen, og jobbet derfor med «å «avlære» maktesløshet, oppmuntre mennesker til å ta ansvar og gjøre ting selv, til å være aktører. De har tatt beslutninger om sitt eget liv og handlet deretter.» (Tengqvist 2007:78). Selvstendighet eller makt over eget liv er noe av kjernen i empowerment.

For det fjerde beskrives det som tidkrevende ved at det er viktig med små skritt.

Sosialforskerne Nanette Page og Cheryl Czuba definerer empowerment som en multidimensjonal sosial prosess som hjelper mennesker til å få kontroll på sine liv, og at det finnes flere lag, det er individuelt, grupper og samfunn. De forklarer prosessen som en reise som utvikler seg mens du arbeider deg gjennom det (Nelson 2010: 6). Innenfor empowerment

som etablering av motmakt beskrives prosessene som aktiviteter med videre som kan styrke selvkontrollen (Askheim 2007:23). Tveiten og Bogen beskriver empowerment som et begrep, et mål og en prosess. At det er en prosess vil også si at det i mange tilfeller er både tid- og arbeidskrevende, det tar lenger tid å hjelpe noen til å mestre selv, enn å gjøre det for dem. På den annen side kan empowerment-prosessen i mange tilfeller ha betydelig større langsiktig effekt (Tveiten, Bogen 2014: 20-21). Det vil si at det har en begynnelse, men er ikke tidsavgrenset slik som et prosjekt(NOU 1998:18:11).

For det femte handler det om selvtillit, ha troen på at du kan klare å finne veien videre. Innenfor empowerment som etablering av motmakt er det noe av det praktiske som skjer i prosessen. Å øke selvtilliten, bedre selvbildet og øke kunnskapene og ferdighetene (Askheim 2007: 23). Prosjektene som Anna Tengqvist ser på i sin artikkel, da mye innenfor rusomsorgen, viser at: «Erfaringer med å stå utenfor og bli sett på som mindreverdige av omgivelsene kan få mennesker til å miste troen på sitt eget verd, og på at de kan påvirke sin egen livssituasjon.»(Tengqvist 2007:74). Og reisen eller prosessen som jeg snakket om i forrige avsnitt gjør at menneskers identitet forandres. Tidligere var identiteten preget av problemer og dårlig selvfølelse, men gjennom empowermentprosessen kan de finne fram til en identitet de kan være stolte av (Tengqvist 2007:75).

Til slutt vil jeg trekke frem oppmuntring fra hjelperen fra beskrivelsen. Det er egentlig hovedoppgaven til hjelperen, å oppmuntre til å jobbe videre. Oppmuntre ved jevnlig dialog og Tveiten (2006) fremhever å bruke dialogen som hovedform for veiledning (Tveiten, Bogen 2014:21). Og på den måten også å øke kunnskapen og ferdighetene til den som hjelpes (Askheim 2007:23).

3.1.2 Fattigdom i Norge

Norge er et av verdens rikeste land, og vi har den norske velferdsmodellen. Hvordan kan vi da snakke om fattigdom? Realiteten er at også i Norge oppleves fattigdom. Den norske velferdsmodellen bygger på spleiselag tankegangen, og er avhengig av at flest mulig er i arbeid. Grunnholdningen er at alle yter etter egne evner og får etter behov(Langeland, Herud, Ohrem 2014: 79). Gjennom denne ordningen har alle rettigheter og et slags sikkerhetsnett og mye av det ansvaret som tidligere lå på familien er nå flyttet over til staten. Ideelt sett skulle da fattigdommen vært avskaffet, men slik er det ikke. Velferdssystemet bygger på at flest mulig er i arbeid og skal bygge opp under å få folk i arbeid, men når det av ulike grunner ikke

fungerer skal det være et sikkerhetsnett. Problemet er at ytelsene de som ikke er i arbeid får, kan ikke være så gode at det anses som et gode å ikke være i arbeid. Det og svært lavtlønnede arbeider fører til at det blir en gruppe som ligger under fattigdomsgrensen¹ (Langeland, Herud, Ohrem 2014:77-80).

Hvem er disse personene? Er det en gruppe, har de noe felles? Fattigdom kan ramme alle, men lavinntekten er skjevt fordelt i befolkningen. Det er også slik at noen personer er særlig utsatt, og det er personer med bakgrunn fra ikke-vestlige land, sosialhjelpsmottakere, unge enslige, enslige forsørgere, langtidsløse og langtidssyke. Dersom en bruker fattigdomsrisikomålet til EU er også alders- og uførepensjonister under fattigdomsgrensen, siden fattigdomsgrensen da ligger over nivået på minstepensjonen (Langeland, Herud, Ohrem 2014: 77).

Fattigdomsmålingen har vist seg å være forholdsvis stabile over flere år. Barnefattigdommen har imidlertid økt og er nå nesten like høy som fattigdommen i befolkningen generelt. Det er en utvikling man må ta på alvor fordi fattigdom gir dårligere livssjanser på sikt (Fløtten, Hansen, Grødem, Grønningsæter, Nielsen 2011: 31-32). Lorentzen og Nielsen har undersøkt om fattigdom går i arv ved å se på familier som mottar sosialhjelp. De har funnet at 25 % av de som vokste opp i en slik familie i 1994, selv mottar sosialhjelp 10 år senere (Lorentzen, Nielsen 2008:47). I tillegg viser det seg at lavinntekt over lenger tid kan ha betydning for barns helsetilstand (Elstad 2008:193). Det er også funn som tyder på at barn som vokser opp i lavinntektsfamilier «lærer å være fattige», på den måten at ikke alt er for dem og de derfor ikke kan be om for mye og må skru ned sine forventninger. I tillegg lærer de ikke om bruk av penger fordi de sjelden får lommepenger eller har egne penger (Shropshire, Middleton 1999).

Hvordan bekjempe fattigdom? I Norge er det en politisk sak å bekjempe fattigdom, gjennom ulike tiltak og gjennom sosiale tjenester. I tillegg bevilges det penger til frivillige organisasjoner for å bekjempe fattigdom (Arbeid- og sosialdepartementet 2016). En kan gruppere politikkområdene i tre kategorier: forebyggende tiltak (oppvekst- og utdanningspolitikk, arbeidsmarkedpolitikk og økonomisk politikk), direkte fattigdomsreducerende tiltak (skatte- og trygdepolitikk) og avhjelpende tiltak (boligpolitikk) I tillegg er det helse- og omsorgspolitik og forbrukspolitik som kan gå inn under alle tre (Fløtten, Hansen, Grødem, Grønningsæter, Nielsen 2011:61).

---

¹ EU bruker 60 prosent av medianinntekten i sine medlemsland, men det er et ikke et fattigdomsmål, men et mål for «risk of poverty» eller et fattigdomsrisikomål. OECD bruker 50 prosent av medianinntekten som fattigdomsmål (Fløtten, Hansen, Grødem, Grønningsæter, Nielsen 2011: 27).

I tillegg til de politiske tiltakene som er de tiltakene som blir gjennomført i statlig, fylkeskommunal eller kommunal regi bevilges det penger til frivillige organisasjoner eller sosiale entreprenører. Herunder kommer kirkelige organisasjoner som Frelsesarmeen, Kirkens bymisjon og Blåkors (Tilskudd til frivillig arbeid mot fattigdom og sosial ekskludering i Norge for 2015 – fordeling av midlene). Men hvordan kan kirken arbeide mot fattigdom? Innenfor den kirkelige tradisjonen har fattigdomsbekjempelse vært sentralt både i refleksjonen over etikken og Guds virke i historien. Kirken har også deltatt som sentral aktør i fattigdomsbekjempende programmer. Dette arbeidet gjennom flere århundrer har ført til en stor erfaringsbase, som flere kirkelige aktører innenfor internasjonal fattigdomsbekjempelse så behovet for å gjennomgå. Det resulterte i et prosjekt som kirkelige nødhjelpsorganisasjoner innenfor Kirkens Verdensråd gjennomførte i 19 land (Norge var ikke med) (Henriksen, Sommerfeldt 2005:14). Resultatene ble samlet i boka «*Christianity, Poverty and Wealth*» av Michael Taylor (Taylor2003). Der er kirkens fattigdomsarbeid delt inn i fire grupper: 1. veldedig arbeid som matutdeling, hjemmebesøk og nødhjelp, 2. servicetilbud som klinikker og sykehus, hus for hjemløse, jobbtrening og juridisk hjelp, 3. utdanning og kunnskapsformidling som trening og oppfordring om engasjement i lokalsamfunnet og utviklingsprogram som for eksempel kurs og 4. en kritisk stemme inn i større sammenhenger som påvirker fattigdomsutviklingen (Taylor 2003:50-51). Selv om denne studien var uten Norges bidrag kan disse fire gruppene også passe for Norges kristne fattigdomsarbeid (Henriksen, Sommerfeldt 2005:15).

Hvilke konsekvenser får det å leve som fattig i Norge? Tor Morten Normann fant at lavinntekt er negativt for et bredt spekter av levekårsområder og at det også er tegn som tyder på at langtids lavinntekt er mer negativt. Han så da på økonomisk belastning, materiell deprivasjon, sosial ekskludering, sosial deltakelse, helseproblemer og boforhold (Normann 2009:29-41).

I tillegg kommer de psykiske belastningene ved fattigdom. Kjell Underlid gjorde en kvalitativ intervjustudie av 25 langtidsmottakere av økonomisk sosial hjelp (Underlid 2008). Han fant at opplevelsen av å være fattig i Norge (og det er et vesentlig poeng, fordi fattigdom i Norge er noe annet enn absolutte og ekstrem fattigdom som finnes andre steder) kunne deles inn i fire temaer:

Opplevelsen av utrygghet, svekket autonomi, sosial devaluering og truet selvbilde og verdighet. Opplevelsen av *utrygghet* kom blant annet av de økonomiske problemene fordi fremtiden følte usikker. Det resulterte i blant annet uro, redsel, angst og økonomiske

bekymringer. Redselen gikk på om søknaden om sosial hjelp gikk gjennom denne måneden, at de aldri kunne opparbeide seg en buffer for uforutsette utgifter, uhåndterbar gjeld, og at inntekter og utgifter sjelden gikk opp. Dette førte til et «tankekjør» som resulterte i utrygghet og angst(Underlid 2008).

Svekket autonomi kom av at de på mange områder var forhindret å delta i samfunnet for øvrig på grunn av dårlig økonomi. Det var det helt praktiske som: å reise på ferie, abonnere på ei avis, ha venner over på middag, feire jul eller fødselsdager, spise varm middag eller varme opp hjemmet. Da blir det snakk om sosial marginalisering og ekskludering. Det var også av psykososial karakter som: å kunne planlegge sitt eget liv og se fremover, være aktiv med ting som gir glede, oppleve å utrette noe meningsfylt eller diskutere sine problemer med folk rundt seg når man føler seg nedfor. Disse viser hvordan fattigdom rører ved psykososial behovstilfredsstilling. Det ser ut til at pengemangel kan føre til en passiviseringsfaktor også av psykososial karakter. Slik kan det bli en ond sirkel der en ikke ser noen utvei, og ikke orker å tenke på det vanskelige(Underlid 2008).

Sosial devaluering omhandlet at respondentene opplevde seg sett ned på og at de ble vurdert negativt. Dette kom fra ulike sosiale erfaringer og vurderinger. For det første var de klar over at de tilhørte en gruppe som folk flest evaluerte negativt. For det andre at andre var klar over at de tilhørte denne kategorien, selv om de til tider prøvde å skjule det. For det tredje gjaldt det makt og avmakt, ikke likeverdig, at de ble fratatt goder andre nyter godt av og sosial marginalisering. Det var slik de selv opplevde sin sosiale situasjon, og mange hadde negative erfaringer fra sosialkontoret. For det fjerde handlet det om deres egen, uønskede adferd som impliserte lav sosial posisjon og verdighet. For eksempel følte flere at de måtte tigge for å få støtte, og at det var et tungt byråkrati de måtte overvinne. Hvordan de måtte utlevere seg og hvordan andre så på dem ble slik de også så på seg selv. For det femte følte flertallet av respondentene seg dårlig behandlet av andre mennesker. I møte med offentlig kontor beskrev de en ovenfra og ned–holdning og at de følte seg behandlet som et null og som sosialt mindreverdige(Underlid 2008).

Truet *selvbilde og verdighet* er egentlig en sum av de tre tidligere temaene. Utryggheten og usikkerheten gjør også at man blir utrygg og usikker på seg selv. Opplevelsen av å være sosialt marginalisert og psykososialt utenfor gjør at man ser at man er verre stilt økonomisk enn relevante sammenligningsgrupper, og at man derfor ikke lever opp til sine egne eller andres forventninger. Man plasserer seg selv nederst på klassehierarkiet, føler seg negativt

behandlet og oppfatter sin egen adferd som sosialt mindreverdige som sosial devaluering(Underlid 2008). Og summen av dette truer selvbildet og verdigheten.

Dette var som sagt en undersøkelse med 25 spesielt utvalgte deltakere på begynnelsen av 2000-tallet. Det vil si at ikke alle fattige vil oppleve det slik, men det er likevel en oversikt over konkrete følelser og opplevelser som kan oppstå ved fattigdom. Det viser også at fattigdom har betydning for vår psykiske helse(Underlid), noe som i ytterste konsekvens kan føre til selvmord. Følelsen av å ikke komme videre, være «gjeldsslave», sett ned på, utenfor, skamfull og under konstant press for å få endene til og møtes kan føre til ulike lidelser og selvmord(Hammerlin, Schjelderup 1994:217-218).

3.1.3 Diakoni

Her skal jeg se på begrepet diakoni og se hvordan diakonal forståelse i Frelsesarmeen er i forhold til diakoni i den lutherske tradisjonen. Jeg setter de opp mot hverandre fordi Frelsesarmeen bruker begrepet, men har ikke noe egen definisjon. Majoritetskirken i Norge er luthersk og har derfor preget og satt standarden for hva diakoni betyr på norsk. Selve ordet er gresk og kan oversettes med tjeneste. Videre har vi verbet *diakonein* som betyr å tjene. Og substantivene *diakonia* og *diakonos* der det første er tjenesten og det andre den personen som er gitt et tjenesteoppdrag (Nordstokke 2002:14). På midten av 1800-tallet da den diakonale bevegelsen nådde Norden var det en pietistisk tankegang om diakoni, en ydmyk tjenerinnstilling (Nordstokke, Collins 2011:41-42). Dette etiske kravet om å ydmykt tjene andre ble problematisert av John Collins som arbeidet grundig med dette greske ordet. Han fant at tjenesten aldri ble skilt fra oppdragsgiveren. Det er alltid en som kaller til tjenesten og i Bibelen er det Gud. Diakonia brukes i bibelen både til personlige oppdrag og organiserte tiltak (innsamling av penger til fattige i Jerusalem (Rom 15,25)). Ordet slik det er brukt i Bibelen handler kort fortalt om å tjene Gud som enkeltmenneske og som kirkefelleskap.

Diakoni er ikke bare et ord, men et begrep som har formet seg ut ifra hva det har vært i praksis gjennom historien og hvordan det er blitt tolket bibelsk. Som sagt er den Lutherske kirken majoritetskirken i Norge og derfor også de som har preget og definert begrepet diakoni. Jeg velger derfor å se på *definisjon*, *bibeltolkning* og *praksis* fra sentrale stemmer om diakoni i Norge. Først vil jeg se på hvordan Den norske kirke ser på diakoni, og fortsetter med Kjell Nordstokke som også har preget Det lutherske verdensforbund (LVF) og Trygve Wyller. Videre ser jeg på Metodistene sin definisjon siden Frelsesarmeen springer ut av Metodistkirken og til slutt Frelsesarmeen.

3.1.3.1 Den norske kirke

Den nyeste diakoniplanen for Den norske kirke ble vedtatt i 2007 og hadde da en helt ny og ganske annerledes definisjon av diakoni enn hva de hadde hatt i den fra 1987. Et viktig poeng var å gå bort i fra holdningen om «vi» som hjelper «dem» i nød. Det var viktig å få frem holdningen om at vi er alle skapt av Gud og derfor grunnleggende likeverdige og trenger hverandre (Jordheim 2009:14). Definisjonen for diakoni i Den norske kirke i dag er:

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. (Kirkerådet 2007: 4)

De fire siste punktene er de diakonale utfordringene som hele planen bygges på (Kirkerådet 2007: 4).

Bibelsynet, eller det teologiske grunnlaget, for planen er for det første troen på en treenig Gud. Vi er skapt i Guds bilde til å være medmennesker, og er avhengige av hverandre og av at vi tar vårt forvalteransvar ovenfor skaperverket. Gjennom at vi mottok Kristus i dåpen og at han elsker oss først, skal vi også utøve omsorg ovenfor våre medmennesker. Den Hellige Ånd er den som gir oss tro og veiledning i livet og i tjenesten (Kirkerådet 2007:5).

For det andre er diakoni å være og å gjøre. Det er å være et troende menneske og hele tiden spørre seg «hvem er min neste?» (Luk .10, 29-37), «hva vil du jeg skal gjøre for deg?» (Luk. 18,41) og å oppsøke marginaliserte, syke, sultne, tørste og isolerte (Mat. 25,35ff). Ut i fra dette kommer de fire diakonale utfordringene i definisjonen. «Nestekjærlighet» som bygger på gjensidighet, likeverd og respekt. «Inkluderende fellesskap» som bygger på at vi er en kropp med mange lemmer og funksjoner (Kor. 12). «Vern om skaperverket» som en del av Guds forvalteroppdrag og «kampen for rettferdighet» som vil si å stille seg ved siden av medmennesket med aktivt engasjement (Kirkerådet 2007: 5-6).

Den diakonale praksisen er beskrevet som ulike arbeidsformer, og er i planen delt i fire områder. Det første er «allmenn diakoni» som gjelder alle kristne mennesker i møte med sine medmennesker. Vi trenger alle hjelp og vi kan alle hjelpe noen i ulike livssituasjoner. Det andre er «det organisert arbeid diakoner og diakoniarbeidere utfører på vegne av menigheten». Dette gjelder spesielt utsatte enkeltmennesker og grupper, og bestemmes av menighetsråd og fellesråd. Det tredje er «den spesialisert diakoni» som er diakoniinstitusjoner og diakoniorganisasjoner nasjonalt og internasjonalt som driver innenfor rammen av Den norske kirkes bekjennelse. Det fjerde er internasjonal diakoni som har utgangspunkt i lokale

menigheter, men driver misjons- og bistandsprosjekter eller har vennskaps menigheter(Kirkerådet 2007: 6-7).

3.1.3.2 Kjell Nordstokke og Det lutherske verdensforbund.

Kjell Nordstokke har vært en sentral person i utviklingen av diakoni-begrepet i Norge ved å skrive flere bøker om emnet, jobbe med og undervise om det på Diakonhjemmet høyskole. Han har også vært med å utvikle LVF «Diakoni i kontekst». Han har ikke kommet med én egen definisjon av begrepet, men forklarer begrepet ved hjelp av teologi, diakoniens historie og praktiske eksempler. Han ser på diakonibegrepet som «et teologisk begrep som viser til kjernen i kirkens identitet og oppdrag»(LVF 2009:8) og som « et kall til handling som svar på menneskelig lidelse og urettferdighet, og som omsorg for skaperverket.»(LVF 2009:8).

Det lutherske verdensforbund gav i 2009 ut heftet «Diakoni i kontekst». Dette var et arbeid for å føre sammen erfaringer og forståelsen for diakoni i det lutherske kirkefellesskapet. I dette heftet har de ikke kommet med én egen definisjon på diakoni, men bruker teologiske og praktiske eksempler eller andre definisjoner for å forklare begrepet. Én definisjon de har valgt å bruke for diakoniens praksis er fra «Dictionary of the Ecumenical Movement»: «ansvarlig tjeneste for evangeliet utført av kristne gjennom gjerninger og ord som svar på menneskers behov.»(Dictionary of the Ecumenical Movement sitert i:LVF 2009:40). Her legger de vekt på at diakoni er handling som en gjøres ansvarlig for og ikke bare gode intensjoner eller erklæringer. Diakoni utføres av kristne og det er noe av det særegne ved diakoni. Fokuset for diakonalt arbeid er menneskers behov, men det er viktig å understreke at det ikke er «alle slags gode gjerninger» for da ville begrepet mistet sin funksjon(LVF2009: 40).

Det bibelske synet er delt inn i fem punkter i «Diakoni i kontekst». Det første er troen på den treenige Gud. Troen på Gud som skaper, der man anerkjenner det skaptes verdighet og dype kvalitet. Det gjelder både våre medmennesker og jorda vår. Troen på Jesus Kristus som eksempel på hva det er å tjene eller drive diakoni. Troen på Den hellige ånd som vekker til tro, utruster og myndiggjør til å ta del i Guds misjon. Det andre er «Diakoni som en integrert del av å være kirke» der de ser på de første kristne som eksempel på at diakonien skal være inkluderende fellesskap. Det tredje er «bordets diakoni» som viser til nattverdsfellesskapet og gjestfrihet som dimensjon ved diakoni. Det fjerde er «gode gjerninger» som en integrert del av det å være kristne. Fordi vi har fått nåden og rettferdiggjørelsen ser vi på våre neste med kjærlighet. Det femte er «diakonal spiritualitet» som innebærer tilbedelse, å se Guds nærvær i hverdagslivet og forme hvem vi er som diakonale medmennesker(LVF 2009:24-38).

Kjell Nordstokke har jobbet mye med selve ordets betydning og bruk i bibelen. Han bruker Paulus eksempel: «Denne gangen har dere overflod og kan hjelpe dem som lider nød. En annen gang har de overflod og kan hjelpe dere når dere lider nød.» (2.Kor. 8,14) for å vise likheten mellom oss mennesker, og at alle kan havne i en vanskelig livssituasjon. Det gjør noe med hvordan man tenker diakoni, og hvilket syn en har på sine medmennesker (Nordstokke 2002:14-22).

Kjell Nordstokke trekker frem gudstjenesten som viktig for diakonien. Kirkens skatt ligger i Ordet og sakramentene. «Ordet er veiviser og gir lys over veien.»(Nordstokke 2002:38). «Dåpen vigsler til tjeneste for nesten, og den gir tilhørighet og medarbeiderskap i Guds rike.»(Nordstokke 2002: 38). «Nattverden leger det som har gått i stykker og gir næring til tjenesten.»(Nordstokke 2002: 38). Gudstjenesten er altså det som utruker til å drive diakoni. Diakonien må også inn i Gudstjenesten slik at det ikke bare blir åndelig aktivitet, men en tjeneste for Gud (Nordstokke 2002: 38).

Det fører videre til neste problemstilling ved diakonien som Nordstokke fremhever, diakoni skal være handling og ord. Diakoni og forkynnelse settes opp mot hverandre som motsetninger og det er advarsler for å blande de to. Argumentene er på den ene siden at diakoni er handling og trenger ikke ord, fordi handlingen er bærekraftig nok i seg selv. På den andre siden uten forkynnelsen er det ikke mer enn sekulær aktivitet, og mister da sin egenart og forbindelse med kirken. Andre går for en middelvei ved å sette en kronologisk rekkefølge med først handling og så forkynnelse. Nordstokke fremhever derimot at «de hører sammen, de er ulike uttrykksformer for Guds nådige nærvær for å gi menneskene liv, framtid og håp.» (Nordstokke 2002:73). Det som skal avgjøre er behovet i den enkelte situasjonen og at konteksten også har sin betydning. For å få til dette mener Nordstokke at kirken må holde fast på at « handlingen har en umistelig verdi i seg selv, og i én forstand ikke trenger forklarende ord for å ha mening.»(Nordstokke 2002: 75). Samtidig som diakoniens tale ikke skal være taus, men forkynne det kirken tror og håper (Nordstokke 2002: 72-75).

I følge Nordstokke har den diakonale praksis helt fra kirkens første tid hatt en hovedakse med to ytterpunkter: Det første er *besøket* som vil si å komme til og være nær mennesker som trenger det. Det andre er *gjestfriheten* som vil si åpenhet for nesten og inkludere inn i felleskapet, og her fremholdes bordfellesskapet. Han kaller det en akse fordi den både holder sammen og holder i bevegelse diakoniens mangfold. Det er flere eksempler i bibelen både for

besøket og gjestfriheten som gir den teologiske tyngden (Nordstokke 2002: 66-71). Diakonal praksis i dag tilsier også at disse er aktuelle oppgaver, men Nordstokke understreker at det «må være rettet mot de vanskeligst stilte for at den skal kunne kalles diakonal»(Nordstokke 2002: 70).

Det Lutherske verdensforbund trekker frem flere metoder for diakoni, de velger jeg for å beskrive praksis. De beskriver metodevalget som avgjørende og metodene må fremme medvirkning, myndiggjøring og bekrefte det diakonale arbeidets grunnleggende verdier. *Se-bedømme-handle* er en metode fra latinamerikanske teologer som er et nyttig redskap for å knytte teori og praksis, og planlegge og iverksette diakonale aktiviteter. Å *se* er å foreta en grundig analyse av det som blir gjort. Om det er riktig for konteksten og om det er riktig for de det gjelder. Å *bedømme* handler om å vurdere praksisen ut i fra analytisk observasjon og teologisk refleksjon og på den måten sørge for en sunn tverrfaglig diakonal praksis. Å *handle* er å bruke den innsikten man har innhentet i de to forrige og føre de inn i den diakonale aktiviteten. Denne metoden kan virke som tre skritt, men det er viktig at prosessen er sirkulær. Første skritt springer ut av handling og det tredje skrittet må føre til ny refleksjon over praksis(LVF 2009:59-61).

«*Bygge medborgerskap*» handler om å styrke individene til å være medborgere i samfunnet. «Medborgerskap forstås som det sett av rettigheter som gir en person mulighet til å ta aktiv del i styringen av sitt eget folks liv.»(LVF 2009: 61). Metoden for å bygge medborgerskap består av tre hovedelementer: påvirkningsarbeid, utdanning og mobilisering. På det personlige plan handler det om å overvinne underlegenhetsfølelsen og tørre å stille spørsmål ved situasjonen. På det sosiale plan handler det om å bygge opp kunnskap, utvikle ferdigheter og blir opplært til å delta i organiserte aktiviteter. For at dette skal bli myndiggjøring og ikke manipulasjon er utfordringen at lærerens tankegang ikke blir kopiert, men formet til egne meninger selv om de kan være uenige med forventningene til de som driver prosjektet(LVF 2009: 61-62).

«*Bygge lokalsamfunn*» handler om å samle flere sektorer og sammen gjøre situasjonen bedre. Det henger sammen med «å bygge medborgerskap». «Denne integrerte arbeidsmåten styres av kunnskapen om at alle disse ulike arenaene henger gjensidig sammen, og at en bærekraftig utvikling bare er mulig dersom man tar tak i alle.»(LVF 2009:62). Dette er en krevende utfordring og ingen klarer det alene. I denne metoden er det derfor grunnleggende å arbeide i nettverk og sammen med lokale samarbeidspartnere(LVF 2009: 62). «Diakoni i kontekst» har

med to metoder til «bygge nettverk» og «gjensidig ansvarlighet og tillit», men de er mer for internasjonal diakoni og ikke så konkrete metoder som de jeg har tatt med. Jeg velger derfor å ikke se på de to her.

3.1.3.3 Heterotopisk diakoni

Trygve Wyller bruker begrepet heterotopisk diakoni da han kom med en kritikk mot LVFs uttalelser om diakoni i 2002 og 2005 (Wyller 2006). Akkurat som Den norske kirke ønsket med sin nye diakoniplan, ønsket også LVF å gå bort i fra «vi» og «de», men i følge Wyller klarer de ikke det. Han tar utgangspunkt i Foucaults teori «om andre rom- heterotopia» for å forklare hva han mener. Kort oppsummert handler det om at vi som samfunn befinner oss i ulike rom og at vi plasserer andre grupper mennesker i andre rom enn oss selv. Wyller mener dette har betydning for diakonien, og hvor vi plasserer «de» menneskene vi skal hjelpe har betydning for hvilket syn vi har på våre medmennesker. Vi er nødt til å plassere «de» i sentrum av vårt rom, og ikke samle de i et annet rom som vi ikke er en del av annet enn at «vi» skal hjelpe «dem» i det andre rommet. Wyller mener LVF går i feil retning ved å gå bort fra den karitative diakonien og til den profetiske diakonien. Ved å gå for den heterotopiske diakonien kan man få til både kalls-, profetisk- og karitativdiakoni (Wyller 2006). «Å gjøre de fattige til kirkelige subjekter er summen av heterotopisk diakoni.» (Wyller 2006:322).

3.1.3.4 Metodistkirken

Metodistkirkens diakonidefinisjon er:

Diakoni er en følge av Guds nåde og vårt svar på Guds kjærlighet uttrykt gjennom holdninger og handlinger til beste for våre medmennesker og skaperverket. Diakoni uttrykkes gjennom: omsorg for nesten, inkluderende fellesskap, arbeid for fred og rettferdighet og solidaritet med hele skaperverket. (Metodistkirken 2010: 9)

Denne definisjonen har mange likehetstrekk med Den norske kirkes definisjon, spesielt de fire områdene som diakoni uttrykkes gjennom. Der de imidlertid skilles fra hverandre er hvordan metodistkirken fokuserer på Guds nåde og at det uttrykkes både gjennom holdninger og handlinger. Det representerer deres bibeltolkning av diakoni. John Wesley var grunnlegger av Metodistkirken og fremholdt en nådeteologi som var helhetlig og relasjonell. Nåden betraktes ut fra fire perspektiver: Guds forutgående nåde som er et grunnvilkår for alt det skapte, rettferdiggjørende nåde som omhandler å bli frelst, den helliggjørende nåden som omhandler å bli Kristus lik og den herliggjørende nåde som er den endelige frelsen ved at vi blir Kristus

lik. Metodistkirken blir også forbundet med paktsteologi, der kirkens synlige tegn på forsoningspakten Gud inngikk med menneskene da Kristus døde og sto opp er dåpen (Metodistkirken 2010: 12). Metodistkirken ser på sitt oppdrag som å være Jesu kropp. «Som kirke er det vårt oppdrag å være en bevegelse som kaller til, og iverksetter, omtanke og solidarisk tjeneste for nesten. (Metodistkirken 2010:6).» Diakoni er på den måten kirkens kroppsspråk som uttrykker Guds kjærlighet gjennom holdninger og handlinger.

Metodistkirkens diakonale praksis ligner mye på Den norske kirkes, men de har også inkludert speiderkorps. De har også fokus på at samarbeid kan være en løsning for å få til mer (Metodistkirken 2010).

3.1.3.5 Frelsesarmeen

Frelsesarmeen har i hele sin historie drevet med sosialt arbeid og evangelisering, men ikke brukt begrepet diakoni for sitt arbeid. På begynnelsen av 2000-tallet ble flere slumstasjoner rundt om i landet lagt ned fordi deres arbeid nå var helt eller delvis under kommunale hjemmetjenester. Det sosiale arbeidet som Frelsesarmeen hadde igjen ble administrativt flyttet til korpene og organisert under menighetsarbeid. I den forbindelse ble det opprettet en «seksjon for samfunn» som i 2004 byttet til «seksjon for diakoni». Denne seksjonen ble nedlagt i 2013 (Brooks 2014:20-21).

Frelsesarmeen har som sagt ikke formet sin egen faglige definisjon av begrepet diakoni, men heller ikke for stillingene diakon og diakonmedarbeider (Brooks 2014: 20-21). Under feltavdelingens generelle retningslinjer som er en del av Frelsesarmeens kvalitetssystem er diakoni beskrevet under «Mål og strategi for diakonalt arbeid.»

Diakoni knytter kristentro og nestekjærlighet sammen, og finner sted når vitnesbyrdet om Jesus – med eller uten ord- uttrykker seg i en sosialhandling. Som en ekte diakonal bevegelse, vil alt arbeid som utføres i Frelsesarmeen være preget av diakoni (=omsorg for hele mennesket: suppe, såpe, frelse). (Frelsesarmeen kvalitetssystem) (Vedlegg 2)

Petra Brooks skrev i 2014 masteroppgave om frelse i Frelsesarmeens sosiale arbeid i institusjon og korps. I sin undersøkelse hadde hun også med begrepet diakoni, der hun spurte informantene hva det betydde, om det var det samme som sosialt arbeid og bad de forklare hvordan det kunne være relevant for Frelsesarmeen. Hun fant at det var få som viste hva begrepet diakoni betyr, men kunne si noe om diakonalt arbeid. Det vil si at å innføre begrepet uten å lage egen definisjon hadde fungert dårlig. De som arbeidet med diakoni viste lite om ordet annet enn at det handlet om kristent sosialt arbeid. Noen mente imidlertid at diakoni

ikke bare omhandlet det sosialt rettede arbeidet, men alt det arbeidet som gjøres som musikklivet, gudstjenestelivet osv. Innenfor Frelsesarmeen er det altså et «fremmedord», og Brooks stilte spørsmålsteget med om det da var hensiktsmessig å ta det inn siden Frelsesarmeen etterstreber å være nær mennesker ved ord og uttrykk som folk forstår. For mange var slagordet «suppe, såpe, frelse» beskrivende nok (Brooks 2014).

Diakoni er ikke et godt fundamentert begrep i Frelsesarmeen, heller ikke teologisk, men de ser på seg selv som «en ekte diakonal bevegelse»(vedlegg 2). Derfor ser jeg på hovedelementene i Frelsesarmeens teologi som deres bibelsyn på diakoni. Slik som verdens store kristne kirkesamfunn baserer Frelsesarmeen seg på bekjennelsesskriftene fra kristendommens tidlige dager, de apostoliske, nikenske og athanasianske trosbekjennelsene. Frelsesarmeen har også elleve trosartikler som viser deres lære. Disse har tydelig sine røtter i en metodisk tradisjon (Nielsen 2010: 18-21). Frelsesarmeens teologi har særlig to særpreg. Det ene er at frelsen er uavhengig av ytre handlinger (Nielsen 2010: 189-205). Det andre er helliggjørelsen som er vår individuelle skaperplan og Jesus som forbilde(Nielsen 2010:219-251).

Deres menneskesyn bygger på et holistisk syn. Vi er alle skapt av Gud og har derfor ukrenkelig verdi (Nielsen 2010: 150). Fordi de ser på mennesket som en helhet har forkynnelse og nestekjærligheten helt fra starten vært to sider av samme sak. Det preger ideologien som bygger på det de kaller «salvasjonisme» som de oppsummerer ved «Suppe, såpe og frelse» (Frelsesarmeen 2016: 9).

I følge beskrivelsen av diakoni « vil alt arbeid som utføres i Frelsesarmeen være preget av diakoni» (Frelsesarmeens kvalitetssystem)(Vedlegg 2). Det vil si at alt Frelsesarmeen driver med er eksempler på diakonal praksis. Denne helhetstanken preger alt arbeidet de driver. «Suppen, såpen og frelsen» er Frelsesarmeens diakoni. Den er kristologisk begrunnet ved at frelsen er et viktig element og et uttalt virkemiddel for å gjenopprette liv. Diakonien skal både være misjonerende og en barmhjertighetshandling, uten frelsen eller evangeliet blir det ingen forvandling og forsoning. Det er ikke forenlig med barmhjertighet ut i fra denne helhetstanken å unnlate å presentere evangeliet på en eller annen måte (Brooks 2014: 76). Frelse har ulik betydning i Den norske kirke og Frelsesarmeen. I Den norske kirke blir frelsen gitt ved dåpen. I Frelsesarmeen er det et bevisst valg, og en tror at det er livsforvandlende. Det har betydning for diakoniarbeidet og gjør at det bør være en umulig tanke å skille diakoni og forkynnelse for Frelsesarmeen (Brooks 2014: 78-79).

I sin masteroppgave kommer Petra Brooks med et alternativ til å bruke begrepet diakoni i Frelsesarmeen. Ordet er «gjestfrihet» som betyr «kjærlighet for den fremmende». Argumentene hennes for å bruke dette ordet er for det første at det er en av de sterkeste egenskapene hos den treenige Gud, at vi blir invitert til felleskap med Ham. For det andre har det blitt brukt opp gjennom kirkehistorien om vår neste, og invitere de man ikke kjenner. For det tredje har bibelen mange referanser til dette ordet, og den bibelske forståelsen kan være en ny måte for Frelsesarmeen å se på sin sosiale tjeneste. Det kan også være en måte å knytte Frelsesarmeens sosiale arbeid og feltarbeid tettere sammen (Brooks 2014: 78).

3.2 Teoretiske antakelser

Når jeg nå skal gå i gang med å se på materialet for å finne svar på problemstillingen vil jeg ta utgangspunkt i den teorien jeg har tatt for meg nå. I innledningen satt jeg opp fire underspørsmål som jeg vil bruke for å svare på problemstillingen. De fire går ut i fra mine antakelser om hva jeg kan finne ut i fra teorien. Jeg vil derfor se på mine antakelser her nå.

I utgangspunktet tenker jeg at kurset svarer til noe av teorien om fattigdom fordi Frelsesarmeen har erfaring og kompetanse ved at de har jevnlig kontakt med gruppen det kan være aktuelt for ved matutdeling, julehjelp og andre sammenhenger på korpset. De ser derfor behovet på lokalt plan. Fattigdom i Norge i dag ser veldig annerledes ut enn fattigdom tidligere og i andre land. Det er ikke så synlig og medfører stor skam for de som opplever det. Velferdsstaten tilbyr hjelp til denne gruppen, men det kan oppleves som vanskelig å finne ut av og motta (Askheim og Starrin 2007:55). Kursholderne er kontaktet for sin kompetanse på feltet og deres utvalg av tema burde være relevant og nyttig for kursdeltakerne. Jeg antar at jeg vil finne konkrete eksempler som stemmer med teorien om fattigdom.

Empowerment er tanken med kurset og en del av navnet, men passer det egentlig i forhold til hensikten? Jeg antar at empowerment er viktig både for bekjempelse av fattigdom og Frelsesarmeens diakoniforståelse, fordi empowerment innebærer mange av de samme verdiene og holdningen, og fordi det er blitt brukt innenfor sosial arbeid og diakoni. Jeg antar at jeg kan finne noen eksempler på dette i datamaterialet jeg skal undersøke.

Problemstillingen er delt i to sider, der bidrag til det offentlige for å bekjempe fattigdom står på den ene siden og Frelsesarmeens diakoniforståelse står på den andre siden. Jeg vil derfor se på empowerment på begge sider, er det de samme elementene på begge sider eller er det ulike, og dersom det er de samme har de samme hensikt og mål?

Siste spørsmål er «hva gjør dette kurset til diakoni?». For å svare på Frelsesarmeens diakoniforståelse bør kurset være diakoni, og det antar jeg at det er fordi Frelsesarmeen ser på alt sitt arbeid som diakoni. Samtidig er det et ganske stort samarbeidsprosjekt med utenfor kirkelige instanser. Det kan tale for at det ikke er diakoni, nettopp fordi undervisningen foregår av personer som representerer «samfunnet» og ikke Frelsesarmeen, og står derfor ikke for Frelsesarmeens verdier. Frelsesarmeen ser på seg selv som en del av den verdensvide kirken og da antar jeg at diakonisynet og praksisen til andre kirkelige retninger også kan passe på arbeidet til Frelsesarmeen. Om dette gir seg uttrykk i de dokumentene jeg skal analysere er det jeg skal undersøke. Jeg vil se etter eksempler som passer både til diakoni definisjonen eller forståelsene, bibelsyn og praksis. Kan dette kurset være eksempel på noen av de diakonale metodene, og kunne dette kurset også være gjennomført av andre kirkesamfunn på samme måte?

4.0 Presentasjon av datakilder

Her vil jeg se nærmere på de kildene jeg skal analysere og drøfte i neste kapittel. Jeg vil se etter teorien ved fattigdom, empowerment og diakoni. Det er derfor mye som blir utelatt fordi det ikke er relevant.

4.1 Møtereferat fra diakonimøte

I et idémyldre møte i februar 2013 er den første gangen ideen om kurset blir nevnt.

Diakonimøtene besto av en gruppe på sju personer med ulike yrkesbakgrunner, rusarbeid i kommunen, barnevern, revisor, ergoterapeut og diakon, korpsleder, førskolelærer og nav-veileder. Møtet ble innledet med å lese fra apg. 6. 1-7 som handler om de «første» diakonene som ble utvalgt. Videre snakket de om at korps og diakonalt arbeid må være smeltet sammen og ikke skilt i to deler, hva diakonalt arbeid er og hvorfor Frelsesarmeen skal drive med det. Dette var innledningen til en idémyldring om hvilke tiltak de kan starte og hva som vil være hensiktsmessig i Halden. Blant disse forslagene kommer tre forslag som blir starten på å forme ideen om kurset. Det første av disse forslagene var selvhjelpsgrupper. Det ble vurdert om det var et behov i Halden, i så fall hva slags behov, hvilke kompetanser trengtes, og om det var mulig å samarbeide med kommune eller andre med kompetanse? Videre ble «luksusfellen» nevnt, eller økonomisk hjelp til mennesker med økonomiske problemer. Stikkord som Empowerment, medvandrer og hjelpeverger ble tatt opp. Frelsesarmeen har allerede et lavterskel tilbud i form av en kafé der man kan få med seg mat, men det ble ytret et forslag om å kunne vandre sammen med de, altså videreutvikle dette tilbudet.

Neste møte ideen kom opp var i september 2013. Da har ideen utviklet seg til et «økonomisk prosjekt» der en ser for seg et tilrettelagt program over et visst antall uker, for eksempel ti samlinger med foredrag fra ulike instanser som bank, Nav og kommunen. Det ble foreslått å søke om prosjektmidler for å prøve det ut. Det ble også nevnt som et opplegg der mentorhjelpe kunne passe inn. Her er selvhjelpsgruppe og hjelp til mennesker med økonomiske problemer ved medvandrer slått sammen.

I februar 2014 er søknad om midler sendt til Nav i desember 2013 og Bente Bjørk informerer om prosjektet som nå har fått navnet «økonomisk empowerment». Det er et prøveprosjekt hvor Frelsesarmeen ønsker å utruste og myndiggjøre mennesker som sliter økonomisk. Tanken er å kjøre et kursforløp i samarbeid med kommunale tjenester og banker.

August 2014 blir det tatt opp på et møte at søknaden er innvilget og Bente Bjørk blir fra og med september ansatt i en 20 % prosjektstilling for å jobbe med prosjektet «økonomisk

empowerment». På dette møtet blir det tenkt rundt prosjektet og hvordan Bente og diakoniutvalget skal jobbe videre med det. Hva de kom frem til er ikke skrevet ned.

Neste diakonimøte hvor kurset kommer opp er april 2015. Da er kurset gjennomført og de evaluerer kurset. De tar utgangspunkt i rapporten til Nav, evalueringen fra instansene og kursdeltakerne og erfaringer fra en som var «økonomisk støttekontakt». De tre første vil jeg se på senere, men erfaringene fra «økonomisk støttekontakt» ordningen har jeg ikke noe annet skriftlig på. Det var i utgangspunktet avsatt 30 min hver gang, men det ble for lite og det var viktig at det var ukentlig. Det ble også nevnt at det var positivt at kursleder var med på første møtet. Videre ble det bestemt at de ønsket å fortsette med kurset dersom de fikk midler fra Nav igjen og Bente kunne få permisjon for å fortsette. Det ble søkt om to nye kurs et på høsten og et på våren. «Støttekontakt» ordningen ble også evaluert og det kom opp forslag om at kursdeltaker og støttekontakt kanskje burde ha samme kjønn. Det kom også forslag om å ha en infokveld om ordningen for å fortelle hva det innebærer og være tydelig på at det er en begrenset tidsperiode og at det en «medvandrer» ikke en «livredder». Det ble også tatt opp hvordan de som menighet eventuelt kunne ta i mot barna til de som deltok på kurset. Hadde korpset ressurser for å kunne gjøre noe ekstra for dem?

Siste diakonimøte kurset blir nevnt er mai 2015 der de snakker om kurset de ønsker å starte på høsten. Hvem skal de rekruttere fra og hvor kan folderen spres? Namsmannen, Nav, Det grønne hus (en kafé pinsemenigheten i byen driver), private kontakter og gatejuristen blir nevnt. Planen er å ha et formiddagskurs på høsten og de diskuterer muligheten for å ha et ettermiddagskurs etter jul. De ønsker å få med et avkryssingsfelt for «interessert i info om kurs i økonomisk veiledning» på søknadskjema for julehjelp. Videre diskuteres utfordringen med å få med noen som kan være økonomiske støttekontakter og personer fra menigheten blir nevnt. Det understrekes også at rammene må være klare både for de som skal være støttekontakt og kursdeltakerne.

Etter dette er ikke kurset blitt tatt opp i dette forumet. Videre kan det nevnes at Bente ikke fikk permisjon fra sin jobb for å fortsette, og jeg kom inn som kursleder fra høsten 2015. Da hadde jeg det som praksis for diakonistudiet. Jeg har aldri vært en del av diakonimøteforumet.

4.2 Søknad og rapport

Søknad om midler 2014 ble sendt november 2013 til Nav Frivillig arbeid mot fattigdom og sosial ekskludering, prosjekter/aktiviteter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte. Søknaden

er delt inn i 12 deler, jeg tar med det som er relevant for oppgaven. **Faglig kompetanse og erfaring:** Her presenteres kursleder Bente Bjørk som jobber som ergoterapeut i Halden kommune og har etterutdanning i diakoni i 2009. Videre presenteres Frelsesarmeen i Halden og Tistedal sitt arbeid blant målgruppen. Ved at de har hatt fredagskafé med blant annet matutdeling siden 2005 og at de deler ut matesker til jul. De ser på disse to gruppene som aktuelle for å rekruttere personer til prosjektet.

Organisasjonens formål og arbeidsområde: Her presenteres deres felleskristne bekjennelser, menneskesyn og salvasjonisme: Suppe, såpe og frelse på samme måte som Frelsesarmeen presenterer sin tro på sine hjemmesider.

Sammendrag av prosjektet: «Vi ønsker å starte et prøveprosjekt der hensikten er å myndiggjøre personer som sliter med egen økonomistyring slik at de kan leve med et privat økonomisk regnskap i balanse.» Tanken er å etablere et samarbeid med flere instanser slik at personer kan gå på kurs og få informasjon, konkrete råd og redskaper for å bedre sin egen økonomi. Her nevnes instanser som kommunale tjenester, Nav, banker og fylkeskommunen som ny lokal vergemålsmyndighet. «Som frivillig organisasjon ønsker vi å bidra til å samle de gode kreftene i det offentlige og private, og medvirke til et konstruktivt og positivt selvhjelpskurs for personer vi allerede har som brukere.» Hvert år deler Frelsesarmeen ut mat til opp mot 600 personer, men det store ønsket er at ingen trengte slik bistand verken i vår kommune eller i vårt land. Likevel er det slik og da ønsker Frelsesarmeen både å dele ut mat, og tilby kunnskap, personlig veiledning og støtte ved å starte kurset «Økonomisk empowerment».

Vi ønsker å nå personer som har problemer med egen økonomisituasjon og som er eller kan motivers til bedre økonomistyring. Forhåpentligvis vil bedre økonomisk kontroll gi mer mestring, tilfredshet, økt selvtillit og kontroll, og mindre uohelse i form av angst og uro. Mange sider ved et menneske påvirkes av økonomisitasjonen, og vi ønsker å kunne bidra med omsorg for hele mennesket.(søknad til Nav).

Prosjektets formål, mål og målgruppe(r): Formålet er som sagt å myndiggjøre personer som sliter med egen økonomistyring. Ønsket er å gi et tilbud til personer som Frelsesarmeen er i kontakt med som har problemer i livet, også knyttet til økonomi, og at det kan bli til selvhjelp for dem. Som frivillig organisasjon kan de tilby lokaler og samarbeid med ulike instanser og aktører som har kunnskap og ulike stønader. I tillegg kan de som frivillige støtte opp med samtaler og individuell hjelp, for eksempel til å åpne post og betale regninger

sammen til bestemte tider. En avtale gjør oppgaven forpliktene og det kan være angstdempende at man ikke er alene om det.

Målgruppen er personer med en vanskelig økonomisk situasjon som er motivert til å gjøre noe med sin privatøkonomi. I 2012 ble det gjort en kartlegging av Halden kommune som resulterte i «Handlingsplan prosjekt arbeid og aktivitet» (Vedlegg 1). Anne Glømmen var prosjektleder og fant at økonomi er en utfordring for brukergrupper innen rus, unge voksne og innvandrere spesielt. De ser for seg en gruppe på 5-10 personer for å kunne følge opp og gi et kvalitativt godt tilbud til den enkelte. Det skal være realistisk både for Frelsesarmeen og andre instanser. Målgruppen vil forhåpentligvis bli rekruttert fra samarbeidsinstansene i tillegg til Frelsesarmeen og Familiens hus.

Det første målet er å få startet prosjektet og se om det er realistisk. Det andre er å se om deltakerne får økonomien i balanse, og det ser vi for oss å måle ved å snakke med deltakerne før og etter kurset. Delmålene er at den enkelte deltaker opplever større tilfredshet og mestring med egen økonomi etter kurset, at bedre økonomistyring vil ha en generell helseeffekt, at instansene kan utnytte ressursene sine bedre ved å delta i prosjektet, og å gi inspirasjon til den enkelte ansatte som jobber med klienter i målgruppen.

Hvilke behov prosjektet dekker? Hva er de forventede resultatene? At personer som sliter med økonomien på grunn av urealistiske lave inntekter eller problemer med å styre økonomien er kjent, men det kan være mange og sammensatte grunner til problemene. Å samle enkeltpersonene slik at de kan få informasjonen av instansene fremfor å gå hver for seg og samle den samme informasjonen. Tjenestene som instansene utfører fortsetter som vanlig, men målet er at det skal bli enklere for den enkelte å bedre sin økonomiske situasjon. Det kan også være inspirerende for instansene å samordne sine kunnskaper og lære av hverandre. Det kan føre til et mer helhetlig tilbud til mottakerne, og instansene kan følge opp bedre, med henvisning til «Handlingsplan prosjekt og arbeid og aktivitet».

Planlagt gjennomføring av prosjektet. Om prosjektet skal kunne settes i gang er Frelsesarmeen avhengig av midler slik at en person kan lønnes for arbeidet, da dette er umulig å gjøre kun på frivillig basis. Planen for gjennomføringen er å ta kontakt med de ulike instansene og høre om de ønsker å delta i prosjektet. Videre må personer som kan delta rekrutteres, og innhold og tema må settes. Deretter skal vi gjennomføre kurset, følge opp deltakerne i samarbeid med instansene og evaluere og planlegge videre.

Begrunnelse for valg av virkemidler og metoder. «Å gi kurs vil vi tro er en verdig måte å ta imot hjelp på. Vi ønsker å gi hjelp til selvhjelp.» Ut i fra erfaringer fra kommunehelsetjenesten er ønsket å samle informasjon til deltakerne for å gi dem ny kunnskap og ny tro på «systemet», og forhåpentligvis gjøre en endring på den måten. Dette kurset kan være et supplement innen lærings- og mestringskurs.

Prosjektrapport ble sent inn i mars 2015, og den ble delt inn i mål, gjennomføring, ressurser og resultater. **Målet** er det samme som beskrevet i søknaden og det har ikke endret seg, men heller blitt tydeligere at var riktig og viktig. Tilbakemeldingen fra både kursdeltakerne og instansene som har deltatt har støttet målet.

Gjennomføringen har vært etter planen. Høsten gikk med på rekruttering av både instanser og kursdeltakere. Fra januar til mars 2015 ble det gjennomført 10 kursdager av 2 timer. Etter undervisningsbiten på 1- 1 1/2 time har det vært lunsj sammen og en mulighet til å fortsette praten. Da har flere instanser svart kursdeltakerne på personlige spørsmål på konkrete situasjoner, gjort avtaler og fått personlige råd. Etter lunsj har det blitt formelt avsluttet, men gitt mulighet for dagens ord/andakt. I tillegg har det vært mulighet for å legge en anonym bønnelapp i bønnekrukka. «Det er noe symbolsk, men konkret å kunne legge fra seg en lapp med f.eks. en bekymring.» Dette var «nybrottsarbeid», så å samle instanser og kursdeltakere tok tid. I tillegg kom det ønske fra Namsmannen om å arrangere en kick off for instansene i forkant av kurset, slik at erfaring og informasjon kunne deles på tvers. Det ble arrangert i desember og Namsmann, Nav, Skatt Øst, kommunal husbankrepresentant og Berg sparebank deltok.

Ressurser tar for seg den økonomiske delen av å drive kurset. Den tar jeg ikke med så mye om her, da det ikke er hensiktsmessig for problemstillingen. Andre ressurser enn de som tilskuddet gav er at kursleder brukte flere timer enn satt av, noe hun velger å se på som frivillig arbeid. En person fra menigheten var støttekontakt en dag i uka siden nyttår der de har sortert, prioritert og betalt regninger. En frivillig har vært på kjøkkenet og tatt hånd om matlaging og opprydning. Korpsleder Thomas S. Andersen har vært til stede så ofte han hadde mulighet, for å knytte kontakt med kursdeltakerne og bli kjent med kurset og innholdet. På den måten øker Frelsesarmeen sin fagkunnskap og man knytter kontakter for videre arbeid. Han holdt også andakt de gangen han var der. Frelsesarmeens leder i sentraldivisjonen (Østfold, Akershus, Oslo og Oppland) deltok på én kursdag, og tar med seg ideen om kurset videre i Frelsesarmeen.

Resultater: Hovedmålet om å få etablert et kurs i økonomisk empowerment er nådd. Det ble rekruttert 10 kursdeltakere som var målet, men på grunn av flere helseproblemer har ikke alle kunnet delta fullt ut. Flere av deltakerne har også fått opplæring i bruk av nettbank da det er den mest økonomiske betalingsmåten for regninger. Både kursdeltakere og instansene har gitt veldig positive tilbakemeldinger både muntlig underveis og på evalueringsskjema ved kursets slutt.

Søknad 2014 blir selvfølgelig mye det samme som i forrige søknad, men da denne søknaden ble sendt var prosjektet i gang og planleggingen var lenger enn det den var da forrige søknad ble sendt. Jeg vil her bare ta med det som ikke har kommet frem i den forrige søknaden eller rapporten. Denne søknaden ble sendt i desember 2014, altså før første kurs er startet og gjennomført.

Prosjektets formål, mål og målgruppe(r). Formålet er det samme som i første søknad. Det vektlegges at det skal være selvhjelp og egenorganisering gjennom hele kurset. Hva en kan gjøre selv, ta ansvar og egne valg blir vinklingen gjennom hele kurset. Håpet er også at «terskelen» for å ta kontakt med instansene skal bygges ned ved at de kommer og informerer og svarer på spørsmål. Det er også startet et arbeid med å få frivillige fra menigheten til å være økonomisk støttekontakt for de som trenger hjelp med å åpne post og betale regninger regelmessig. Målgruppen er den samme, antallet er hevet noe fordi det kan være en ustabil gruppe og rekruttering vil skje på samme måte som beskrevet i første søknad.

Samarbeidspartnere: Her nevnes alle instansene som har blitt med, kontaktperson og type samarbeid. Alle har sagt at de kan komme med foredrag. I tillegg skal Nav, Namsmannen, boligkontoret og psykiatritjenesten være med å rekruttere deltakere.

Organisasjonens formål og arbeidsområde: Her henvises til hjemmesiden for Frelsesarmeens formål og arbeidsområder. I tillegg sies det noe om det lokale fokuset. Ønsket om å gjøre noe som ingen andre driver med i Halden, samtidig som man vil føre arven fra Frelsesarmeen videre. «Hva ville William Booth (Frelsesarmeens grunnlegger i London i 1865) gjort hvis han kom til Halden i 2014?». De er opptatt av «integrert misjon»- «menighet og diakoni skal gå hånd i hånd.» «Vi ønsker å være aktuelle og tilstede og å gi «omsorg til hele mennesket»».

Rapport 2016 ble sendt i slutten av mars. Denne var også inndelt i mål, gjennomføring, ressurser og resultater. **Målet** var det samme som for prøveprosjektet og det har ikke endret

seg. Tilbakemeldingene fra samarbeidsinstansene og kursdeltakerne har bekreftet at det er riktig målsetting.

Gjennomføring. Med prøveprosjektet var mye av forarbeidet gjort for de nye kursene, men utfordringen ble å rekruttere deltakere. Nav og Namsmannen var to av samarbeidspartnerne som rekrutterte to deltakere. Ellers tok korpsleder Thomas S. Andersen kontakt med de som hadde mottatt julehjelp som kunne ha nytte av kurset. Det endte med 10 deltakere som startet, hvorav 7 gjennomførte kurset. Før vårkurset ble julehjelpskjemaene brukt for å rekruttere deltakere. Det ble føyd på en linje hvor søkere kunne krysse av om de var interessert i mer informasjon om kurset «økonomisk empowerment». Rundt 30 familier ønsket å vite mer. Disse jeg kontakt med i januar og 11 kursdeltakere ble rekruttert. I tillegg meldte én deltaker seg på etter en avisnotis. Det ble altså 12 kursdeltakere som startet kurset og halvveis i kurset så det ut som 10 gjennomfører.

Det eneste som ble endret fra prøveprosjektet var tiden for undervisningen. En time som var utgangspunktet trakk ofte ut i 1 ½ time fordi det ble dialog og spørsmål underveis. Derfor ble tiden utvidet til 2 timer med undervisning, samtale og spørsmål ved de nye kursene. Etter undervisningen var det lunsj, «da det var god erfaring med at kursdeltakerne, arrangører og undervisere fikk bedre kontakt gjennom felleskapet ved måltidet». Det førte til utdypede og private samtaler mellom kursdeltakere og instansene. Etter måltidet var det alltid tilbud om en frivillig andakt. «Flere kursdeltakere (og undervisere) ble igjen og disse rolige stunder gav mat for sjelen og gode tanker til ettertanke hos den enkelte av mer personlig karakter.»

Ressurser: Tilskuddet gikk til lønn, gave til foredragsholderne ved en twist eller blomst og mat. En del av tanken med maten er å inspirere til enkel, næringsrik og billig mat.

Resultater: «Vi var veldig spent på om kurset i Økonomisk Empowerment kunne «etablere» seg som et varig tilbud etter gjennomføringen av prøveprosjektet.» Høstkurset opplevdes som vanskelig å rekruttere til, men det gikk lettere til vårkurset. Behovet for kurset ser vi ved hvilket «rykte» kursets verdi har fått på gata og tilbakemeldingen både fra kursdeltakerne og undviserne. Det har også kommet flere henvendelser fra Frelsesarmeen i andre deler av landet som er interessert i å prøve kurset i deres lokalmiljø. «Det viser at vi var på rett spor, da vi etablerte dette tilbudet.»

Vel vitende om at vi ikke har tilgang til deltakernes private økonomi kan vi ikke si noe om resultatene annet enn ved de tilbakemeldingene vi har mottatt ved evalueringene. Etter

høstens kurs var alle utelukkende positiv med unntak av en som mente det kunne vært mer konkret i forhold til å lære å jobbe med og holde budsjett. Den tilbakemelding resulterte i at vi i samarbeid med samarbeidspartneren i den lokale banken gav deltakerne på vårkursen en slik oppgave. Videre nevnes noen av de positive tilbakemeldingene fra evalueringene, de tar jeg ikke med her siden jeg tar for meg evalueringene for seg selv.

4.3 Kursets innhold

Kurset startet med at man kunne hente seg en kopp kaffe eller te, ta seg litt frukt og finne seg en plass rundt bordet. Kursleder ønsket velkommen og leste opp «husreglene» (vedlegg 3). Reglene satt vi opp etter første kurs, da erfaringen var at deltakerne var veldig personlige i samtalen. Vi tok utgangspunkt i kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle overgrep sin åpning for å skape trygge rom (vedlegg 3). Den sier noe om din verdi som person, å ta vare på seg selv ved anonymitet og hva en forteller, ha respekt for hverandre og være klar over sine egne følelser og stå i dem. Behovet for å skape et trygt rom gjelder alle som er i en sårbar situasjon, og å møte opp på et slikt kurs kan oppleves sårbart og utleverende. I tillegg kunne det bidra til å finne roen og senke skuldrene, slik at man kunne fokusere på å være tilstede. Videre var det praktisk informasjon om dagens program som besto i to timer undervisning med en liten pause midt på, lunsj og frivillig andakt, og om muligheten til å skrive en bønn eller bekymring og legge i bønnekrukka. Etter denne introduksjonen som var relativt lik hver gang fikk foredragsholderen ta over.

Første kursdag kom Berg Sparebank med temaet hverdagsøkonomi. Denne dagen ble temaer som budsjett og regnskap, hva kan/kan ikke banken bistå med, betalingsanmerkninger, sparing og hva bør man gjøre nå tatt opp. Fokuset var å få oversikt og lage seg en plan for fremtiden.

Andre kursdag kom folkehelsestøtten med temaet folkehelse. Denne dagen ble det informert om hva folkehelse er nasjonalt og lokalt, sosiale ulikheter, hva man kan gjøre selv i forhold til å ta gode helsemessige valg, hvilke muligheter som finnes av aktiviteter i Halden, spesielt i forhold til å komme i fysisk aktivitet og til slutt noe om kosthold.

Tredje kursdag kom Nav med temaet «hva er nav?». Denne dagen ble det informert om hvilke tilbud nav har når den økonomiske situasjonen endrer seg eller er dårlig, ved økonomisk rådgivning og ytelser. Det var også fokus på hva en kan og må gjøre selv.

Fjerde kursdag kom Skatt Øst med temaet skatt. Her ble det informert om hvorfor man betaler skatt, og hva man får igjen for å betale skatt, viktige punkter når man er arbeidstaker i forhold til rettigheter og plikter, skatteetatens id-port, skattekort, selvangivelse, skatteoppgjør og melding om flytting. Fokuset var behovet for skattesystemet og hvordan man forholder seg til det.

Femte kursdag kom Namsmannen med temaet «hva er namsmannen?». Her ble det informert om namsmannens oppgaver og organisering, gjeldsordning, hvem som kan trekke fra lønn, gebyrer, konsekvenser ved å ikke betale, livsoppholdssatser, hva eman må passe på ved utlegg og forliksklage. Fokuset var betydningen av å være i forkant og ikke la ting «skure og gå» og hvilke konsekvenser det kan få.

Sjette kursdag var Berg sparebank tilbake og fulgte opp forrige kursdag de hadde hatt. Her ble det tatt opp hvordan det hadde gått siden sist, hvilke erfaringer man hadde med å lage plan og se etter muligheter for å kutte utgifter. Videre ble kredittkort, lån og forsikring tatt opp som temaer.

Syvende kursdag kom Husbanken med representanter fra BOSO prosjektet i Halden kommune. Her ble det informert om husbanken, startlån og betingelser for startlån, tilskudd til etablering, tilskudd til tilpassing av bolig og bostøtte.

Åttende kursdag kom Nav tilbake og informerte videre om deres tilbud og tips ved økonomiske problemer.

Niende kursdag kom Psykiatritjenesten i Halden kommune med temaet angst og depresjon. Det ble informert om hva angst og depresjon er, fellesbetegnelser, årsaker og symptomer, kognitiv modell og hva man kan gjøre selv. Fokuset er at dette er noe alle opplever i en eller annen form i løpet av livet, angst er kroppens alarmreaksjon som skal hjelpe oss å overleve, men man skal være oppmerksom dersom det blir alvorlig. I tillegg skal man være positiv og god mot seg selv og bygge seg selv opp.

Tiende kursdag kom Fylkesmannen og hadde temaet vergeordningen. Her ble det informert om legalfullmakt, fremtidsfullmakt og vergemål. Fokuset er lover og regler rundt denne ordningen og hva det innebærer.

4.4 Evalueringsskjema fra kursdeltakere

Evalueringsskjemaene ble fylt ut etter siste kursdag og inneholdt 10 spørsmål. De samme spørsmålene har blitt brukt etter alle tre kursene som er blitt gjennomført, kun ett om tidsrammen er blitt omformulert på de to siste kursene fordi vi utvidet til to timers undervisning. Jeg går derfor gjennom spørsmålene og ser på svarene fra alle tre kursene samtidig, men utdyper hvilket kurs det er snakk om der det er nødvendig.

Har du hatt nytte av kurset? Der har alle svart ja. Noen få har utdypet svaret: «Ja, jeg har fått nye innspill på hvordan jeg skal ta for meg økonomien.», «Ja, har lært mye om sparetiltak, ny tankemåte og vurdere økonomisk tiltak.», «Ja, det har vært veldig lærerikt.», «Jeg har hatt nytte av kurset og lært mye.», «Absolutt, fikk noe å tenke på.»

Hva har vært positivt? Her er det mange som har svart lenger. Det som blir trukket frem er kunnskapen og nyttige tips. At det har vært bevisstgjørende i forhold til hvilke små og store endringer en kan gjøre. Mange setter pris på fellesskapet og møte andre i samme situasjon, samtidig som de møter flinke folk med kunnskap som møter de med forståelse. Og muligheten å ha noen å diskutere med og ikke bare gå rundt å snakke med folk. Noen mener at alt har vært positivt, mens andre trekker frem at ikke alt var like aktuelt for dem. Maten blir også trukket frem som noe positivt. At Frelsesarmeen har fått til dette tiltaket blir også nevnt.

Har noe vært mindre bra/negativt? Her har ikke alle svart noe og noen bare «nei». I alle tre kursene er det ikke alle som har gjennomført og det blir trukket frem som negativt at det da blir for få folk. Det blir nevnt at diskusjonene kan miste tråden og gå bort fra det som er relevant for saken. Noen savner mer praktisk tilnærming i form av å vise, tegne og forklare, og ikke bare følge opplegget som er delt ut. På det tredje kurset var det to kursdager hvor det var blitt misforståelser med instansene som skulle komme, i tillegg til en gang med sykdom. Det ble selvfølgelig nevnt som negativt.

Har temaene vært aktuelle? Her har mange svart ja eller nevnt ulike instanser de har satt pris på. Her også blir det nevnt at ikke alt er relevant for alle, men at det er fint for alle deltakerne er forskjellige.

Forslag til andre temaer? Mange har ikke svart på dette spørsmålet. Forslag som kommer er Frivillighets sentralen, mer om psyken fordi problemer med økonomi «skyldes tanker og dets handlinger», «hva slags hjelp man kan få når man allerede er på avveie økonomisk», Få en

lekse i å sette opp budsjett og mot slutten se om det er blitt fulgt opp, ønske om en innføring i hvordan komme rundt i Nav systemet og hva som er beste måten å spare på.

Er det noen etater/temaer vi burde hatt mer tid til? Mange som ikke har svart noe. Ellers blir Nav, Namsmann, husbanken, Skatt Øst, psykiatri og Fylkesmann nevnt som etater. Av temaer til banklån, budsjett og angst og økonomi nevnt.

Vi har ofte brukt over en time til informasjon. Bør det sette av 1 ½, eller er det for lenge? Fra høsten 2015 endret til: Vi har ofte brukt opp mot to timer til undervisningsbiten. Er det en passende tidsmengde, synes du?

Vår 2015: alle mener det kunne være positivt med mer tid.

Høst 2015 og vår 2016: Er nesten alle enige om at 2 timer er passe. Én svarer nei, men utdyper ikke hvorfor. En svarer at det ikke burde være noe mer, siden mange sliter med mental og fysisk helse, så det er begrenset hvor lenge en klarer å holde fokus og konsentrere seg.

Vil du anbefale kurset for andre?

De fleste svarer ja, eller ja, absolutt. Én kunne nesten tenke seg å ta det en gang til selv. Én svarer at det var litt for generelt og er derfor usikker.

Har du hatt konkret økonomisk nytte av kurset? Vil du gi eksempler på det?

På dette spørsmålet svarer de aller fleste ja, men én svarer nei. Konkrete eksempler som nevnes er å komme på de digitale portalene både for bank og skatt, si opp abonnement, inkasso, endre tv-selskap og gått gjennom forsikringene. Flere nevner god hjelp fra ulike etater. Konkrete temaer eller økonomitips som har vært lærerikt. En trekker for eksempel frem informasjonen om aktivitet for barna. Tre sier at de ikke har hatt økonomisk nytte av kurset. En utdyper med «men har derimot fått et innblikk i ulike etaters tjenester og muligheter.» Mens en annen sier: «Ikke økonomisk nytte i den forstand at økonomien har blitt bedre. Men jeg har fått større interesse for økonomi og litt mer selvtillit til å ta del i den på sikt.»

Annet?

Her er det mange som ikke svarer noe, men noen benytter anledningen til å rose enkelte foredragsholdere eller takke for muligheten. Eller som dette: «Det har vært veldig fint gjennomført med forelesning, mat og andakt for de som ville.»

4.5 Evalueringer fra samarbeidspartnerne

Alle instansene fikk et evalueringsskjema med 3-5 spørsmål etter hvert kurs. Spørsmålene er endret litt ut ifra hvilke praktiske utfordringer som har vært eller vi ser for oss at kan komme. Dette ble sendt på mail, det er derfor ikke anonyme svar og alle har ikke svart. De som har svart er: Berg Sparebank, Folkehelsekoordinator, Nav, Namsmannen, Skatt Øst Fylkesmannen, men alle har ikke svart hver gang.

1. Har kurset «økonomisk empowerment vært nyttig å delta på for deres etat/virksomhet, evt. på hvilken måte?» (vært det samme på alle tre skjemaene)

Her svarer alle at det er nyttig å nå ut med informasjonen om deres arbeid og deres etat/virksomhet. Kurset blir sett på som en god kanal til å nå mennesker som behøver den informasjonen de har å komme med. Flere av de som arbeider lokalt ønsker å være synlige og tilgjengelige i lokalsamfunnet. Kurset er en mulighet for å være det og en mulighet for å gjøre terskelen lavere for å ta kontakt.

Folkehelsekoordinatoren ser på kurset som midt i blinken i forhold til deres arbeid med å utjevne sosiale ulikheter i helse. Håpet er at tipsene om gratis aktiviteter i Halden og et innblikk i hvordan helse og sosial status henger sammen kan være med på å gi et puff til å være mer bevisst på egne valg. Nav ser nytten av å treffe deltakerne på en annen arena og få høre deres erfaringer og opplevelser av deres etat.

Samarbeidet mellom etatene trekkes frem som nyttig. De er veldig fornøyd med opplegget og selv om det ikke er målbart er håpet at kurset kan være forebyggende og lærerikt.

2.1 Kick off: For dem som deltok: Var det nyttig? Hvis vi får arrangert flere kurs, ønsker dere at vi skal ha «kick off» i forkant av kurset? (vår 2015).

Alle svarer at det var nyttig, men om de ønsker et nytt kick off er de delte. Det er fire som har svart på spørsmålet. To ønsker kick off igjen. De to andre synes ikke det er nødvendig med mindre det kommer noen nye aktører som skal være med, fordi de så på det som viktig for å synkronisere opplegget og unngå for mye overlapping av hverandre.

2.2 Hvis vi får arrangert et nytt kurs våren 2016 kan vi da be dere om å delta? Og hvordan forholder dere til, hvis vi på våren tilbyr et ettermiddagskurs, slik at mennesker som jobber kan få mulighet for å delta?

Her har 5 etater svart og alle ønsker å være med igjen. Om de kan være med utenfor arbeidstid er de delt. To ser det som utfordrende å få til utenom arbeidstid, de tre andre kan være fleksible eller få det til dersom datoen passer.

2.3 Vi er ved å forberede et nytt kurs høsten 2016 kan vi da be dere om fortsatt deltakelse med foredrag?

Her har tre etater svart ja, og en har svart at de setter pris på invitasjon til deltakelse.

3.1 Tid: 1 time har syntes å være litt kort tid til informasjon. Burde vi planlegge med 1 ½ time til dette?

Her svares det enstemmig ja, og alle har opplevd å gå over tiden på grunn av en aktiv deltakergruppe. Alle synes det er viktig og positivt med gode spørsmål og en god dialog.

3.3 På vårens kurs var det noen misforståelser om hvem som skulle komme når. Hva kan vi i Frelsesarmeen gjøre for å sikre en bedre kommunikasjon med dere?

Ingen av de som svarte på evalueringsskjemaene hadde opplevd misforståelser selv. De hadde et ønske om å få oversikten over alle foredragene, slik at de selv kunne delta på de foredragene som kunne være nyttig å vite om for deres etat og på den måten kunne forklare deres klienter bedre.

4.1 Kan vi be dere om å delta neste år hvis vi får økonomisk mulighet til det? Det vurderes å ha et kurs på høsten 2015 med avslutning i desember, og ett med start like over nyttår 2016.

Her er alle utelukkende positive og stiller gjerne opp.

5.1 Er det annet der har lyst til å «si»/melde tilbake? / annet? (Vært det samme på alle tre skjemaene)

Her ytres det at det er et flott opplegg som de synes er hyggelig å få være med på. De synes programmet er sydd sammen bra og at det er stor bredde i kurset, et eksempel til etterfølgelse av andre. Etter siste kurset håper de at kurset fortsetter.

Ved første evaluering blir det nevnt at det godt kan være flere deltakere, fordi det av og til blir veldig lite oppmøte dersom noen ikke kan. Det bør heller ikke bli for mange fordi det å kunne sitte rundt samme bord senker terskelen for spørsmål og gjør det mindre formelt.

Namsmannen sier at det er vanskelig å måle effekten på et slikt kurs, men deres inntrykk er at de som har deltatt på kurset lettere tar kontakt med dem, og tidligere enn før. Det fører til at de får bedre hjelp og bedrer deres rettsikkerhet.

5.0 Analyse og Drøfting

5.1 Hvilke deler av teorien om fattigdom svarer kurset på?

5.1.1 Fattigdom er en politisk sak

Diakonimøtene var det som formet og utviklet ideen om kurset og hva det skulle være, og evaluerte det underveis. De som satt i utvalget var godt kvalifiserte personer med ulike erfaringer fra dette feltet. Under teori om fattigdom i Norge så jeg på at bekjempelse av fattigdom er politisk, men at en del av politikken er å satse på frivillige organisasjoner. Derfor er det mulig for frivillige organisasjoner å søke midler fra Nav. Det var grunnen til at dette prosjektet og kurset kunne starte.

Søknaden er et produkt av at det satses politisk på at frivillige organisasjoner skal være med å arbeide mot fattigdom og sosial ekskludering. I søknaden kommer det tydelig fram at kurstilbudet ikke er mulig å gi uten tilskuddet. Frelsesarmeen er altså avhengig av offentlig midler for å kunne gjennomføre prosjektet. Behovet dokumenteres ved Frelsesarmeens egne tall fra sitt hjelpearbeid. I Halden er det hvert år rundt 600 som får hjelp til mat. Da de tilførte tilbudet om mer informasjon om kurset på julehjelpsøknaden var det 30 familier som ønsket dette. Det viser at det er et tilbud som ønskes.

Beskrivelsen av kursets innhold viser hva undervisningen har gått ut på. Alle de kommunale, fylkeskommunale og statlige instansene er en del av politikken arbeid mot fattigdom. Det er de som forvalter midlene og tilbudene det politiske arbeidet har bestemt. Banken er den eneste som ikke direkte er en del av det offentlige, men de er likevel bundet opp av Norges lover om å drive bank. Foredragsholderen beskrev Norges lover for banken som en boks de må holde seg innenfor og lage sine retningslinjer og regler innenfor. Det handler blant annet om å ikke gi tilbud som kan sette personer i en vanskelig økonomisk situasjon, for eksempel tilbud om lån. Når samarbeidspartnerne beskriver sin nytte av kurset i evalueringsskjemaet er det nytten av å nå ut med informasjonen som trekkes frem. For dem er det en del av deres forebyggende arbeid.

Bekjempelse av fattigdom er en politisk kamp i Norge, men kurset er ikke spesielt politisk i seg selv. Likevel har de politiske tiltakene stor betydning for kurset. For det første hadde ikke kurset vært gjennomførbart uten politisk bevilgede midler til frivillige organisasjoner, og fremtiden til kurset hviler på politikernes vilje til fortsatt å bevilge penger til dette. For det

andre er alle samarbeidsinstansene påvirket av hva som bestemmes politisk for hvordan de skal arbeide.

Vil det da si at kurset bare er en arena for å forme mennesker til å passe inn i den boksen som det offentlige ønsker? Er det egentlige formålet å endre statistikken, arbeidsmengden til instansene eller statens utgifter? For å få et velferdssystem til å fungere er alle nødt til å bidra, og de som ikke passer inn i boksen kan bli en utgift for systemet. En del av systemet er derfor laget for at de som faller litt på utsiden skal få hjelp til å komme inn igjen. Sett på den måten er kurset en portal for å informere om dette hjelpeapparatet. Det trenger ikke være negativt for kursdeltakerne. Mer kunnskap om hvordan systemet fungerer og hvilke tilbud som finnes kan bidra til at de kan ta bevisste og riktige valg for sine liv, og på den måten endre livet sitt til hva de ønsker. Det at de melder seg på kurset viser at de ønsker en endring fra dagens tilstand. Nå er prosjektet i så liten skala at det vil ikke gi utslag på noe statistikk, og arbeidsmengden til instansene vil øke dersom deltakerne benytter seg av tilbudene, det vil også øke statens utgifter. Det vil si at så lenge prosjektet er i så liten skala har det liten innvirkning på de store tallene, men det er påvirket av politiske krefter som ikke har det samme oppdraget som Frelsesarmeen.

5.1.2 Barnefattigdom og folkehelse

Diakoniutvalget tar opp barna til kursdeltakerne i et av møtene. Teorien viser at barnefattigdommen er økende, og noen av kursdeltakerne har mest sannsynlig barn som blir berørt av den dårlige økonomien. Frelsesarmeen har et etablert barnearbeid med blant annet speideren og FIRST lego league. De ser imidlertid at disse barna kan trenge mer omsorg og ekstra ressurser, og det kreves dermed at menigheten og de ulike gruppene er forberedt. Dette viser en helhetstanke der dette kurset ikke er noe eget som bedrives på siden, men som en integrert del av deres arbeid. Frelsesarmeen har også et nasjonalt tilbud om ferie for familier om sommeren, dette er et tilbud som ble gitt til kursdeltakerne (Skjefstad 2015).

Kurset har ingen målsetting om å bekjempe barnefattigdom annet enn indirekte ved å påvirke foreldrene til å gjøre bedre økonomiske valg. En av de avhjelpende politiske tiltakene mot fattigdom var å gi barn mulighet til å delta i aktiviteter. Dette er et av tilbudene folkehelsekoordinator viser at finnes i Halden kommune når det er folkehelse som er tema. Denne informasjonen blir kommentert som eksempel på hvilken konkret nytte de har hatt av kurset i evalueringsskjemaet. Gode økonomiske valg gjelder ikke bare de som er foreldre. Gode valg for både økonomien og for helsa er fokuset til folkehelsekoordinatoren.

Forskningen på fattigdom viser at temaene folkehelsekoordinatoren tar opp er aktuelle. Fattigdom er ikke helsefremmende, slik at fokus og innsats for å bedre helsen både i forhold til kosthold og aktivitet er viktig. På en annen side er verken god økonomi, kunnskap eller aktivt liv noen garanti for god helse. Denne formen for informasjon kan virke moraliserende og bli enda en byrde å bære, enda en ting man ikke fikk til. Innerst inne vet alle at kosthold og aktivitet er viktig, på samme måte som alle vet at det ikke kan gå mer ut enn det som kommer inn på konto. Følelsen av nederlag fremfor oppmuntring kan derfor være en fallgruve. Balansegangen mellom å snakke sant og være oppmuntrende og være moraliserende og demotiverende er en utfordring ved dette tema.

5.1.3 Psykiske utfordringer

Målgruppen beskrives med mange av de samme utfordringene som Underlid beskriver, men håpet er at kurset kan bedre økonomien og dermed også bedre tilfredsheten, økte selvtiliten og redusere uhelse i form av angst og uro. Muligheten for økonomisk støttekontakt argumenteres også for ved at det kan være angstdempende å ikke være alene om å gå gjennom regningen og at det kan være forpliktende med en avtale. Teorien viste at lavinntektsfamilier hadde generelt dårligere levekår, og det fører til dårligere helse. Det argumenteres for at bedre økonomistyring kan ha en generell helseeffekt. Mange og sammensatte grunner for å slite med økonomien påvirker også helsa og hvordan man ser for seg å komme ut av det. Underlid kalte en av essensene sosial devaluering, det å bli møtt med verdighet er altså viktig for målgruppen. Frelsesarmeen sier «kurs vil vi tro er en verdig måte å ta imot hjelp på.».

Samarbeidspartnerne eller deres kollegaer, møter denne gruppen i sitt daglige arbeid, derfor trekkes det også frem verdien av å høre deltakernes erfaringer og opplevelser med deres etat. Spesielt Nav har fått høre mange av deltakernes erfaringer med deres etat og da også mye kritikk. Underlid fant i sin undersøkelse at flere hadde negative erfaringer i møtet med ansatte på sosialkontoret. At Nav velger å sette pris på disse tilbakemeldingen fremfor å gå i forsvarsposisjon er avgjørende for deres troverdighet ovenfor kursdeltakerne.

Psykens innvirkning på økonomien blir også nevnt i evalueringsskjemaet. Underlid beskrev fire temaer ved psykiske belastninger ved dårlig økonomi. Alle fire temaene kommer frem i svarene fra evalueringsskjemaet. *Utrygghet* kommer frem ved at flere kunne ønske seg mer fra psykiatritjenesten som tok for seg angst og depresjon. *Svekket autonomi* kommer frem ved at de trekker frem at de blir møtt med forståelse. Det peker på at de kan ha opplevd å ikke bli møtt med forståelser i andre sammenhenger. «Muligheten for å ha noen å diskutere med og

ikke bare prate med folk», viser behovet for å bli respektert som en person med meninger og ikke bare enda en person i systemet. Det peker også på *sosial ekskludering*, at det er fint å ha noen å diskutere med. Fellesskapet og det å møte andre i samme situasjon viser at kurset kan være en motvekt til sosial ekskludering. *Selvtilliten* påvirkes i følge Underlid og målet med kurset var å bedre folks selvtillit. At en skriver at økonomien ikke har blitt bedre, men motivasjonen og selvtilliten for å gjøre noe med den på sikt tyder på at kurset og deltakeren er på rett spor.

Det er bemerkelsesverdig at i evalueringsskjemaene kunne jeg finne tendenser innenfor alle fire essensene til Kjell Underlid. Det viser at de trekkene Underlid fant i sin forskningsgruppe ikke er særegent for dem, men noe flere med samme problemer kan kjenne seg igjen i. I utgangspunktet takket psykiatritjenesten i Halden nei til å være med på kurset da de ble forespurt første gangen. Det var først etter at Namsmannen hevdet at de var viktige å ha med, med tanke på selvmordsstatistikken i forhold til økonomiske problemer at de likevel ble med. Funnet i analysen opp mot teorien om fattigdom viser at det var en viktig instans å ha med på dette kurset.

5.2 Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig i forhold til bekjempelse av fattigdom?

5.2.1 Makt

Kjernen i empowerment er selvstendighet og makt over eget liv. Da diakoniutvalget snakket om ulike ideer og senere slo sammen selvhjelpsgrupper, empowerment og ønsket om å hjelpe menneskene som kom på kaféen til et prosjekt om empowerment, samsvarer det med teorien om empowerment. Ønsket var å utruste og myndiggjøre kursdeltakerne, i det ønsket ligger det å være en hjelper som oppmuntrer og er med i prosessen, men at deltakerne må gjøre jobben selv.

Møte med etatene på deres kontor kan gi følelsen av at det er etatene som har makta. Ved å møte brukerne på en annen arena og sitte rundt samme bord, gjør noe med maktfordelingen. At deltakerne er i majoritet jevner også ut maktforholdet. Det kan føre til at deltakerne føler seg trygge og derfor tørr stille spørsmål og ha en dialog. Det er også gjennom dialogen de kan påvirke hva kurset handler om, og på den måten få den informasjonen og kunnskapen som er viktig for dem og deres situasjon. Selv om ønsket om makt ligger i vår menneskelige natur er jobben til etatene å hjelpe sine brukere og forebygge. Å få en arena der maktfordelingen er

noe utjevnet gjør at de også kan gjøre jobben sin på en mer effektiv og hensynsfull måte. Det kan også føre til at maktfordelingen en annen neste gang de møtes på kontoret, fordi de har fått en annen tillit til hverandre, eller terskelen for å ta kontakt er lavere fordi en vet hvem som sitter på den andre siden av døren.

Empowerment handler om makt, utjevning av makt og å ta kontrollen og makten over eget liv. I det diakoniutvalget bestemmer seg for å bruke empowerment som metode gir de fra seg noe av makta over prosjektet. Diakoniutvalget ønsket å utruste og myndiggjøre, og det handler om å hjelpe og å være med i prosessen, men at deltakerne må gjøre jobben selv. Dersom deltakerne ikke gjør jobben, gir prosjektet ingen effekt, og det kan sies å være bortkastet. På den måten gir de fra seg makta over om prosjektet kan bli en suksess. Ved matutdeling kan en regne det som en suksess fordi familien fikk mat nok for denne helgen også, hjelpen har gjort en forskjell og den kan føres i statistikken. Empowerment kan ikke føres i statistikken, den kan kun oppleves i eget liv.

Faktorer som å sitte rundt samme bord, spise sammen, at deltakerne er i flertall i forhold til representantene fra etatene, å være på nøytral grunn, å være motivert og møte forståelse for egen situasjon kan alle være med å utjevne noe av maktforholdet. Kurset kan være med på å gi deltakerne mot til å stille de kritiske spørsmålene, de man ikke tørr å stille når man sitter alene på et kontor og føler seg sett ned på. Det kan styrke selvtilliten og gi mer kunnskap og forståelse. På den andre siden vil det alltid være et skjevt maktforhold fordi instansene sitter med kunnskapen, med makten over hva som skal formidles og makten over å gjøre vedtak og innfri søknader eller forespørsler. Så lenge noen har makt over forhold som påvirker ditt liv, vil det være maktubalanse, det klarer ikke kurset gjøre noe med.

5.2.2. Påvirkningskraft

Empowerment kan også handle om påvirkningskraft og hvordan kursdeltakerne får være med å påvirke kurset kommer i liten grad frem av søknaden, tilskuddet og rapporten. I forbindelse med rekruttering av samarbeidspartnere og deltakere til første prøveprosjekt hadde kursleder samtale med samtlige. Da kunne kursleder få en oversikt over behovet både fra samarbeidspartnerne og deltakerne til det første kurset. At de har fått påvirke kursets innhold på den måten er tenkelig, men det er ikke dokumentert hva disse samtalene handlet om. Ved rekruttering til de to siste kursene ble det kun tilbudt kurset som da var satt.

Evaluerings skjemaene blir nevnt i rapporten som en del av å beskrive kursets suksess, men også fortelle de negative erfaringene. Det var en mulighet for deltakerne til å fortelle om sin

opplevelse av kurset, og de ble brukt til å utvikle kurset videre. På den måten fikk de påvirkningskraft på fremtidige kurs, men ikke på kurset de selv var deltakere i. Det var deltakere som svarte at de ikke hadde hatt nytte av kurset, og forklaringen var at det ikke var alt som var aktuelt.

Deltakernes mulighet for påvirkning av kurset er hovedsakelig på to måter, gjennom dialogen med foredragsholderne og på evalueringsskjemaet når kurset er ferdig. Kan kurset da kalles empowerment? De har for eksempel ingen påvirkningskraft på hvilke instanser som holder foredrag, hvilke temaer de underviser om, eller i hvilken rekkefølge temaene kommer. Det er et tilbud de får, en ferdig pakke. De første deltakerne kunne ytre hva de trengte i samtalen med kursleder, men det kom også an på hvilke samarbeidsinstanser som ønsket å være med. Den kursdeltakeren som uttrykker at alt ikke var like aktuelt sier noe om at påvirkning har betydning. Det opplevdes ikke som nyttig når det ikke gjaldt sitt eget liv, og utbytte ble deretter. Det skal sies at denne deltakeren var med på ett av de to siste kursene. Det kan vise at de som ble rekruttert og fikk en samtale før første kurs har fått et annet utbytte av kurset og vise hvilken betydning påvirkning har for empowerment.

5.2.3 Kunnskap og prosess

En av de viktigste og vanskeligste utfordringene for prosjektet var å finne personene med kompetansen og kunnskapen. Ny kunnskap og bevisstgjøring er hovedelementene til Freie sin teori. Han arbeidet også med grupper med dårlig økonomi (Freie 1974). Det viser at diakoniutvalget hadde rett i at empowerment kan være en god metode i forhold til mennesker som sliter med økonomien. Ny kunnskap og bevisstgjøring trenger tid til å sette seg og må brukes for å få verdi. Empowerment er tidkrevende og det er en prosess. Det blir det lagt opp til ved å ha et kursforløp over minst 10 uker. Deltakernes jobb foregår mellom kursdagene midt i deres egen hverdag. De må gjøre jobben og de er selv avgjørende for prosessen.

Empowerment beskrives som en prosess og at den er tidkrevende. Kurset er lagt opp til å vare over minst ti uker og temaene er ikke plassert i en tilfeldig rekkefølge. Første stedet man går når det handler om privat økonomi er til banken og ikke til noen av de andre instansene. De går man først til når banken ikke kan hjelpe lenger. For å ha kontroll over økonomien trengs det et budsjett og en må føre regnskap, det er grunnleggende redskaper når det kommer til økonomi. Det er derfor også et naturlig sted å starte for kurset. Dårlig økonomi kan føre til destruktive vaner og sosial ekskludering, å få informasjon om aktiviteter som er gratis og hvordan de hverdagslige valgene påvirker helsen kan derfor være en måte å bryte med det

destruktive og er derfor viktig å ha med tidlig i prosessen. Nav, Skatt øst, Namsmannen og Husbanken er alle en del av det offentlige tilbudet mot fattigdom. Informasjon om mulighetene som finnes er viktig for å få den hjelpen man trenger i sin situasjon.

Psykiatritjenesten hadde temaene angst og depresjon som er sensitive temaer for de som selv har opplevd det. Det er derfor hensiktsmessig å ha det lenger ut i prosessen slik at man kan ha rukket å bli kjent, opparbeide seg en tillit til de rundt seg og føle seg trygg. Fylkesmannens tema om økonomisk verge er på en måte ytterste konsekvens og ingen lettvinnt løsning, men en hjelp som kan være nødvendig. Her kunne en også se at fattigdom og økonomiske problemer kan gå i arv, fordi det var deltakere som oppgav i evalueringsskjemaet at de fant denne informasjonen nyttig i forhold til familiemedlemmer.

Én deltaker brukte begrepet bevisstgjørende om kurset, det samme begrepet brukte Freire i sitt arbeid med empowerment. For å kunne gjøre en endring i sin avmaktssituasjon er bevisstgjøring en del av prosessen. Da trengs det flinke folk med kunnskap som en annen deltaker beskrev i sin evaluering. Det hjelper ikke bare med kunnskap hvis de som formidler den ikke når frem til mottakeren. Det må oppleves som relevant og nyttig. Denne deltakeren trakk også frem å bli møtt med forståelse. Underlid fremhevet viktigheten av å bli møtt med forståelse for de som opplever seg som fattig. Å bli møtt med forståelse vil også si at man har fått ytret sin mening, og møtt respekt. Din mening har fått plass eller din stemme er blitt hørt og forstått. Det har også betydning for en persons selvtillit.

Kunnskap og prosessen er nøklene i empowerment teorien. Kunnskap eller bevisstgjøring er viktig for å komme videre. Når man har kunnskap om hvilke tilbud som finnes og hvilke rettigheter man har kan man gå inn på et etatskontor med en annen trygghet. Man er ikke avhengig av at saksbehandler gjør jobben sin og opplyser om det som er nødvendig for din situasjon. Det har betydning for avmaktsfølelsen og selvfølelsen. At man har gjort «hjemmeleksa» og er godt forberedt påvirker også saksbehandler, og det kan føre til at man blir møtt med den forståelse og respekt som egentlig alle fortjener. Her har kurset truffet i forhold til empowerment. Kunnskap frigjør.

Prosesen er den andre nøkkelen og her kommer kurset til kort. Det er blitt tatt hensyn til at det er tidkrevende i forhold til at det er dratt utover en lenger periode på ti uker. Det er blitt tatt hensyn til at det er en prosess i forhold til måten kurset er bygd opp. Det er ikke blitt tatt hensyn til at en prosess går ikke an å avgrense i tid (NOU 1998:18:11). En prosess tar ikke nøyaktig ti uker for alle, hvor lang prosessen trenger å vare er individuell. Det startes en

prosess som er nøye gjennomtenkt i ti uker, etter det står deltakerne igjen alene. Det vil egentlig si at det er et prosjekt og ikke en prosess, og det fungerer ikke så godt i forhold til empowermentteorien. Det betyr ikke at de ikke kunne fortsette prosessen selv ved å ta kontakt med de instansene som var hensiktsmessig for sin situasjon. I tillegg fikk de en perm der de samlet all informasjon de fikk på kurset. Det kan fungere som et oppslagsverk senere når man trenger informasjonen. Utfordringen er for de som ikke har kommet så langt i prosessen. Hva om man ikke har fått nok kunnskap og selvtillit til å tørre og ta kontakt med de som kan hjelpe videre? Da hjelper det ikke at det er blitt sagt at det bare er å ta kontakt.

Evalueringskjemaene er siste kontakt, kanskje det burde vært en mulighet til å si noe om det her. Kanskje et spørsmål burde handlet om veien videre for deltakerne og ikke bare for kurset. På den måten kunne Frelsesarmeen fulgt opp videre i prosessen.

5.2.4 Fellesskap

Hensikten med kurset er å myndiggjøre personer som sliter med egen økonomistyring. Håpet er at de kan få oppleve større tilfredshet og mestring med egen økonomi etter kurset. Noe av det praktiske som skjer i empowermentprosessen er at personene får tilbake selvtilliten og troen på at man kan få det til. Det er også et avgjørende punkt i forhold til å komme seg ut av fattigdom. Ved å oppleve mestring, gir troen på at det kan gå, og øker også selvtilliten.

Underlid trakk frem at det var vanlig å sammenligne seg med andre, i Norge kan det oppleves som meget demotiverende, da majoriteten har en høy levestandard. Et kurs som samler flere som er i samme situasjon kan gjøre sammenligningsgrunnlaget mer troverdig og kan være med og gi opplevelsen av mestring, sammen er vi sterke.

I beskrivelsen av empowerment starter Tenqvist med møte mellom mennesker. Fellesskapet er en del av empowerment, med sine styrker og utfordringer. Fellesskapet er noe man kan føle seg utenfor som fattig. Betydningen av fellesskapet i dette arbeidet er derfor avgjørende.

Fellesskapet med andre i samme situasjon har også betydning i forhold til

sammenligningsgrunnlaget og følelsen av å stå sammen på samme side med likemenn.

Lunsjen er ikke bare mat, men en kontaktarena. Fellesskapet kan ha vært med på opplevelsen av kurset som nyttig.

5.2.5 Selvhjelp

Hva man kan gjøre selv er gjennomgående i flere av temaene på kurset. Det er viktig i forhold til at dette skal være et empowerment kurs. De kunne valgt og hatt fokus på alt de kunne gjøre for dem, men da ville hensikten med kurset falt bort. For håpet er at tilbudene fra

velferdssystemet skal være et sikkerhetsnett, men ikke en hvilepute. Økonomisk rådgivning, gjeldsordning og støtteordninger i husbanken er eksempler på muligheter for å komme seg over kneika, men målet er at de skal klare seg selv og ta tilbake makta over egen økonomi. Det er det som er økonomisk empowerment.

På spørsmålet om det var temaer eller etater som kunne blitt brukt mer tid på er det mange som blir trukket frem, også de etatene som hadde to kursdager. Empowerment er tidkrevende og når prosessen er i gang kan ønske om å lære mer dukke opp. Forhåpentligvis har dette ønsket resultert i at de på egenhånd har tatt ansvar for å bruke tid og brukt redskapene de har lært til å tilegne seg mer kunnskap i etterkant av kurset.

Hele kurset er vinklet inn på hva en kan gjøre selv, ta ansvar og egne valg. Det gjelder de dagligdagse prioriteringene, som ved mathandling, og de større avgjørelsene som forsikring og lån eller hvor man skal bo. Det handler også om de psykiske valgene om å være snill med seg selv og bygge seg selv opp fremfor å dra seg selv ned. Empowerment handler om å ta makta over eget liv, kursets fokus er derfor rettet mot kursdeltakernes egne muligheter. Kurset er ingen garanti for bedre økonomi, fordi det er ingen penger som legges til, det er kun kunnskap om hvordan du kan forvalte de du har på best mulig måte. Kursdeltakerne har selv ansvar for å ta i bruk denne kunnskapen. Det er mange sider ved privat økonomien som ingen andre enn deltakerne selv kan gjøre noe med, det handler om å ta makta over det du selv har påvirkningskraft over. Det er derfor vesentlig at kursdeltakerne er motiverte selv. Det er viktig i forhold til rekrutteringsarbeidet. Mange opplever den psykiske påkjenningen ved dårlig økonomi, å klare å motivere seg til et slikt kurs er dermed ikke en selvfølge. Det kan derfor være av betydning at de som møter personene i sitt arbeid også skal være de som rekrutterer og motiverer til deltakelse.

5.3 Hvilke elementer av empowerment kan jeg finne i kurset som er viktig i forhold til Frelsesarmeen diakoniforståelse?

5.3.1 Empowerment og Frelsesarmeen

Empowerment blir nevnt som begrep under en idemyldring om diakonale tiltak i korpset. Det er ikke et begrep jeg har funnet i noen av Frelsesarmeens egne dokumenter, verken på norsk eller engelsk. Dette er altså ikke et begrep de har fra egen organisasjon, men nesten hele gruppen har sosialfaglig bakgrunn og at det er et begrep de har vært borti i arbeidssammenheng er ikke utenkelig. Ønske om å utruste og myndiggjøre sine medmennesker har vært en del av Frelsesarmeen arbeid og fokus helt fra ekteparet Booths

arbeidet i London på midten av 1800-tallet. Det handler om «såpen», om verdighet og selvspekt. Da diakonitvalget satt seg ned for å finne sitt arbeid ønsket de å være med i Frelsesarmeens praksis som handler om å være synlige, relevante, til stede, nøkterne og grensesprengende.

Empowerment er ikke et begrep som blir aktivt brukt innenfor Frelsesarmeen, jeg har ikke funnet det noe sted. Innholdet i begrepet passer likevel for arbeidet Frelsesarmeen driver og for deres diakoniforståelse. Det ligger i «såpe» ved verdighet og selvspekt. Det ligger i etikken ved «Vi vil møte alle med respekt der de er, og hjelpe dem videre til å være hele, oppreiste mennesker.»(Frelsearmeen 2016: 5) og «at vi gir den enkelte mulighet for medvirkning, slik at alle kan være aktive deltakere og ikke passive mottakere.»(Frelsesarmeen 2016: 7). I verdiboka har de satt opp en sjekkliste over hva Frelsesarmeens praksis skal være. Kurset svarer til alle punkter. «Vi vil strekke oss langt for å være: *synlige*»: De inviterer inn lokale instanser og lokal befolkningen i sitt lokale, med sine symboler og sin profilering. På den måten reklamerer de for seg og sitt arbeid, samtidig som de svarer på en sosial utfordring med sosialt arbeid og forkynnelse. *Relevante*: de møter ikke en ny utfordring, men fattigdommen har endret seg og kommer i en annen drakt i Norge i 2016 enn hva den gjorde i London i 1850. Å gi kunnskap er en praktisk måte å bidra. *Til stede*: kurset er tilgjengelig for alle som ønsker det, og økonomien påvirker folks hverdag. *Nøkterne*: når «kunnskapen» skal inviteres inn er det ikke programlederne i «luksusfellen» eller andre profilerte kursholdere, det er lokale instanser og lokale personer som kommer for å holde foredrag. Det er en gratis ressurs, men det er den ressursen lokalsamfunnet trenger. *Grensesprengende*: «ustoppelig i troen på enkeltmennesket og nye muligheter.» Kurset er tuftet på troen på at kursdeltakerne kan klare dette, og kurset kan sees på som en ny mulighet. En mulighet til å starte på ny frisk, gjøre en endring, og gjøre en forskjell i eget liv (Frelsearmeen 2016: 9-14).

Innholdet i empowerment passer altså godt til Frelsesarmeens diakoniforståelse, men i sin etterstrebelse i å være nær mennesker ved ord og uttrykk som folk forstår passer ikke ordet inn (Brook 2014:). På et av kursene var det en deltaker som spurte hva navnet på kurset betydde og hvorfor det var både norsk og engelsk. Det vil si at det er et ord som ikke folk forstår. At det er empowerment en ønsker med kurset er helt greit i forhold til Frelsesarmeens diakoniforståelse, men det burde vært brukt et annet uttrykk i navnet på kurset. Spørsmålet er om det er for sent å gjøre noe med nå, er kurset allerede etablert som «økonomisk empowerment» kan det være en dårlig løsning å endre navn nå. På en annen side det byttes

navn på godt etablerte firmaer, selskaper og funksjoner hele tiden, så dersom en fant et navn som var bedre hadde nok det vært en fordel.

5.3.2 Gjestfrihet og fellesskap

Sentralt i Frelsesarmeens diakoniforståelse står helhetstanken, «omsorg for hele mennesket». Mennesket har fysiske, psykiske, åndelige og sosiale behov. Alle sider må tas hensyn til og styrkes for å kunne gjøre en endring. Det gjelder også empowerment. Fellesskapet er viktig og det handler om sosiale behov. Å være i en situasjon som en ikke ser noen utvei fra påvirker psyken, og ny kunnskap og finne tilbake til makten over livet er avgjørende. En del i den prosessen er å ha noen som har troen på at man kan klare det og oppmuntrer til det, og dermed får man troen på det selv også. Frelsesarmeen tror den åndelige biten også kan være med på det, «andakt som mat for sjelen og gode tanker til ettertanke hos den enkelte av mer personlig karakter.». Maten er ikke nevnt spesielt i teorien om empowerment, men er viktig både for de sosiale og fysiske behovene.

Petra Brooks la fram begrepet «gjestfrihet» som et forslag til Frelsesarmeens diakoni. Dette kurset er en form for «gjestfrihet». Frelsesarmeen innser at de ikke har den kompetansen som trengs for å kunne arrangere et slikt kurs på egen hånd og invitere derfor inn lokale foredragsholdere med den kompetansen. I gjengjeld får de et tilbud de ikke kan tilby på egen hånd og de får en mulighet til å samarbeide på tvers av etater og på den måten innsyn i hva andre har av tilbud som også kan gagne deres brukere. I tillegg inviteres kursdeltakerne til å ta del i den innhentede kunnskapen, fellesskapet og tilbud om en andakt. Det er en invitasjon til både instansene og deltakerne og komme på besøk.

5.3.3 Kunnskap og prosess

For å få hjelp må man vite hvor man kan få hjelpen og gå dit og spørre selv. Det er ingen som gjør den jobben for deg. Det kan være en påkjenning, og det er ofte sammensatte grunner til at man trenger hjelp. Et av ønskene for kurset var å gjøre den jobben lettere. For det første ved å samle de som kan hjelpe og gi informasjon om hva de kan hjelpe med. For det andre ved å lage et møtepunkt som forhåpentligvis senker terskelen for å ta kontakt med instansene. Det er en del av medvandrer og brobygger tanken som ofte forbindes med diakoni. Frelsesarmeen kaller det å være «til stede», og i det ligger det å være «varmt engasjert i folks hverdag». Oppmuntring er hovedoppgaven til hjelperen i empowerment. De må fortsatt oppsøke og be om hjelp selv, men kurset kan være med å oppmuntre til å gjøre noe med det. Kunnskap og bevisstgjøring kan gjøre jobben enklere.

De samme elementene av empowerment jeg fant over i forhold til bekjempelse av fattigdom kan nevnes i forhold til Frelsesarmeens diakoniforståelse. Fellesskapet er en del av å se sine medmennesker og «gjestfriheten». Å få være med på å bevisstgjøre og på den måten være med på å skape en endring i andre menneskers liv er en del av målet med det diakonale arbeidet. Å møte medmennesker med forståelse og respekt er en del av Frelsesarmeens etikk (Frelsearmeen 2016:7-8). Å få være med på prosessen i personers endringsarbeid er å være en medvandrer. Spørsmålet er om det er riktig av Frelsesarmeen å ikke vandre med videre også etter kurset?

Kurset tar ikke hensyn til at empowerment er en prosess som ikke kan tidsavgrensnes drøftet jeg i forrige delkapittel. Det kan også stilles spørsmål ved om det er diakonalt å automatisk ende medvandringen ved kursets slutt. Empowerment handler om en tidkrevende prosess og prosessen er mest sannsynlig bare akkurat startet da kurset er ferdig. Det er ingen systematisert oppfølging annet enn håpet om at de tar kontakt med instansene og får den hjelpen de trenger der. I tillegg har Frelsesarmeen gitt tilbud om samtale for de som trenger det. Det er da opp til hver enkelt, hvilke tilbud de benytter seg av og om de benytter seg av noe tilbud i det hele tatt. Det tas altså for gitt at kursdeltakerne etter endt kurs er ferdig empowered til å ta ansvaret selv. Da har Frelsesarmeen tatt kontrollen og bestemt når prosessen er ferdig. Å gjennomføre kurset er kravet og det er oppfylt og dermed er man empowered. Det er empowerment på hjelpers premisser og ikke forenlig med å få kontrollen og makten selv, og finne løsningen selv.

5.4 Hva gjør dette kurset til diakoni?

5.4.1 Politisk finansiert

I søknaden skal prosjektets formål beskrives og der legges Frelsesarmeens teologiske syn frem. Her kunne de valgt og bare ta for seg selve kursets formål, men det ville ikke være forenlig med Frelsesarmeens oppdrag i verden. I alle definisjonene og beskrivelsene av diakoni er det fokus på at det er kristent arbeid og ikke «bare» en god gjerning. At Frelsesarmeen er så tydelig på sitt hovedformål med alt arbeid i søknaden om midler er med på å gjøre dette kurset til diakoni.

Definisjonene og beskrivelsene av diakoni legger vekt på at diakoni blir utført av kristne. I søknaden og i rapporten kommer Frelsesarmeens kristne forankring tydelig fram. Dersom de hadde valgt å ikke ta med den delen i kommunikasjonen med Nav for å få finansiert kurset, ville det gått på bekostning av deres identitet og troverdighet. En kunne også satt

spørsmålstegn ved om dette kunne kalles diakoni, og ikke «bare» sosialt arbeid. På den andre siden kan det sees på som en risiko å være tydelig på den kristne forankringen i møte med en sekularisert etat. Resultat kunne blitt at de ikke fikk midlene og prosjektet kunne da ikke blitt gjennomført. Det ville gått på bekostning av deltakerne som fikk nytte av kurset. I Norge er dette en problemstilling som blir tydeligere og tydeligere på flere arenaer, ønsket om et verdinøytralt samfunn. I internasjonal diakoni er det flere steder en realitet, en må kamuflere misjon med bistand for å få innpass (LVF 2009: 84-88).

Kan det virke ekskluderende at det er Frelsesarmeen som arrangerer kurset og at de er så tydelige på sin kristne forankring? Hadde det for eksempel kommet flere dersom det var en av de offentlige etatene som hadde arrangert kurset? Det vil vi aldri få svar på, men det er verdt å være klar over, spesielt siden en av målgruppene er innvandrere, men det kan også være andre som av ulike grunner kan finne det problematisk. Nå var det flere deltakere med utenlandsk bakgrunn. Noen var tydelig på at de hadde en annen tro. Andre valgte å gå før andakten uten å føle behov for å begrunne det. Det gjaldt ikke bare de med utenlandsk bakgrunn. Samtidig var det deltakere som var åpne om annen tro, men som likevel valgt å ta med seg andakten.

5.4.2 Andakten

I rapporten er det tydelig på at forkynnelse er en del av kurset ved tilbud om andakt og bønnekrukke. Frelsesarmeen fremhever at forkynnelse og sosialt arbeid er to sider av samme sak (Frelsesarmeen 2016: 9). At forkynnelse og åndelig liv er en del av kurset er derfor selvsagt for Frelsesarmeen. Den lutherske tradisjonen er i utgangspunktet helt enig, men med en viss aktsomhet. Det kan føre til at en del lignende tiltak ikke ville inneholdt forkynnelse på samme måte som Frelsesarmeen gjør her, men en ville sett på at det at kirken står bak er forkynnelse nok i seg selv. Ved å tilby forkynnelse i et i utgangspunktet sosialt tiltak kan også svare på Wyllers ønske om heterotopisk diakoni. De fattige blir satt som kirkelige subjekter. Det vil si de blir ikke satt der, fordi det er helt frivillig å være med på kurset og det er helt frivillig å delta under andakten. De som ønsker blir inkludert som en del av hele menighetens arbeid og ikke plassert i et eget «rom».

Det er kun én deltaker som nevner andakten i evalueringsskjemaene, og gjør det i sammenheng med å oppsummere innholdet som fint gjennomført. Det blir også lagt til «for de som ville», det kan være en måte å sette pris på at det er frivillig. Evalueringsskjemaene er som sagt anonyme så jeg kan derfor ikke vite om dette var en deltaker som deltok under

andakten og derfor skrev det fordi deltakeren satte pris på tilbudet. Eller om det var en som valgte å gå før andakten og derfor satte pris på at det var valgfritt.

Valget om å legge andakten som et tilbud på slutten av kurset var bevisst. Det skulle ikke være noe form for «ris-kristne» i den forstand at man ikke kunne delta på kurset uten å motta forkynnelsen først (LVF 2010:85). I ettertid har vi tenkt at tilbudet om andakten burde være en del av evalueringsskjemaet. Oppleves tilbudet som frivillig? Og dersom man har deltatt har det hatt betydning? Det kunne forbedret også denne delen av kurset.

Det kunne også planen over andakten, det blir beskrevet i rapporten at det er kursleder og korpsleder som har byttet på denne delen, men hva inneholder egentlig andakten? Det er en kursplan som viser hvilke temaer som kommer hver gang, men ingen plan for andakten. Burde denne delen vært mer gjennomtenkt enn at vi ønsker å gi dem et ord på veien? Dersom «forkynnelse og sosialt arbeid skal være to sider av samme sak»(Frelsesarmeen 2016:9), bør vel begge være like gjennomtenkt?

5.4.3 Eksempel på diakonal praksis

Det første møtereferatet viser ønsket om et tydelig diakonalt fokus. Det er mange bibeltekster som forbindes med diakoni, bibelteksten som var åpningen på dette møtet er et av dem og ses på som beretningen om de «første» diakonene. I lys av de første diakonenes arbeid er utviklingen av kurset et skritt videre, ønsket om at matutdeling skal være unødvendig.

Frelsesarmeens diakoniforståelse handler om at diakoni skal være en integrert del i alt arbeid. Det kommer fram i hvordan de tenker å involvere menigheten i kurset. De ser på hvordan menighetens barnarbeid kan være en ressurs for barna til kursdeltakerne. De knytter personer i menigheten opp mot kurset ved økonomisk støttekontakt ordningen. De knytter tiltak de har fra før opp mot kurset, ved kaféen og julehjelpen. De ønsker som menighet å være medvandrer med sine medmennesker ved å tilby et slikt kurs.

Hvordan diakoniutvalget har arbeidet frem prosjektet «økonomisk empowerment» er et godt eksempel på den diakonale metoden det lutherske verdensforbund beskriver i «Diakoni i kontekst», «se – bedømme – handle» (LVF 2010: 59-60). De startet med å se hvilke utfordringer som finnes i Halden, og tok da utgangspunkt i en lokal rapport om folkehelse (Handlingsplan prosjekt arbeid og aktivitet). De fant økonomi som en utfordring og utviklet prosjektet «økonomisk empowerment» ut i fra Frelsesarmeens egne erfaringer på området. Det ble *bedømt* til å være en sunn tverrfaglig diakonal praksis som ledet videre til å *handle*

ved å starte prosjektet og gjennomføre et kurs. Da det var gjort gikk de tilbake til å se ved å evaluere prosjektet og *bedømte* at det burde fortsette og *handlet* ved å gjennomføre to kurs til.

Metodistkirken beskriver diakoni som kirkens kroppsspråk og for at det skal være hensiktsmessig må diakonien oppleves som nyttig og relevant (Metodistkirken 2010:6). At samtlige deltakere svarer bekreftende på at kurset har vært nyttig viser at tiltaket har hatt verdi for den enkelte på et eller annet plan. Både Den norske kirke og Metodistkirken har inkluderende fellesskap som uttrykk for diakoni. Deltakerne trekker frem to deler ved fellesskapet som de har satt pris på, og det er møte med andre i samme situasjon og matfellesskapet. Begge er viktige for å føle seg inkludert.

Én deltaker setter pris på tilbudet og synes det er flott at Frelsesarmeen har fått til tiltaket. Det viser at Frelsesarmeen har klart å være synlige, ved at det er de som har kurset og som står bak kurset. Og at de er relevante i forhold til at de har tatt utfordringen som ligger i lokalsamfunnet sitt og gjort noe praktisk for å gjøre noe med det.

En av fordelene med prosjektet er at instansene som vanligvis jobber på hver sine områder, men ofte med mange av de samme menneskene her kan gi et helhetlig tilbud og at de kan lære av hverandre. Mange satte pris på kick off samlingen både for å synkronisere innholdet i kurset, men også for å lære av hverandre. Det var også åpent for å komme på hverandres foredrag, og på den måten utvikle sin egen kunnskap. Frelsesarmeen kaller det i søknaden «å samle de gode kreftene i det offentlige og private», Det lutherske verdensforbund kaller det å «bygge lokalsamfunn» (LVF 2010:62-64). Denne diakonale metoden handler om å samle flere sektorer og sammen gjøre situasjonen bedre.

Instansene ser på kurset som forebyggende arbeid og en mulighet til å nå ut med sin informasjon. At det er på en annen arena enn de vanligvis møtes på er med på å utjevne maktforholdet. Målet er at deltakerne skal ta over styringen over sin økonomiske situasjon. Det Lutherske verdensforbundet legger frem å «bygge medborgerskap» som en diakonal metode. Kurset kan være et eksempel på det, ved at det er påvirkningsarbeid, utdanning og mobilisering (LVF 2010: 61-62). Kurset «bygger lokalsamfunn» ved å samles om å gjøre situasjonen bedre og det «bygger medborgerskap» ved å bygge opp kunnskap, bygge opp mot til å stille spørsmål og ta styring over eget liv.

Å tilby forkynnelse på et i utgangspunktet sosialt tiltak kan være svaret på Wyllers heterotopiske diakoni. Det er et sosialt tiltak, og man samler en gruppe mennesker som alle

har utfordringer med egen økonomi og på den måten kan bli ekskludert ellers i samfunnet. Men ved å tilby forkynnelse er det ikke lenger bare et sosialt tiltak. De blir en del av menighetslivet. Ved å engasjere menigheten i ulike roller i kurset er de også inkludert i menigheten. De er ikke lenger i rommet på utsiden, men invitert inn i helheten.

Min teoretiske antakelse var at kurset ville ha flere sider av diakoni ved seg, og at det ville kunne kalles diakoni også i andre kirkelige sammenhenger. Her har jeg sett kurset opp mot ulike diakonale praksiser og funnet at det passer delvis godt eller godt for flere av dem. Det bygger oppunder min antakelse om at det er diakoni og at dette kurset kunne flere kirkesamfunn gjennomført innenfor sin diakoniforståelse.

5.4.4 «Hva vil du jeg skal gjøre for deg?»

«Hva ville William Booth gjort hvis han kom til Halden 2014?» spør diakoniutvalget seg i arbeidet med å utvikle korpset diakoni. Dette spørsmålet viser en forankring i Frelsesarmeens historie helt fra starten. Fokuset har helt fra starten vært sosialt arbeid og være der for våre medmennesker som er unike i Guds øyne. Denne diakonale forankringen har ført til at i Frelsesarmeen går «menighet og diakoni hånd i hånd» som de beskriver det i rapporten. Det vises også i hvordan de integrer menigheten inn i prosjektet ved «økonomisk støttekontakt» ordningen og å ha en frivillig fra menighet med på kjøkkenet.

Det viser også en hjelper tradisjon som gjennom historien har stått til tjeneste for å vise barmhjertighet og vise omsorg. Ulempen med denne tradisjonen er at vi glemmer å spørre «Hva vil du jeg skal gjøre for deg?» (Luk 18,41). Det blir tilbudt en ferdig pakke og sier «se, hva vi kan gjøre for deg?». Det er ikke forenlig med empowerment teorien eller Frelsesarmeens etikk (Frelsesarmeen 2016: 7-8). Det handler om å gi en stemme og vise respekt for det mennesket som mottar hjelp. For å stille dette spørsmålet i forhold til kurset er det vesentlig å gi deltakerne påvirkningskraft og følge opp empowermentprosessen.

6.0 Avslutning

På hvilke måter kan kurset «Økonomisk Empowerment» være et bidrag til det offentlige for å bekjempe fattigdom i Halden og samtidig svare til Frelsesarmeens diakoniforståelse?

Det ligger et motsetningsforhold i problemstillingen, der det offentlige er på den ene siden og Frelsesarmeen er på andre siden. Kurset er et bevis på at disse motsetningene kan arbeide sammen og få til mer sammen enn på hver sin kant. Spørsmålet er om det går på bekostning av noen av sidene. For å svare på problemstillingen brukte jeg fire underspørsmål ut i fra mine teoretiske antakelser til å analysere dokumentene. I min analyse og drøfting kom jeg frem til flere bidrag for å bekjempe fattigdom, men også noen utfordringer og muligheter for å utvikle og forbedre kurset både med hensyn til det offentlige og til Frelsesarmeens diakoniforståelse.

«Økonomisk empowerment» er et svar på politikernes etterspørsel om hjelp fra frivillige organisasjoner i kampen mot fattigdom. Det medfører midler som gjør at kurset er gjennomførbart, og at de deles ut selv om Frelsesarmeen er tydelige på sin kristne forankring. Her ivaretas altså begge siders interesser i prosjektet. utfordringen er at dette ikke går utover deltakerne i den grad at det forventes at de skal passe inn i samme boks som resten av samfunnet, og at kurset blir en opplæring i hvordan passe inn i boksen. Det er ikke forenlig med empowerment teorien og dermed også kursets konsept.

Makt er kjernen i empowerment og derfor også en del av utfordringen i kurset. Det er et maktforhold mellom deltakerne og instansene som Frelsesarmeen gjennom kurset prøver å utjevne noe. Instansene har den dominerende makten i dette forholdet og det er tre faktorer som kan utjevne forholdet. For det første tilbyr Frelsesarmeen en nøytral arena og møtes på. For det andre tilbys kunnskap som kan føre til bevisstgjøring. For det tredje tilbys et fellesskap der deltakerne er i flertall. Dette kan føre til en trygg arena for meningsutveksling og utjevne maktforholdet. Nå kan det diskuteres om Frelsesarmeens lokaler oppleves som en nøytral arena for alle, og kunnskapen som tilbys er i instansenes makt. Håpet er at deltakerne skal komme styrket ut med en erfaring av at deres stemme høres og telles. At selvtilliten kan styrkes av mer kunnskap slik at møter med etatene i etterkant kan være bedre. Og at fellesskapet kan bidra til sosialisering og samhold, «sammen er vi sterke». For å oppnå det trengs et bevisst forhold til egen makt både fra instansene og Frelsesarmeen.

Påvirkningskraft i egen prosess er essensielt i empowerment og i Frelsesarmeens diakoniforståelse. Her er det forbedringspotensiale i kurset i forhold til at deltakerne skal få være med å påvirke kursets innhold slik at det oppleves som nyttig for dem. En samtale i

rekrutteringsprosessen om ønsker og forhåpninger om kurset kan være en løsning. Kick off samling ble arrangert før første kurs, det kunne vært et fint forum å fortsette med og tatt opp de nye deltakernes ønsker og forhåpninger og siden justert hvert kurs så langt det lot seg gjøre i den retningen. På den måten kunne deltakerne også fått påvirke sitt eget kursinnhold.

Kunnskap og bevisstgjøring er nøkkelen i empowerment og verktøyet for å komme seg videre i prosessen. Evalueringsskjemaene viste at det har kurset formidlet. Prosessen er den andre nøkkelen i empowerment og der kommer kurset til kort i form at det er lagt mer opp som et prosjekt enn en prosess. Når kurset er ferdig er det opp til deltakerne å benytte seg av den kunnskapen de har fått og benytte seg av tilbudet om hjelp både fra instansene og Frelsesarmeen. Erfaringene er at de færreste tar i mot tilbudet til Frelsesarmeen og dermed stopper medvandringen med kurset. Det kan være to grunner til det, den ene er at deltakerne er klare til å fortsette prosessen på egenhånd eller med den hjelpen instansene kan tilby. Den andre er at man ikke tørr ta tilbudet og dermed stanser prosessen med kurset. De som ikke tørr ta tilbudet om medvandring burde man funnet en ordning for å fange opp. Én måte å gjøre det på er å inkludere noe om prosessen videre i evalueringsskjemaet og dermed gjennom det kunne fange opp de som trenger og ønsker en medvandrer videre. I den første søknaden ble det også nevnt forslag om å ha samtale både før og etter kurset, det er annen måte å kunne etablere en fortsettelse av medvandringen.

Fellesskapet som ressurs er sentralt innenfor empowerment. Å samle en gruppe som har den samme utfordringen kan bidra til fellesskapsfølelse, og en opplevelse av at vi står sammen og kan klare det sammen. Fellesskapet er også en kontaktarena for sosialisering som kan være en utfordring for personer med økonomiske problemer. Et sted der en fritt kan diskutere, utveksle erfaringer, bli møtt med forståelse og bli guidet videre av personer med kompetanse på feltet. Dette var håpet for kurset og evalueringsskjemaene viser at slik har det også fungert. Det er bemerkelsesverdig at psykiske utfordringer er så sentralt ved økonomiske problemer. Ved at psykiatritjenesten i Halden er en av samarbeidspartene er også denne delen belyst i kurset. Samtidig er det flere faktorer ved kurset både når det kommer til kunnskap og bevisstgjøring, maktutjevning og fellesskapet som er positivt for å komme ut av en negativ psykisk spiral.

Frelsesarmeen beholder sin kristne forankring og følger diakonal praksis i forhold til sin egen historie og verdigrunnlag, men også i forhold til den Lutherske og metodistiske kirke. Det gjøres gjennom tydelighet om kristen forankring ovenfor tilskuddsordning, samarbeidsinstanser og deltakere. Det som imidlertid ikke er så tydelig er kursets navn.

Frelsesarmeen ønsker å være nære folk i ord og uttrykk, empowerment oppfyller ikke det. Navnet sier noe om hva kurset er og skal være og er beskrivende spesielt opp mot samarbeidspartnerne som jobber med sosialt arbeid og derfor er kjent med begrepet. For målgruppen blir det derimot annerledes. Å endre navn kan derfor være nyttig for fremtidige kurs, og kanskje kan det gjøre rekrutteringsarbeidet enklere også.

Forkynnelse og sosialt arbeid knyttes sammen i kurset i henhold til sin historie. Selv om hvordan og hvorfor det sosiale arbeidet gjøres kommer tydeligere frem i dokumentene jeg har analysert enn forkynnelsen. Evalueringsskjemaet kunne hatt et punkt om andakten også, i forhold til hvordan det oppleves å få et slikt tilbud, og dersom man har tatt tilbudet om det har vært nyttig. Diakoniutvalget, kursleder, korpsleder og menighet har jobbet etter diakonale metoder som er anbefalt fra flere kirkesamfunn. Det gir kurset en diakonifaglig tyngde og viser at kurset kan gjøres tverrkirkelig. Samarbeidet med offentlige instanser er det som gjør kurset annerledes. Samarbeid blir ofte trukket opp som nødvendig for å møte samfunnsmessige utfordringer både fra offentlig side og kirkelig side², men det stopper ofte med ideen. Kurset viser at det er fullt mulig med et godt samarbeid og et godt resultat uten at man trenger å miste sitt opprinnelige oppdrag.

---

² Gløkken 2012: 19 (Vedlegg 1), LVF 2010: 62, Metodistkirken 2010: 28, Kirkerådet 2008: 13, Frelsesarmeen 2016. Der alle trekker frem samarbeid som ressurs.

Litteraturliste

Arbeid og sosialdepartementet (2016): *Fattigdom*, hentet 25.10.2016 fra:

<https://www.regjeringen.no/no/tema/pensjon-trygd-og-sosiale-tjenester/innsikt/fattigdom/id2009662/>

Arnroth, Thomas (2002): *Blod & ild*, Skjetten: Hermon Forlag as

Askheim, Ole Petter, Bengt Starrin (red) (2007): *Empowerment i teori og praksis*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Askheim, Ole Petter (2007): *Empowerment – ulike tilnærminger, I*: Askheim, Ole Petter, Bengt Starrin (red) (2007): *Empowerment i teori og praksis*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Bibelen (2011) , Oslo: Bibelselskapet

Brooks, Petra (2014): «Frelse» i *Frelsesarmeens sosiale og diakonale arbeid, mål og metode?* Oslo: Diakonhjemmet Høgskole (Masteroppgave i diakoni)

Det lutherske verdensforbund (2009): *Diakoni i kontekst, forvandling, forsoning, myndiggjøring*, Geneva: Lutheran University Press

Elstad, J. I. (2008): Helse blant lavinntekstbarna, I: M. Sandbæk (red), *Barns levekår. Familiens inntekt og barn levekår over tid. NOVA rapport 7/08*, Oslo: NOVA

Fløten, Tone, Inge Lise Skog Hansen, Anne Skevik Grødem, Arne Backer Grønningsæter, Roy A. Nielsen (2011): *Kunnskap om fattigdom. – En oppsummering*, Oslo: Fafo

Freire, Paulo (1974): *De undertryktes pedagogikk*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Frelsesarmeen (2016): *Verdiboka, Frelsesarmeen i Norge, Island og Færøyene*

Grønmo, Sigmund (2004): *Samfunnsvitenskapelig metoder*, Bergen: Fagbokforlaget

Hammerlin, Yngve, Georg Schjeldrup (1994): *Når livet blir en byrde. Selvmordsforståelse og problemer ved forebygging*, Oslo: Ad Notam Gyldendal

Henriksen, Jan-Olav, Atle Sommerfeldt (red.)(2005): *Det umulige nåløyet. Fattigdom og rikdom i Norge i globalt perspektiv*, Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS

Jacobsen, Dag Ingvar (2015): *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*, 3. utg. Latvia: Cappelen Damm as

- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen (2005): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 4. utg. Oslo: Abstrakt forlag
- Jordheim, Kari (2009): Plan for diakoni, I:Johannesen, Kai Ingolf, Kari Jordheim, Kari Karsrud Korslien: *Diakoni- en kristisk lesebok*, Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Kirkens Bymisjon (2013): *Vår strategi 2014-2018*, Oslo: Stiftelsen Kirkens Bymisjon
- Kirkerådet (2008): *Plan for diakoni*, Oslo: Kirkerådet
- Langeland, Stein, Eva Herud, Silje Ohrem (2014): *Fattigdom og levekår i Norge – status 2013*, Oslo: Nav-rapport
- Lorentzen, Thomas, Roy A. Nielsen (2008): *Går fattigdom i arv? Langtidseffekten av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp*, Oslo: Fafo-rapport
- Metodistkirken (2010): *Diakoniplan for Metodistkirken i Norge*, Oslo: Metodistkirken i Norge
- Nelson, Mary (2010): *Empowerment*, Liberty Drive: iUniverse
- Nielsen, Jostein (2013): *Håndbok i troslære*, Oslo: Frelsesarmeen
- Nordstokke, Kjell (2002): *Det dyrebare mennesket. Diakonien grunnlag og praksis*, Valdres: Verbum
- Nordstokke, Kjell, John N. Collins(2011): *Diakonia – Theory and praxis*, I: Norstokke, Kjell (2011): *Liberating Diakonia*, Trondheim: Tapir akademiske Forlag
- Normann, Tor Morten (2009): *Fattigdomsrisiko – En levekårs tilnærming*, SSB: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
- NOU 1998:18. *Det er bruk for alle. Styrking av folkehelsearbeidet i kommunene*, Oslo: Sosial- og helsedepartementet
- Rønning, Rolf (2007): Brukermedvirkning og empowerment - gammel vin på nye flasker?, I: Askheim, Ole Petter, Bengt Starrin (red) (2007): *Empowerment i teori og praksis*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Shipshire, Jules, Sue Middleton (1999): *The experiences and attitudes of children from low-income families towards money*, hentet fra: <https://www.jrf.org.uk/report/experiences-and-attitudes-children-low-income-families-towards-money>

Skjefstad, Ellen Marie 2015: Venteliste for ferie. Hentet fra: http://www.frelsesarmeen.no/no/om_oss/nyheter/Venteliste+for+ferie.d25-Sw7DW1r.ips#content

Taylor, Michael (2003): *Christianity, Poverty and Wealth. The findings of 'Project 21'*, Geneva: WCC Publications

Tengquist, Anna (2007): Å begrense eller skape muligheter – om sentrale holdninger i empowermentarbeidet, I: Askheim, Ole Petter, Bengt Starrin (red) (2007): *Empowerment i teori og praksis*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Tveiten, Sidsel, Knut Boge (red) (2014): *Emowerment i helse, ledelse og pedagogikk. –Nye perspektiver*, Oslo: Gyldendal Norsk forlag

Underli, Kjell (2008): *Fattigdommens lukt og smak – Funn frå ein studie om korleis fattigdom vert opplevd*, I: Tidsskrift for psykisk helsearbeid nr 3- 2008.

Wyller, Trygve (2006): Heterotopisk diakoni. Diakoni i spenningen mellom kall og profetisme, I: Jense, Roger, Dag Thorkildsen, Aud V. Tønnessen(red)(2006): *Kirke, protestantisme og samfunn*, Trondheim: Tapir akademiske forlag

Vedlegg 1

Handlingsplan Prosjekt arbeid og aktivitet

HANDLINGSPLAN PROSJEKT ARBEID OG AKTIVITET

«HELE LIVET I HALDEN»

1. HOVEDMÅL:

Halden kommune skal bidra til at alle kommunens innbyggere får mulighet til å utnytte sitt potensiale og leve et friskt, aktivt og meningsfylt liv ut fra egne ønsker og forutsetninger.

LOV 2011-06-24 nr. 29: Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven) § 4. beskriver kommunens ansvar for folkehelsearbeid som følger:

«Kommunen skal fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller og bidra til å beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negativ innvirkning på helsen. Kommunen skal fremme folkehelse innen de oppgaver og med de virkemidler kommunen er tillagt, herunder ved lokal utvikling og planlegging, forvaltning og tjenesteyting. Kommunen skal medvirke til at helsemessige hensyn blir ivaretatt av andre myndigheter og virksomheter. Medvirkning skal skje blant annet gjennom råd, uttalelser, samarbeid og deltagelse i planlegging. Kommunen skal legge til rette for samarbeid med frivillig sektor.»

Prosjektets grunnlagsdokumenter består for øvrig av:

- Helse- og omsorgsplan for Halden kommune 2010-2015
- Kommuneplan for Halden 2010-2022, Samfunnsdelen
- Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (helse- og omsorgstjenesteloven), ikrafttredelse 1.1.2012
- Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven), ikrafttredelse 1.1.2012
- St.meld. nr. 45 (2003-2004) Bedre kvalitet i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene (Kvalitetsforskriften)
- St. meld. nr. 25 (2005-2006) Mestring, muligheter og mening
- St. meld. Nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering
- St.meld. Nr. 47 (2008-2009) Samhandlingsreformen
- Helsedirektoratets føringer for Aktiv Omsorg

Disse vil ikke bli utdypet nærmere her, da det vil bli en mer detaljert gjennomgang av grunnlagsdokumentene i Prosjektrapporten som skal oppsummere **hele** prosjektperioden.

DELMÅL:

1. Flere i inntektsgivende arbeid
2. Flere i aktivitet
3. Bedre helsetilstand
4. Flere med høyere utdanning
5. Bedre samhandling internt og eksternt
6. Økt kompetanse om betydning av arbeid og aktivitet i Halden kommune

Ved å nå disse målene vil vi oppnå sekundærgevinster som færre på offentlige stønader, flere med en mer aktiv og meningsfylt tilværelse, bedre integrering av innvandrere, flere med bedre fysisk og psykisk helse, flere med bedre livskvalitet, høyere utdanningsnivå, samt reduksjon i behov for kommunale/offentlige tjenester.

Kommentar til målsettingen:

Så langt i prosjektperioden har den underliggende tanken hele tiden vært basert på folkehelseperspektivet: «HELSE I ALT VI GJØR». Den brede innfallsvinkelen bygger på at menneskers liv vanligvis er komplekse og sammensatte, samt at behov endrer seg i takt med alder og livsfaser. Dette er mer regelen enn unntaket for de aller fleste av oss. Ved å erkjenne denne kompleksiteten, erkjenner man også behovet for et tettere og bedre samarbeid på tvers av etater, nivåer og sektorer.

2. FORANKRING:

Forankring av visjoner, mål, strategier og tiltak er avgjørende for vellykket framdrift og mulighet for varig endring, og bør derfor være **satsningsområde nr. 1!**

Rådmannens sekretariat, Personal, økonomi og utvikling, Teknisk og kultur, Undervisning og oppvekst, Helse og omsorg og NAV må ha en felles visjon om at Halden skal bli den beste Østfoldbyen å bo i gjennom hele livet!

Forankringen må være på plass i alle ledd for å nå et så ambisiøst mål.

Det forutsetter noen få enkle og tydelige felles målsettinger for hva som vil gjøre Halden til den mest attraktive Østfoldbyen for alle aldersgrupper! I tillegg må arbeidsoppgavene for hver enkelt enhet må være tydelige og oppleves meningsfylt i forhold til målsettingene.

3. UTFORDRINGER I HALDEN KOMMUNE:

Kartleggingen i «Prosjekt arbeid og aktivitet» har avdekket noen utfordringer.

BRUKERGRUPPER	DAGENS TILBUD	UTFORDRINGER
ELDRE	Solheim dagsenter Frivilligsentralen Busterudgata eldrecenter «Den kulturelle spaserstokken» Seniordans Frivillige lag og organisasjoner Fysisk aktivitet og aktivitor/ trivselskoordinator i sykehjem	Demente, både dag- og døgntilbud Slagpasienter Hjemmeboende med behov for fysisk, psykisk og sosial stimulering Hjemmeboende med behov for praktisk bistand Koordinering av tilbud Eldre utviklingshemmede For lite aktivitet i sykehjem Transportutfordringer
PSYKIATRI	Aktivitetssenteret Arbeidsrettede tiltak NAV Aktiv på dagtid Frivilligsentralen Støttekontakt	Ca. hver 4. uførepensjon er innvilget p.g.a. psykiske uhelse Flere unge med psykiske lidelser Komplekse lidelser hvor det ikke finnes noe enkelt og entydig behandlingsforløp (f. eks. personlighetsforstyrrelser) Mangler individuelt tilpassede tiltak på alle nivå Mer differensiert tilbud Mer helhetlig fokus Tilbud til unge voksne Transportutfordringer
RUS	Arbeidsrettede tiltak NAV «Pedalen» Matutdeling: Frelsesarmeen, Røde Kors, «Det grønne huset» Frivilligsentralen Aktiv på dagtid =Østfold?	LAR-pasienter Dobbeltdiagnoser Tilleggsproblematikk som: økonomi, bolig, somatikk, etc. Varmestue med mulighet for dusj, klesvask, tilgang til pc Lavterskeltilbud Ettervern Praksisplasser i ordinære bedrifter Bruk av vilkår i.f.m. stonader Bruk av hjelpeverge til økonomistyring Transportutfordringer
UNGE VOKSNE	Ungdomsteam i NAV SLT-koordinator Ungdomsklubb Den kulturelle skolesekken Sosialkonsulent i v.g. skole Utekontakter Fotballprosjekt/innebandy Aktiv på dagtid Oppfølgingsteam	Arbeidsledige «Drop-outs» Ungdom med fysiske/ psykiske/sosiale/økonomiske problemer Andelen unge uføre øker Rusavhengighet Bruk av vilkår i.f.m. stonader Transportutfordringer

BRUKERGRUPPER	DAGENS TILBUD	UTFORDRINGER
INNVANDRERE	Halden kommunale kompetansesenter Arbeidsrettede tiltak NAV Frivilligsentralen Aktiv på dagtid Kvinnegruppe i basseng Idrett som inkluderingsarena for minoritetspråklige barn og ungdom (prosjekt NAV) Internasjonal kvinnegruppe («Grønne huset»?)	Arbeidsledighet Fysiske/psykiske/sosiale/økonomiske problemer Manglende nettverk/sosiale arenaer for integrering Manglende motivasjon ift norskopplæring Rusavhengighet Tolkning av religion og kultur Behov for individuell oppfølging og helhetstenkning rundt enkeltpersoner og familier Mer fysisk aktivitet
UTVIKLINGSHEMMEDE	Båstadlund arbeids og aktivitetssenter, med 6 avd: Asak, Nybygg, BRA-veien, Katoplast, Edderkoppen og Nordbrøden gård. Tirsdags- og torsdagsgruppe «Gledessprederne» kor «BRA-bandet» «Fritia» og «Dagtia» Støttekontakt	Økende behov for egnet botilbud Eldre utviklingshemmede med behov for døgntilbud Mer komplekse brukere krever økt kompetanse Transportutfordringer
ANDRE GRUPPER SOM MANGLER TILBUD/TILTAK:		FORSLAG TIL TILTAK:
Yngre <ul style="list-style-type: none"> ➤ Demente ➤ Autister ➤ Lettere psykisk utviklingshemmede ➤ Hjerneskadde ➤ Funksjonshemmede 		<ul style="list-style-type: none"> ➤ Frisklivscentral m/ lærings- og mestringssenter ➤ Dementsteam ➤ Dagtilbud til unge med ulike utviklings- og funksjonshemminger ➤ Dagsenter for eldre, med tilbud om aktiviteter, dagsturer og ferietilbud ➤ Gruppetilbud med støttekontakt ➤ Selvhjelpsgrupper ➤ Småjobbsentral ➤ Samle all informasjon under samme tak ➤ Bedre utnyttelse/koordinering av tiltak (bruk av IP/ansvarsgrupper?) ➤ Koordinator for frivillig arbeid og aktiviteter ➤ Diagnosespesifikke tilbud som: Bra mat-kurs, Mestringskurs, pårørendekurs for demente, diabeteskurs, etc. ➤ Mer effektive søknadsprosesser ➤ Mer individuelt tilpassede og fleksible løsninger ➤ Bedre matching av bruker og tilbud ➤ Jobbe med holdningsendring på alle nivå ift ansvar for egen helse: «Mitt liv og Min helse = Mitt ansvar» ➤ Aktivitetshäfte med lett tilgjengelig informasjon om hva som finnes av fritidstilbud i Halden ➤ Bedre samarbeid mellom enhetene internt ➤ Bedre samarbeid med frivillig sektor ➤ Bedre samarbeid med lokalt næringsliv ➤ Transportsentral
Livsstilssykdommer som <ul style="list-style-type: none"> ➤ Diabetes ➤ Overvekt ➤ Kols 		
Uføre som ønsker VTA eller annen aktivitet		
Manglende koordinering av tjenester		
For liten kapasitet i NAV		

4. STRATEGI FOR Å NÅ MÅLENE:

Forankring

Som nevnt innledningsvis er forankring en forutsetning for å lykkes i dette arbeidet og må først og fremst gjøres til et lederansvar innad i kommunen, med prosjektleder som pådriver, sammen med prosjektgruppe og styringsgruppe.

Kartlegging

Det er behov for to typer kartlegginger i tillegg til den som allerede er gjort:

- Kartlegge prognosene for diagnosegrupper som demente, diabetes, kols, overvekt, etc. i årene som kommer, for å kunne si noe om behovet for tjenester framover.
- Kartlegge behovet for fagpersonell/yrkesgrupper/kompetanse i Halden i årene som kommer, for å kunne si noe om hvilke utdanninger/fagfolk det vil være lurt å satse på.

Prosjektnettverk

Prosjekt «Arbeid og aktivitet» må kobles sammen med andre prosjekter og prosjektledere for å jobbe sammen mot felles og helhetlige mål. Her kan oppgaver fordeles og vi kan få til en bredere, bedre og mer sammenhengende tiltakskjede, samt unngå at oppgaver gjøres dobbelt. Andre prosjekter som har dukket opp på min vei er:

- BOSO v/Arnstein Karlsen
  - «En dør inn»
    - Miljøarbeid i bolig v/Aase Holtan
    - Andre..?

Det bør også lages en oversikt over andre prosjekter i undervisning og oppvekst, teknisk og kultur, helse og omsorg, og NAV som vil være viktige å ha kjennskap til for å kunne dra veksler på hverandres arbeid og ikke jobbe «dobbel opp».

Implementering i ordinær virksomhet

Prosjekter og prosjektrapporter ender dessverre ofte som «fyllmasse» i en skrivebordsskuff etter endt prosjektperiode. For å forhindre at det skjer, må endringer implementeres i ordinær drift allerede fra starten av. Det forutsetter at involverte parter er med på prosessen og deltar aktivt i utforming av endringene, da det er de som jobber direkte opp mot brukergruppene som best kjenner deres behov. Utfordringene til de som står for den ordinære driften er at de sjelden har tid til å tenke igjennom og drøfte potensiale for endringer og iverksette dem.

Referansegrupper

Referansegruppen er ennå ikke etablert som *gruppe*. Dette fordi prosjektleder har valgt å møte representantene enkeltvis i innledningen av prosjektet, for å innhente mest mulig informasjon om hver enkelt brukergruppe. De som har vært med så langt er RIO v/Jim Melby, Eldrerådet v/Freddy Lindquist, Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) v/Jørn Nilsen, Landsforeningen for pårørende i psykisk helse v/Randi Aamo og frivilligsentralen v/Wenche Eriksen.

Jeg har også forsøk å oppnå kontakt med Demensforeningen v/Agnes Hermansen og Funksjonshemmedes råd v/Anne Karin Johansen, men ikke lykkes med å få til et møte ennå. Det kan også være andre brukergrupper som er aktuelle å ha med i en referansegruppe. Planen er å samle brukerrepresentantene for å diskutere innholdet i handlingsplanen etter sommerferien 2012.

Det kan vurderes å samkjøre dette med møter BOSO-prosjektet har med sine brukerrepresentanter da gruppen består av omtrent de samme representantene. Dette kan diskuteres med Arnstein Karlsen og Aase Holtan.

Iverksetting og/eller endring av tiltak

I den grad nye tiltak må til, må dette utformes i nært samarbeid med berørte parter. Både brukere, brukerrepresentanter og tjenesteutøvere knyttet til brukergruppene må delta aktivt i arbeidet for at endring skal være velkommen, samt iverksettes og driftes på best mulig måte. Dette kan gjøres ved å trekke inn deltakere fra prosjektgruppa, som representant for den bestemte brukergruppen, og danne arbeidsgrupper som jobber parallelt med prosjektgruppa om bestemte oppgaver.

Endring av tiltak kan være en stor utfordring, da etablerte tiltak ofte er lite åpne for endringer. I det videre arbeidet med dette prosjektet vil endring av etablerte tiltak være nødvendig å ha som hovedmål, da Halden kommune ikke er i posisjon til å bidra med ressurser til mange nye tiltak nå.

Endring av etablerte tiltak må begrunnes godt på alle nivå, både individuelle, strukturelle og økonomiske hensyn må diskuteres. Det blir derfor viktig å utarbeide helhetlige og langsiktige løsninger, som bygger på både godt dokumentert informasjon om utfordringene vi har i vente.

5. ARBEID OG AKTIVITET

Det er vel ikke lenger noen tvil om at arbeid og aktivitet påvirker helsen i positiv retning, og vi har en rekke forskningsrapporter og andre dokumenter som underbygger dette, blant annet:

- **Helsedirektoratets føringer for folkehelsearbeidet finnes på nettsiden:**
<http://www.helsedirektoratet.no/folkehelse/Sider/default.aspx>
- **Folkehelseinstituttets rapport 2011:1 «Bedre føre var..»**
(<http://www.fhi.no/dokumenter/1b2e13863a.pdf>), som beskriver helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger med en liste på 10 tiltak som bygger på det mest solide evidensgrunnlaget og/eller vurderes som de viktigste:
  1. Høy sysselsetting.
  2. Helsefremmende skoler.
  3. Høykvalitetsbarnehager.
  4. Forebyggende tiltak på eldreentre.
  5. Hjemmebesøk til førskolebarn.
  6. Styrking av foreldreferdigheter.
  7. Arbeid med bistand.
  8. Grupper, kurs og programmer for mestring av angst og depresjon.
  9. Programmer for forebygging av søvnproblemer
  10. Sterk evalueringsforskning.Rapporten retter seg i hovedsak mot forebygging av psykisk uhelse, men punktene er like relevant for all type folkehelsearbeid, da det handler om å bidra til trygge og gode oppvekstvilkår, bedre helse, samt tilrettelegging for en meningsfylt hverdag.
- **Rapport om «Fysisk aktivitet og helse», SEF rapport 2/ 2000**
<http://nhi.no/trening/fysisk-aktivitet-og-helse/fysisk-aktivitet-og-helse-innledning-9484.html?page=all>
Rapporten fokuserer på reduksjon i krav til fysisk aktivitet de senere år og nettsiden har en rekke informative linker til relaterte temaer.
- **Forskning.no distribuerer nye forskningsrapporter fortløpende.**
<http://www.forskning.no/helse>

Med dette som bakteppe vil planen gå over i en mer praktisk rettet del, som beskriver konkrete tiltak det bør satses på i det videre arbeidet med prosjektet.

6. TILTAK OG PRIORITERINGER:

DELMÅL 1. Flere i inntektsgivende arbeid

Arbeidsledigheten på landsbasis er pr. mai 2012 på 2,3 % og Østfold ligger høyest på fylkesoversikten med 3,2 %. Halden med 2,8 % ligger bedre an enn de andre Østfoldbyene, men tallene forventes å stige de nærmeste årene som følge av krisen i Europa. (Kilde: nav.no)

Når arbeidsledigheten er så lav, betyr det at de som befinner seg utenfor arbeidsmarkedet i stor grad er marginaliserte grupper, som trenger bistand for å komme i arbeid. Det er derfor lite hensiktsmessig å sette inn flere tiltak i forhold til de som er i stand til å finne arbeid ved egen hjelp eller med begrenset behov for bistand. Fokuseringsområdet bør være på de som er i behov av tett oppfølging over en tidsavgrenset periode, de som ikke kan nyttiggjøre seg eksisterende tiltak i gruppe, samt de som er i behov av varig tilrettelagt arbeid (VTA).

Halden har en del tilrettelagte arbeidsplasser, som for eksempel: Nye Båstadelund, Asak, BRA-veien, Katoplast, Edderkoppen, Norbrøden, Industriprodukter AS med avdelingene Elektro, Catering og Pro-Personal. I tillegg jobbes det i disse dager med etablering av et privat selskap som heter «Dagtia as», hvor bakeri/kafe, tekstiltrykkeri, vaskeri og bed & breakfast er aktuelle virksomheter.

Kritikken mot dagens tiltak går på manglende variasjon og utfordringer i arbeidsoppgaver, samt størrelse på enhetene. «Dagtia as» er et privat initiativ iverksatt for å motvirke dette.

For øvrig viser kartleggingen at de gruppene som i størst grad mangler arbeidsrettede tiltak er brukere med utfordringer i forhold til rus, psykisk helse, unge med sammensatte problemer, innvandrere og fysisk funksjonshemmede. En del av disse vil være i behov av tett oppfølging i en overgangsperiode, for om mulig å kunne lykkes som framtidige arbeidstakere.

Prosjektleder mener at man i stedet for å satse på flere tilrettelagte arbeidsplasser eller utvide eksisterende tiltak, bør gå inn for et tettere samarbeid med det lokale næringslivet i Halden med mål om å påvirke bedriftene til å utvikle sitt samfunnsengasjement ved å ha en sosial profil som inkluderer marginaliserte grupper. Kanskje Halden kommune bør begynne med seg selv?

- **Arbeidsrettede tiltak NAV**

<http://www.nav.no/Arbeid/Arbeidsrettede+tiltak>

Prosjektet bør i samarbeid med Nav ta en gjennomgang av aktørene knyttet til arbeidsrettede tiltak og innholdet i disse for å vurdere om tiltakene fungerer optimalt i forhold til behovene. Tiltakene bør i størst mulig grad være fleksible og tilpasset brukerne og ikke omvendt, fordi de som i dag står utenfor arbeidsmarkedet ofte er brukere med sammensatte hjelpebehov.

- **Gjennomgang av tilgjengelige ressurser i NAV knyttet til arbeidsfremmende tiltak**

Kartleggingen viser at enkelte arbeidsrettede tiltak ikke utnyttes maksimalt med tanke på kapasitet (eks. «Pedalen») og at svært mange av NAV-brukere opplever at de ikke får tilstrekkelig hjelp til å komme i arbeid eller aktivitet. Det vil i det videre arbeidet være nyttig å se på om flere av NAVs oppgaver knyttet til arbeidsrettede tiltak kan overføres til samarbeidspartnere som f. eks. Industriprodukter AS og Jobbkonsulentene, eller andre for å unngå «propper» i systemet og sørge for maksimal utnyttelse av tilbud og tiltak.

DELMÅL 2. Flere i aktivitet

Prosjektet har som mål å bidra til økt aktivitet i Halden. Aktive innbyggere er friskere og mer tilfredse innbyggere, med mindre behov for kommunale tjenester.

Kartleggingen viser at det er STOR aktivitet i Halden, og at den største utfordringen er å gjøre både informasjon om aktivitetene og aktivitetene tilgjengelig for Haldens innbyggere. En start på dette har vært å lage utkast til et aktivitetshefte, som gir en oversikt over alle aktiviteter i Halden i regi av frivillige lag og organisasjoner. Spennvidden er enorm og engasjementet er stort, så her er det noe å ta seg til for de aller fleste.

- **Informasjon om aktivitetstilbudet i Halden**

Halden trenger å samle all informasjon om arbeid- og aktivitetstilbudet *ett* sted, slik at man slipper å bruke tid på å lete seg fram til nødvendig informasjon. Informasjon om tilbud, tiltak og aktiviteter er i dag spredt utover mange nettstedet og instanser, og det finnes pr i dag ikke noe sted hvor man finner en samlet oversikt over hva Halden har å by på.

Halden kommune bevilget i sin tid midler til opprettelse og drift av *Halden.no*, men dette er ikke videreført og nettsiden ligger derfor «brakk». *Halden.net* ble opprettet og driftet av Halden dataservice, men er nå overtatt av Odin Media og oppdateres av HIØ-studenter på

deltid. Halden.no og Halden.net kan slås sammen uten kostnader (i følge Morten Hagen ved Odin Media), men videre driftskostnader må dekkes. Kommunen må ta stilling til om de vil ha Halden.net/Halden.no og konferere med Odin media om sammenslåing av sidene, samt fordeling utgifter og organisering! Det vil være formålstjenlig med *en* side og at utgifter til drift fordeles mellom Odin Media, Halden kommune og det lokale næringslivet. Fra Halden kommunes side har Martin Vik har vært involvert i dette og fra Handel i Halden kan man kontakte styreleder Unni Trollnes på tlf. 918 88 775.

Etter å ha jobbet nesten et halvt år med å samle informasjon om arbeids- og aktivitetstilbudet, ser det ut for meg som at Halden ikke har behov for så mange nye tilbud. Utfordringene ligger i å gjøre eksisterende tilbud og tiltak tilgjengelig for de som ønsker/har behov for aktivitet. Noe av det videre arbeidet vil handle om å koble brukere og tilbud sammen.

- **Plan for frivillighetspolitikk**

Halden trenger en plan for samarbeid med frivillig sektor. Frivillig sektor bidrar med enorme ressurser og begge parter vil profitere på et mer strukturert samarbeid. Det er et enormt engasjement i Halden, og dette bør verdsettes. Offentlig sektor verken *kan* eller *skal* løse alle kommunens utfordringer i årene som kommer, og frivillig sektor er en enorm ressurs som trolig kan bidra med mer om samarbeidet settes i system.

KS har laget en veileder for dette arbeidet: <http://www.ks.no/PageFiles/1098/DetGodeLiv.pdf> og mange kommuner har etter hvert laget planer for frivillighetspolitikk og samarbeid med frivillig sektor, så det er mange gode eksempler til etterfølgelse å finne via et nettsøk.

- **Frisklivs-/Aktivitets sentral («Folkehelseuniversitetet»?)**

En Frisklivssentral bør basere seg på lokale behov for forebygging og folkehelserettede tiltak. Profilprogram for Frisklivssentraler finner du her:

<http://helsedirektoratet.no/folkehelse/frisklivssentraler/verktoykasse/Sider/profilprogram-for-frisklivssentraler.aspx>

Frisklivssentralen er stedet for å samle all informasjon om tilbud og tiltak i kommunen.

Frisklivssentralen skal ha oversikt over aktivitetstilbud til alle aldersgrupper og bidra til at brukere av sentralen kommer seg i aktivitet og opprettholder dette over tid. Et samarbeid med for eksempel Støttekontakttjenesten, Frivilligsentralen, Industriprodukter AS, Aktiv på dagtid og/eller andre som kan bidra med aktivitet og ledsagere til aktiviteter, vil være en forutsetning for å lykkes med varige endringer.

- **Lærings- og mestringssenter**

Et lærings- og mestringssenter skal bidra med kompetanseheving både for enkeltindividet, brukergrupper, pårørende og fagfolk. Senteret bør utvikles i samarbeid med Lærings- og mestringssenteret (LMS) ved Sykehuset Østfold (SØF), da dette senteret har mye erfaring og kompetanse i forhold til utvikling og drift. Senteret skal bidra med kurs og opplæring basert på innbyggernes behov, og kan omhandle for eksempel «Å leve et friskere liv», «Bra matkurs», Kurs i depresjonsmestring (KID), Voksne med ADHD, kurs for brukere og/eller pårørende til brukere med livsstils- og samsykdommer som Diabetes, Kols, Overvekt, Demens, Søvnproblemer, psykiske lidelser, m.m.

Kunnskap om, og mestring av egen og andres helse/sykdom/diagnose, bidrar til større trygghet i situasjonen og minsker behovet for bruk av helsetjenester.

Halden er med i et nettverk med LMS ved SØF og andre Østfold-kommuner. Dette nettverket bør følges opp videre, da man kan utveksle erfaringer og faglig kompetanse knyttet til oppstart av lokalt LMS. Se: <http://www.sykehuset-ostfold.no/SiteCollectionDocuments/Fagfolk/Sluttrapport%20%20klinisk%20utvalg%20i%201%20C3%A6rings-og%20mestringsarbeid%202010-2011.pdf>

- **Transportsentral**

Det ligger store utfordringer i å koble innbyggere og tilbud sammen. Problemer med *transport* ser ut til å være fellesnevneren for nesten samtlige brukergrupper jeg har vært i kontakt med i løpet av kartleggingen. Disse utfordringene kan løses på ulike måter ved å opprette en form for transportsentral, hvor de som har behov for transport kan henvende seg. Bedre transporttilbud vil medføre bedre utnyttelse av eksisterende aktivitetstilbud og redusert behov for offentlige tjenester. Transportsentralen trenger nødvendigvis ikke være i kommunal regi.

Det må gjøres en grundig kostnadsanalyse av om en egen kommunal transportsentral vil være lønnsomt, sammenlignet med dagens utgifter til transport av samtlige brukergrupper. I noen grad kan kanskje Frivilligsentralen eller frivillige lag/organisasjoner være interessert i å stå for drift av en slik sentral. Transporten må delfinansieres ved en behovsprøvd egenandel.

DELMÅL 3. Bedre helsetilstand

"..Folkehelsearbeid er samfunnets samlede innsats for å styrke faktorer som fremmer helsen, redusere faktorer som medfører helserisiko og beskytte mot ytre helsetrusler. Videre skal folkehelsearbeidet bidra til en jevnere sosial fordeling av faktorer som påvirker helsen.»

(Kilde: Kommuneplan for Halden 2010-2022, Samfunnsdelen)

Folkehelsekoordinator

Halden kommune trenger en pådriver i det framtidige folkehelsearbeidet. Denne rollen må plasseres i rådmannsteam, som er nødvendig posisjon i forhold til forankring. Kommunen må ha en felles folkehelseprofil, på tvers av fagområder og samle seg om en felles folkehelseplan som en overordnet tverretattlig plan. Framtidige prognoser viser at vi i årene som kommer vil møte utfordringer i forhold til betydelig økning i enkelte brukergrupper som mottar kommunale tjenester. Det vil medføre en disharmoni mellom behov og tilbud, og det er derfor viktigere enn noensinne å tenke forebyggende tiltak på alle nivå: «**Helse i alt vi gjør**». Hovedmålsettingen må være å bidra til at de som pr i dag *ikke* er aktive, eller svært lite aktive, skal komme i gang med helsefremmende aktivitet i en eller annen form.

«Flere freske folk» i samarbeid med Østfoldhelse

Flere Freske Folk har som mål å få flest mulig over 60 år med i fysisk aktivitet og sosialt fellesskap. Prosjektet vil fremme miljøer for egenmestring, bygge opp lokal tverrfaglig kompetanse og bidra til økt fokus på forebyggende aktiviteter.

Halden er med i dette samarbeidet med Østfoldhelse, men har ikke konkretisert arbeidet foreløpig. Østfoldhelse har prosjekter gående for dette arbeidet og her er mye erfaring å hente når man skal iverksette konkrete tiltak. Ett eksempel er «60+» i Oslo, mer info på nettsiden: <http://www.idrett.no/krets/oslo/prosjekter/60pluss/Sider/60Pluss.aspx>

Støttekontakt/Treningskompis

Støttekontaktfunksjonen i Halden bør videreutvikles og være mer målrettet og ha en konkret plan for samarbeidet med brukeren. Grunnprinsippet må være at støttekontakt skal være en midlertidig ordning for alle som ikke har varige funksjonsnedsettelse. Mange som trenger bistand for å komme i gang med en aktivitet, vil etter hvert kunne delta på aktiviteten uten bistand. Noe aktivitet, som i dag er individuell, kan i framtiden foregå i grupper.

Det bør utarbeides et program for mulige gruppeaktiviteter, som brukerne kan velge i, og målet bør i alle tilfeller være at aktiviteten skal være meningsfylt, målrettet og med fokus på mestringsopplevelser. En mulighet er å videreutvikle «Aktiviteter i Halden» (aktivitetsheftet), som idebank til ulike aktiviteter. En annen variant er å lage et program for ulike gruppebaserte aktiviteter for hver måned/uke, etter «Kongsberg-modellen» som Gun Flage kjenner til.

DELMÅL 4. Flere med høyere utdanning

Halden ligger lavt når det gjelder utdanningsnivå, til tross for at byen har egen høyskole.

Tallene fra 2010 viser prosentvis fordeling av høyeste utdanning hos befolkningen:

Høyeste utdanning	Grunnskole	Videregående skole	Høgskole/universitet
Hele landet	29,4 %	42,7 %	27,8 %
Østfold	34,7 %	43,7 %	21,6 %
Halden	33,7 %	43,8 %	22,5 %

Det er det bare Hedmark og Oppland som ligger lavere i utdanningsnivå enn Østfold. (Kilde: ssb.no)

Nyere forskning viser at sosioøkonomisk status er av stor betydning for levealder og helsetilstand og det vil derfor være av stor betydning og gi betydelige gevinster på alle nivå, om utdanningsnivået heves fra et nasjonalt bunnivå. Dette er i utgangspunktet ikke en oppgave for dette prosjektet, men er en viktig del i en helhetsplan for Halden kommune, og kan derfor ikke utelukkes i sammendraget. Ansvar for dette arbeidet bør fordeles mellom Rådmannens sekretariat, Personal, økonomi og utvikling, Teknisk og kultur, Undervisning og oppvekst, Helse og omsorg v/ «Familiens Hus», og NAV. Konkrete strategier for å øke utdanningsnivået, en tydelig ansvarsfordeling og regelmessig oppdatering av status mellom ulike områder må på plass om man ønsker positive resultater.

DELMÅL 5. Bedre samhandling internt og eksternt

- **Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid**

Kartleggingen viser at Halden kommune har mye å gå på i forhold til tverrfaglig og tverretatlig samarbeid. Dette bygger på informasjon fra ulike etater om at det er lite åpenhet og kunnskap om hverandres virksomhet. En gjennomgang av samhandlingsmetoder og innføring av relevante metoder vil kunne effektivisere driften betraktelig, spesielt i forhold til brukergrupper med behov for sammensatte tjenester på tvers av etater og nivåer.

Enighet om strategier og mål sett i et helhetlig perspektiv, slik at alle etater samler seg om for eksempel felles forebyggingsstrategier, økt aktivitet og økt utdanningsnivå, vil også kunne bidra til bedre samarbeid og mer åpenhet. Forutsetningen er at alle etater ser at de er tjent med en bedring av disse områdene, både på kort og lang sikt.

Når det gjelder klientrettet tverrfaglig samarbeid, bør kommunen vurdere bruk av mer samordnede IT-verktøy som øker effektivitet av tjenestene. Ett eksempel er bruk av SamPro, som er et Web-basert IT-verktøy for bedre samarbeid omkring individuelle planer. En slik elektronisk IP kan bidra til bedre og mer oversiktlig ansvarsfordeling mellom alle involverte parter, slik at man unngår «propper» i systemet grunnet ansvarsforskyvning. Ansatte bruker i dag mye tid på å gå inn og ut av ulike datasystemer for å finne relevant informasjon om brukeren og dokumentere sitt arbeid med brukere.

DELMÅL 6. Økt kompetanse om betydning av arbeid og aktivitet i Halden kommune

Halden kommune vil være tjent med et økt fokus på betydningen av arbeid og aktivitet, da det vil bidra til bedre levekår i kommunen, minske presset på offentlig tjenestetilbud og bidra til en bedre kommuneøkonomi. Kunnskap om dette tema er like relevant uavhengig av alder og brukergrupper og kan bidra til å flytte fokus fra «å verne om *sine* brukere» til å fokusere på hvordan vi sammen kan bidra til at flest mulig har en aktiv og meningsfylt tilværelse. Økt kunnskap fører til økt forståelse, som igjen medfører økt vilje til satsning på området. Prosjekt arbeid og aktivitet bør kunne ut i en konferanse hvor både offentlig, privat og frivillig sektor samles om veien videre.

7. HVORDAN MÅLE RESULTATER:

Vi må sørge for å utarbeide målbare tiltak for å dokumentere om tiltakene har forventet effekt.

Vi har etter hvert mange verktøy for å måle endringer. En av disse er Østfoldanalyse.no, som har utviklet en ny og interessant måte å presentere datamateriale på i Explorer:

<http://www.ostfoldanalyse.no/explorer/#story=0> (kontakt Kjell Rennesund, Østfold analyse)

Kommuneansatte bør få opplæring i bruk av disse databasene for å kunne gjøre effektiv bruk av informasjonen som ligger her. I tillegg kan informasjon om utviklingen hentes fra blant annet NAV, SSB, Folkehelseinstituttets kommunehelseprofil (<http://khs.fhi.no/webview/>) og Østfoldhelsea.

Indikatorer på at vi er på rett vei er at vi oppnår:

1. Lavere arbeidsledighet (folkehelseprofil, statistikk NAV og SSB)
2. Høyere utdanningsnivå (folkehelseprofil og SSB)
3. Færre på passive stonader (folkehelseprofil, NAV, SSB)
4. Bedre helse (folkehelseprofil, NAV, SSB)
5. Utjevning av sosiale forskjeller og bedre helse (folkehelseprofil, NAV, SSB)
6. Bedre samhandling internt og eksternt (Hvordan *måle* dette?)
7. Økt kompetanse om betydning av arbeid og aktivitet i Halden kommune (Hvordan måle dette?)

8. FORELØPIG KONKLUSJON:

De viktigste satsningsområdene i det videre arbeidet vil være å:

1. Jobbe videre med **forankring** på alle nivå i organisasjonen.

Uten solid forankring i alle ledd oppnås ikke ønsket effekt av prosjektet.

Prosjektet bør ta sikte på å lage en politisk sak i løpet av høsten, som legges fram for utvalgene i kultur, utdanning, helse, teknisk og personal. Her kan man legge noen føringer for det videre arbeidet og forankre dem godt i alle ledd.

2. Utvikle bedre rutiner for samarbeid, koordinering og organisering:

- Mellom virksomheter innad i kommunen, da det er forholdsvis «tette skott» mellom de ulike enhetene. Oppgaver må forankres i roller og ikke personer.
- Med privat næringsliv, da man i fellesskap kan videreutvikle et bærekraftig Halden-samfunn med et felles ansvar for Haldens innbyggere.
- Med frivillig sektor, hvor man kan fordele ansvar og oppgaver på en måte som bidrar til økt deltakelse i organisasjonsliv og andre helsefremmende aktiviteter.

Bedre og mer formaliserte samarbeidsrutiner bidrar til bedre ressursutnyttelse og økt tverrfaglig kompetanse om betydning av arbeid og aktivitet.

3. Satse på **arbeidsrettede tiltak** som:

- Stormbergmodellen
- Småjobbsentral
- Andre arbeidsrettede tiltak via NAV (for eksempel «Pedalen»)

4. Øke aktiviteten blant innbyggere i Halden ved å:

- Gjøre informasjon om tilbud og tiltak lettere tilgjengelig
- Gjøre tilbud og tiltak lettere tilgjengelig
- Løse transportutfordringene
- Utvikle en frisklivs-/aktivitetssentral
- Opprette et lærings og mestringssenter
- Opprette dagtilbud for hjemmeboende eldre og demente

Så langt i prosessen ser det ut til at de mest utsatte gruppene i Halden i dag er:

- Yngre og eldre demente
- Autister, lettere psykisk utviklingshemmede og hjerneskadde som er for godt fungerende for Båstadlund og lignende tiltak.
- Yngre funksjonshemmede
- Personer med livsstils- og samsykdommer som krever sammensatte og innovative løsninger, for eksempel diabetes, overvekt, kols, lettere psykiske lidelser, muskel-/skjelettlidelser, m.m.
- Uføre som ønsker varig tilrettelagt arbeid (VTA) eller annen aktivitet
- Eldre hjemmeboende med behov for aktivisering/dagtilbud

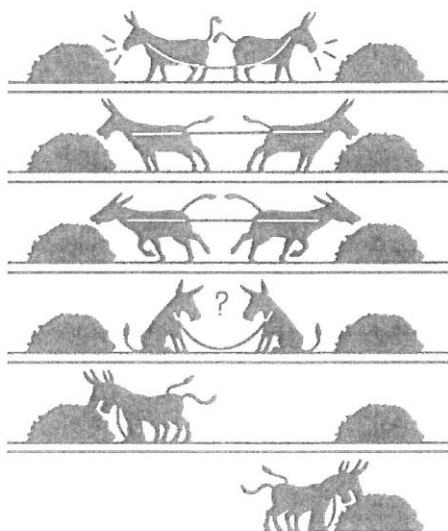
De fleste av disse gruppene vil kunne øke sitt aktivitetsnivå eller sin arbeidsdeltakelse via tiltakene som er nevnt ovenfor. Dagtilbud til eldre og demente forutsetter noe mer aldersadekvat og diagnosespesifikk tilnærming. Mange hjemmeboende eldre vil kunne benytte tilbud ved en frisklivs-/aktivitetssentral, men vil kanskje trenge bistand med transport. Mange av de yngre med ulike diagnoser vil være aktuelle kandidater for Stormbergmodellen, Småjobbsentral, frisklivs-/aktivitetssentral og/eller lærings- og mestringssenter.

Med hovedfokus på arbeid, aktivitet og folkehelse har prosjektet så langt vært mer opptatt av å kartlegge eksisterende tilbud og tiltak for om mulig å utnytte disse ressursene bedre, enn å ha fokus på de enkelte brukergruppene. Jeg tror vi også i fortsettelsen kan ha hovedfokus på arbeid, aktivitet og folkehelse, da alle har forskjellige behov for helhetlige og fleksible løsninger, uavhengig av hvilken brukergruppe man tilhører eller hvilken diagnose man har.

9. AVSLUTTENDE KOMMENTAR:

Halden kommune og frivillig sektor har svært mange dyktige og engasjerte medarbeidere, som strekker seg langt for å imøtekomme innbyggernes behov. Dette bør verdsettes og støttes slik at energien og overskuddet som skal til for å videreføre arbeidet opprettholdes! Det er høy arbeidsmoral og stort engasjement blant alle jeg har møtt i løpet av prosjektperioden så langt, både i offentlig og frivillig sektor, noe det dessverre altfor lite fokus på i disse krisetider. Til tross for den økonomiske krisen som har rammet Halden kommune, er fokuset nedover i organisasjonen å gjøre det beste ut av situasjonen, samt etterstrebe at brukerne av ulike tjenester skal rammes i minst mulig grad.

Prosjektet har som mål å bidra til at kommunens innbyggere får mulighet til å utnytte sitt potensiale og leve et friskt, aktivt og meningsfylt liv ut fra egne ønsker og forutsetninger. Dette er mål som krever helhetlige og fleksible løsninger, men fullt mulig å nå med forholdsvis enkle midler hvis alle er innstilt på å dra i samme retning for en felles sak ☺

Jeg ønsker ny prosjektleder lykke til videre med dette spennende og viktige arbeidet!

Prosjektleder arbeid og aktivitet

1.1.-31.7.2012

Anne Gløkken

Vedlegg 2

Prosedyre for diakoni

Kap. 50 Feltavdelingen, generelle retningslinjer 50.2 Diakoni

P-50.2.1 Mål og strategi

1. Hensikt og omfang

- Å sikre at mål og strategi for diakoniarbeidet blir ivaretatt.
- Gjelder for alt Frelsesarmeens diakonale arbeid.

2. Ansvar og myndighet

- Feltsjefen er ansvarlig for at prosedyren foreligger og at den oppdateres.
- Seksjonsleder for diakoni er ansvarlig for at prosedyren er kjent av alle den omfatter, og at den benyttes.
- Alle som omfattes av prosedyren er ansvarlig for at den følges.

3. Beskrivelse

DIAKONI

Diakoni knytter kristentro og nestekjærlighet sammen, og finner sted når vitnesbyrdet om Jesus – med eller uten ord – uttrykker seg i en sosialhandling. Som en ekte diakonal bevegelse, vil alt arbeid som utføres i Frelsesarmeen være preget av diakoni

(= Omsorg for hele mennesket: Suppe, såpe frelse.)

Våre medmennesker

Er de enkeltmennesker vi er i kontakt med og arbeider for

Vi vil vise omsorg for hele mennesket

- Tilby samtale og mulighet for individuell oppfølging og hjelp
- Tilby mat, klær og annet nødvendig utstyr
- Legge til rette for sosiale tiltak som fremmer fysiske, psykiske, sosiale og åndelige perspektiver.

Vi vil bekrefte og kjempe for menneskets verdighet, ukrenkelighet og Gudgitte verdi

- Lytte til historiene og være et medmenneske
- Sette ord på og evt. videreformidle uverdige forhold – være de stemmeløses stemme
- Respektere den enkeltes valg og grenser
- Møte mennesker der de er og lytte til dem

- Holde fokus på enkeltmenneskets ressurser og muligheter

Vise veien til frelse ved Jesus Kristus

- Vise tydelig at vi er kristne og tilhører Frelsesarmeen.
- Tilby sjelesorg og forbønn når det er ønskelig
- Ved å være gode forbilder i ord og handling
- Invitere til gudstjeneste og andre arrangementer

Vårt samfunnsengasjement

Er det vi er og gjør lokalt, nasjonalt og internasjonalt

Vi vil bekjempe fattigdom og sosiale problemer ved å:

- Ha relevante tjenester
- Delta i samfunnsdebatten
- Stå for rusfri/avholdsstandpunkt
- Være engasjert i barn og unges oppvekstvilkår
- Gi praktisk og økonomisk hjelp

Vi vil kjempe for miljøet

- Kildesortering av avfall i følge kommunens tiltak
- God håndtering av mat og utstyr som vi mottar slik at dette kan videreformidles
- Vise mulighetene for gjenbruk blant annet gjennom Fretex

Vi vil skape gode møteplasser

- Legge til rette for positive aktiviteter
- Benytte lokalmiljøet
- Eks. kan være kafé, turgrupper, aktivitetsgrupper og den gode samtalen

Våre medarbeidere

Er offiserer, ansatte, soldater, tilhørige, medlemmer i ulike grupper og frivillige

Vi vil ha gode vilkår og utviklingsmuligheter for våre medarbeidere

- Ved aktivt å bruke verdiboka i ansettelse og arbeid
- Benytte Frelsesarmeens kvalitetsystem
- Ha fokus på helse, miljø og sikkerhetstiltak på arbeidsplassen
- Kurs – inspirasjonshelg/dager - nettverssamlinger

Vi vil rekruttere medlemmer og frivillige

- Ha et tett samarbeid med resten av korpset – sørge for informasjon om arbeidet
- Motivere menigheten til å engasjere seg i det diakonale arbeidet
- Ta godt imot henvendelser fra folk som ønsker å være frivillig
- Delta som arrangører for frivillighetskurs evt. i samarbeid med Frelsesarmeens øvrige virksomheter

Vi vil synliggjøre og styrke vår kristne profil

- Beholde de møteplassene vi allerede har for bibel og bønn
- Ved å bruke Frelsesarmeens uniform eller profiltøy

Vår organisasjon

Omfatter alle arbeidsområder i Frelsesarmeen

Vi vil ha god kvalitet på arbeidet vårt

- Følge Frelsesarmeens kvalitetssystem
- Være bevisst vårt forvaltningsansvar
- Igjennom å evaluere arbeidet – slik at tilbudet vårt til enhver tid er relevant

Vi vil ha en sunn økonomi

- Arbeide for at en får tilstrekkelige inntekter gjennom innsamlinger og offentlige tilskudd
- Ta vare på det vi får fra givere og være tydelige på hva vi trenger

Vi vil holde oppdraget levende

- Oppgaven er å forkynne Jesu Kristi evangelium og i hans navn møte menneskelige behov uten diskriminering

4. Kontroll

Hvordan virksomhetene benytter organisasjonens kvalitetssystem dokumenteres årlig i henhold til årsplaner og årsrapporter.

5. Referanser

Mål og strategi diakoniarbeid på korps

Vedlegg 3

Husregler

HUSREGLER

- Her er du velkommen som den du er
- Du er en bra person akkurat slik som du er
- Her bruker vi kun fornavn
- Rekk opp hånda når du ønsker å si noe.
- Ikke si og gjør noe du ikke selv vil
- Ha respekt for at vi er uenige
- Det som sies, forblir i dette rommet
- Det er helt normalt om du reagerer på noe av det som skjer – men vær her likevel.

Vedlegg 4

Kursoppsett

	Foredragsholder	Tema
1	Berg Sparebank	Budsjett, regnskap, tips og triks. Hva kan en bank bistå med?
2	Folkehelsekoordinator	Folkehelse. Hva har vi av tilbud/aktiviteter i Halden? Sosiale ulikheter i helse.
3	Nav	Hva er Nav? Økonomisk rådgivning og økonomisk sosialhjelp.
4	Skatt Øst	Hvorfor betale skatt? Restskatt. Skattekort – viktig med riktig skatt utfra inntekt. Selvangivelse.
5	Namsmannen	Hva er Namsmannen? Lover, regler. Gjeldsordning.
6	Berg Sparebank	Oppfølging fra forrige samling. Kredittkjøp/kredittkort. Forsikring. Hva bør man ha av forsikring, hvordan får man det beste tilbudet?
7	Husbanken/BOSO	Støtteordninger fra Husbanken. Boligsosialt utviklingsprogram (BOSO)
8	Nav	Hvordan jobber Nav med økonomisk rådgivning? Hva kan vi bistå med og hva kan du gjøre selv?
9	Psykiatritjenesten i Halden Kommune	Angst og depresjon. Hva er symptomene? Hva kan jeg gjøre selv? Hvor kan jeg søke hjelp for dette i Halden?
10	Fylkesmannen	Hva vil det si å ha verge? Hvem kan få verge? Økonomisk bistand. Avslutning og kursbevis

